

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Matjaž Tavčar

Severnoirski mirovni proces

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Matjaž Tavčar

Mentor: doc. dr. Iztok Prezelj

Severnoirski mirovni proces

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Severnoirski mirovni proces

V diplomski nalogi analiziram potek severnoirskega mirovnega procesa, v katerem izpostavljam vlogo Velike Britanije in Republike Irske, saj sta bili glavni motor na poti do trajnega miru na Severnem Irskem. Vzroke za izbruh krvavega konflikta med katoliki in protestanti podam z zgodovinskim orisom, v analizi mirovnega procesa pa se osredotočam na tri ključne mirovne iniciative. Dve izmed njih sta bili neuspešni, zadnja pa je bila prav zaradi dejstva, da se za pogajalsko mizo vsedejo tudi predstavniki polvojaških skupin, sprejeta in po dobrem desetletju tudi implementirana. Sprejetje t.i. Velikonočnega sporazuma lahko pripišemo temu, da je bil izpostavljen demokratičnemu glasovanju na referendumu, veliko vlogo pri mobilizaciji ljudstva pa so odigrali tudi severnoirski mediji. Ključni oviri na poti do končne devolucije sta bili nerešeni vprašnji razorožitve in policijske reforme. Sprti strani sta bili pod pritiskom Velike Britanije in Republike Irske pripravljeni popustiti, kar je odprlo pot k delitvi oblasti med katoliki in protestanti. Uspešnost mirovnega procesa na Severnem Irskem ponazorim s primerjavo le-tega z bližnjevzhodnim mirovnim procesom. Medtem, ko so se bile polvojaške skupine na Severnem Irskem pripravljene odpovedati nasilju in sesti za pogajalsko mizo, pa je terorizem na Bližnjem vzhodu ključna ovira na poti do miru med Izraelci in Palestinci.

Ključne besede: mirovni proces, konflikt, pogajanja, Severna Irska, Bližnji vzhod.

Northern Ireland peace process

In the final thesis I analyze the course of events in Northern Ireland peace process in which I expose the role of Great Britain and Republic of Ireland. They represent the key factor on the path to permanent peace in Northern Ireland. The reasons for the outburst of the bloody conflict between catholics and protestants are outlined through a historical overview. In the analysis of the peace process I focus on three essential peace initiatives. Two of them were unsuccessful, whilst the last one was, due to the fact, that the representatives of the paramilitary groups were wiling to participate in the negotiations, accepted and after a decade also implemented. The adoption of the so called Good Friday Agreement can be assigned to the democratic vote on the referendum, whilst a major role in the public mobilisation can also be attributed to the role of the Northern Ireland media. The key obstacles on the way to final devolution were the unsolved issues of disarmament and the police reform. The adversaries backed down under the pressure of Great Britain and the Republic of Ireland which opened the path to the power sharing between catholics and protestants. I illustrate the success of the peace process in Northern Ireland through the comparison with the Middle East peace process. Whilst the paramilitary groups in Northern Ireland were willing to revoke violence and sit down at the negotiating table, the terorism in the Middle East remains the main obstacle on the way to peace between the Izraelis and Palestinians.

Key words: peace process, conflict, negotiations, Northern Ireland, Middle East.

KAZALO

SEZNAM KRATIC

1 UVOD	7
2 METODOLOŠKI OKVIR	8
2.1 CILJ DIPLOMSKE NALOGE	8
2.2 HIPOTEZE	8
2.3 UPORABLJENE METODE RAZISKOVANJA.....	9
2.4 STRUKTURA DIPLOMSKE NALOGE	9
3 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV	10
3.1 MIROVNI PROCES	10
3.2 KONFLIKT	12
3.2.1 <i>Oboroženi konflikt</i>	12
3.2.2 <i>Akterji v konfliktu</i>	13
3.2.3 <i>Reševanje konflikta</i>	13
3.3 POGAJANJA	14
3.3.1 <i>Definicija pogajanj</i>	14
3.3.2 <i>Pogajalski proces</i>	15
3.3.3 <i>Vpliv krize na pogajanja</i>	15
3.3.4 <i>Intervencija tretje strani</i>	16
3.3.5 <i>Akterji v krizi</i>	17
3.4 DEVOLUCIJA.....	18
4 GEOGRAFSKE IN DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI SEVERNE IRSKE.....	20
5 SEVERNOIRSKI KONFLIKT.....	24
5.1 OD PRVE BRITANSKE INVAZIJE DO DELITVE OTOKA	24
5.2 UNIONISTIČNA NADVLADA NA SEVERNEM IRSKEM	27
5.3 IZBRUH KRVAVEGA KONFLIKTA.....	29
5.4 SEVERNOIRSKE POLVOJAŠKE SKUPINE.....	30
5.5 SEVERNOIRSKI POLITIČNI AKTERJI	32
5.5.1 <i>Severnoirske politične stranke</i>	32
5.5.2 <i>Velika Britanija</i>	33
5.5.3 <i>Republika Irska</i>	34
6 SEVERNOIRSKI MIROVNI PROCES	36
6.1 TRIJE IZBRUHI NASILJA IN TRI MIROVNE INICIATIVE	36
6.2 KLJUČNO SODELOVANJE MED VELIKO BRITANIJO IN IRSKO	37
6.3 SUNNINGDALSKI SPORAZUM	39
6.4 ANGLEŠKO-IRSKI SPORAZUM IZ LETA 1985	43
6.5 DOWNING STREET DEKLARACIJA	45

6.6 POT DO VELIKONOČNEGA SPORAZUMA.....	47
6.7 SPREJETJE VELIKONOČNEGA SPORAZUMA IN KAMNI SPOTIKE	50
6.8 PRIMERJAVA SUNNINGDALSKEGA, ANGLEŠKO-IRSKEGA IN VELIKONOČNEGA SPORAZUMA	53
6.9 IMPLEMENTACIJA: RAZOROŽITEV IN POLICIJSKA REFORMA	54
6.10 POT DO KONČNE DEVOLUCIJE.....	61
7 VPLIV MEDIJEV NA SEVERNOIRSKI MIROVNI PROCES	67
7.1 MEDIJI TLAKOVALI POT VELIKONOČNEMU SPORAZUMU	67
7.1.1 Izrazit obrat v poročanju o mirovnem procesu	67
7.1.2 Okolje, ki je pripeljalo do tovrstnega poročanja.....	70
8 PRIMERJAVA BLIŽNJEVZHODNEGA IN SEVERNOIRSKEGA MIROVNEGA PROCESA	75
8.1 BLIŽNJEVZHODNI KONFLIKT.....	75
8.2 PRIMERJAVA	75
8.2.1 Zgodovinska primerjava.....	76
8.2.2 Zametki mirovnega procesa	78
8.2.3 Madridska mirovna konferenca in Sporazum iz Osla	79
8.2.4 Sporazum o gazi in Jerihu ter prenos pristojnosti.....	81
8.2.5 Zastoj mirovnega procesa	82
8.2.6 Prihodnja pot do miru	82
8.3 ZAKLJUČKI PRIMERJAVE	84
9 SKLEP.....	87
10 LITERATURA	90

KAZALO TABEL IN SLIK

KAZALO SLIK

SLIKA 4.1: SEVERNA IRSKA KOT DEL IRSKEGA OTOKA	20
SLIKA 4.2: ŠEST SEVERNOIRSIH GROFIJ	20
SLIKA 4.3: DELEŽ KATOLIŠKEGA IN PROTESTANTSKEGA PREBIVALSTVA PO POSAMEZNIH OKROŽJIH	22

KAZALO TABEL

TABELA 4.1: GIBANJE ŠTEVILA PREBIVALSTVA NA SEVERNEM IRSKEM 1902-2009.....	21
TABELA 4.2: POGLED NA DELITEV IRSKE GLEDE NA VEROIZPOVED	22
TABELA 4.3: PREBIVALSTVO SEVERNE IRSKE GLEDE NA VEROIZPOVED 1961-2001	23

SEZNAM KRATIC

DUP	Democratic Unionist Party (Demokratska unionistična stranka)
EU	Evropska unija
FARC	Revolutionary Armed Forces of Colombia (Revolucionarna garda kolumbijskih sil)
IICD	Independent International Commission on Decommissioning (Neodvisna mednarodna komisija za razoroževanje)
IRA	Irish Republican Army (Irska republikanska armada)
LVF	Loyalist Volunteer Force (Lojalistična prostovoljna sila)
NICRA	Severnoirska zveza za državljanske pravice (Northern Ireland Civil Rights Association)
OZN	Organizacija združenih narodov
PLO	Palestinian Liberation Organisation (Palestinska osvobodilna organizacija)
PUP	Progressive Unionist Party (Napredna unionistična stranka)
RUC	Royal Ulster Constabulary (Kraljeva ulstrska policija)
SDLP	Social Democratic and Labour Party (Socialdemokratska in delavska stranka)
UDA	Ulster Defence Association (Ulstrska obrambna zveza)
UFF	Ulster Freedom Fighters (Ulstrski borci za svobodo)
UKUP	United Kingdom Unionist Party (Unionistična stranka Združenega kraljestva)
UNEF	United Nation Emergency Force (Izredne sile Združenih narodov)
UUF	United Unionist Forum (Združeni unionistični forum)
UUP	Ulster Unionist Party (Ulstrska unionistična stranka)
UUUC	United Ulster Unionist Coalition (Koalicija ulstrskih unionistov)
UVF	Ulster Volunteer Force (Ulstrska prostovoljna sila)

1 UVOD

Glede na zgodovino angleško-irskih odnosov je bilo le vprašanje časa, kdaj bodo katoličani izzvali protestantsko dominacijo na Severnem Irskem, zahtevali enakost državljanstva in zastavili vprašanje: »Bo Severna Irska ostala del Velike Britanije, v kar so prepričani unionisti, ali bo dežela postala severni del združene Irske, kar so sanje in želja republikancev« (Oberschall 2007, 158)?

Korenine konflikta segajo daleč v zgodovino, saj je načrtno naseljevanje protestantov v Ulster, potem ko je Severna Irska postala del Združenega kraljestva, katolike postavilo v položaj manjšinskega prebivalstva, ki so bili diskriminirani na številnih področjih. V šestdesetih letih minulega stoletja se je v skladu s podobnimi gibanji po svetu tudi na Severnem Irskem oblikovala kritična masa ljudi, ki je pod okriljem Severnoirske zveze za državljanske pravice (angl. *Northern Ireland Civil Rights Association* – NICRA) organizirala številne pohode za državljanske pravice. Z njimi so v prvi vrsti želeli opozoriti na diskriminatoren odnos unionistične oblasti do katoliškega prebivalstva. Oblasti so pohode prepovedale, z udeleženci pohoda v Derryju leta 1968 pa tudi fizično obračunale. Strasti so se razvnele. Unionistična vlada in protestanti, ter oboroženi republikanski uporniki, ki so v prvi vrsti nastopali zoper britansko vojsko in vlado, so spravili v tek 30 let trajajoče obdobje nasilja, uporništva, terorizma, povračilnih ukrepov, trpljenja civilistov ... Črno obdobje, ki si je nadelo ime težave (angl. *Troubles*), lahko označimo kot kompleksno mešanico mirnih shodov in demonstracij, konvencionalnih volilnih politik, množičnih javnih zborovanj in protestov - med katerimi lahko izpostavimo predvsem parade reda Oranževcev in stavke Sveta ulstrskih delavcev -, lokalnih nemirov, etničnega čiščenja ob sektaških soočanjih v protestantskih in katoliških četrtih, zaporniške gladovne stavke, terorističnega streljanja in bombardiranja s strani različnih oboroženih frakcij, hišnih preiskav, internacij terorističnih osumljencev ... V konfliktu in procesih sprave, ki so potekali vzporedno z izbruhi nasilja in spopadi, so vzkile tudi različne mirovne iniciative za odprtje kanalov med sprtima stranema, ki so sčasoma pripeljale do prekinitve ognja, dogovora o procedurah mirovnih pogovorov in do samih mirovnih pogajanj. Glavna arhitekta miru na Severnem Irskem sta bili Velika Britanija in Irska, ki sta kljub začetnim neuspehom – glavne sestavine predlaganih sporazumov so bile namreč napačne – sčasoma le našle pogajalsko formulo, ki je provinco sicer počasi, a zanesljivo popeljala v obdobje miru.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 CILJ DIPLOMSKE NALOGE

V diplomskem delu bom analiziral razmere, ki so pripeljale do izbruha krvavega konflikta med katoliki in protestanti na Severnem Irskem v poznih šestdesetih letih minulega stoletja. V povezavi s tem me bo zanimalo, kako so številni politični akterji pristopili k urejanju konflikta, pri čemer bom izpostavil vlogo Velike Britanije in Republike Irske, pozornost pa bom posvetil sprejemanju mirovnih sporazumov, ki naj bi pripomogli k doseganju politične ureditve in razmer, ki bi zadovoljile tako katolike kot protestante. Cilj analize mirovnega procesa bo primerjava Velikonočnega sporazuma z njegovimi predhodniki. V čem so se razlikovali, v čem so si bili podobni, kateri so bili akterji, ki so mirovni proces zavirali, in kateri so ga pospeševali. Ko bom odgovoril na ta vprašanja, bom posledično obrazložil, zakaj je bil sprejet prav Velikonočni sporazum in po dobrem desetletju tudi implementiran.

Ker je bil Velikonočni sporazum ključen za uspešno nadaljevanje mirovnega procesa, bom izpostavil še en pomemben dejavnik, in sicer medije. Namen poglavja bo skozi analizo poročanja medijev v času sprejemanja Velikonočnega sporazuma podati njihovo vlogo pri mobilizaciji prebivalcev Severne Irske, ki so na referendumu podprli predlagani sporazum. Za oceno uspešnosti severnoirskega mirovnega procesa bom uporabil primerjavo z bližnjevzhodnim mirovnim procesom. Kaj je bil ključen dejavnik, ki je omogočil pomiritev strasti na Severnem Irskem, in kje so ključne ovire na poti do mirnega sobivanja Palestincev in Izraelcev.

2.2 HIPOTEZE

H1: Velika Britanije in Irska sta bili glavni motor severnoirskega mirovnega procesa. Brez njune vloge trajni mir na Severnem Irskem ne bi bil možen.

H2: Sprejetje Velikonočnega sporazuma temelji predvsem na vključitvi polvojaških skupin v pogajanja, medtem ko gre počasnost njegove implementacije pripisati odlašanju pri reševanju vprašanj razorožitve in policijske reforme.

H3: Spremenjena politična klima ob sprejemanju Velikonočnega sporazuma je močno vplivala na tamkajšnje medije. Njihova vsesplošna podpora mirovnemu sporazumu je odigrala ključno vlogo pri oblikovanju javnega mnenja prebivalcev Severne Irske, ki so na referendumu množično podprli predlagani sporazum.

H4: Bližnjevzhodni mirovni proces brez posredovanja držav in mednarodnih pogajalcev, kakršen je bil primer na Severnem Irskem, ne bo dočakal uspešnega konca.

2.3 UPORABLJENE METODE RAZISKOVANJA

V diplomski nalogi bom uporabil različne raziskovalne metode. Prevladovali bosta analiza in interpretacija sekundarnih virov (knjig, člankov in internetnega gradiva). Mednarodne dokumente in notranjo zakonodajo bom predstavil s pomočjo analize in interpretacije primarnih virov. Zgodovinsko analizo bom uporabil predvsem za prikaz zgodovinskega razvoja dogodkov na Severnem Irskem, pri primerjavi različnih sporazumov pa si bom pomagal s primerjalnimi tehnikami in metodami.

2.4 STRUKTURA DIPLOMSKE NALOGE

V uvodu bom predstavil temo diplomske naloge. V metodološkem okviru bom predstavil cilje diplomske naloge, podal hipoteze, opisal strukturo dela ter metode, ki jih bom uporabil pri pisanju. V tretjem poglavju bom opredelil temeljne pojme diplomskega dela – mirovni proces, konflikt, pogajanja in devolucija –, temu pa bo sledil prikaz geografskih in demografskih značilnosti Severne Irske (četrto poglavje). V petem poglavju bom pozornost posvetil orisu razvoja dogodkov na irskem otoku od 12. stoletja do izbruha krvavega konflikta leta 1968, poleg tega pa bom izpostavil glavne polvojaške skupine in osrednje politične akterje na Severnem Irskem. V šestem poglavju, ki je namenjeno predstavitvi urejanja severnoirskega konflikta, bo poudarek na analizi sporazumov, ki sta jih predlagali Velika Britanija in Republika Irska. V sedmem poglavju bom analiziral vlogo medijev ob sprejemanju Velikonočnega sporazuma, medtem ko bo osmo poglavje namenjeno primerjavi severnoirskega z bližnjevzhodnim mirovnim procesom. Diplomsko nalogo bom sklenil z ovrednotenjem hipotez in podajo lastnega videnja prihodnjega razvoja dogodkov na Severnem Irskem.

3 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

V tem poglavju bom predstavil pojme, ki so ključni za razumevanje diplomskega dela. Gre za termine mirovni proces, konflikt, pogajanja in devolucija. Največ pozornosti bom namenil mirovnemu procesu in njegovim definicijam, izpostavil pa bom dejavnike, ki pripeljejo do uspešnega zaključka ter dejavnike, ki zavirajo napredek ali ga celo zaustavijo, in pogajanjem, t.i. poti do uspešnega zaključka mirovnega procesa. Konfliktu in devoluciji bom namenil manj pozornosti, kljub temu pa sta pojma bistvena za razumevanje cilja mirovnega procesa.

3.1 MIROVNI PROCES

Nekdanji diplomat Harold Saunders (Saunders 1999, 12) mirovni proces definira kot »politični proces, v katerem se spori rešujejo na miren način. Je mešanica različnih politik, diplomacije, spreminjanja razmerij, pogajanj, posredovanj ter dialogov na uradnih in neuradnih prizoriščih«.

Saunders meni, da mirovni proces deluje istočasno na štirih področjih (Saunders 1999, 14):

1. **Uradna arena:** Gre za uradne diplomate, ki s kolegi nasprotne strani vzpostavijo osebne odnose, se pogajajo in ponavadi dosežejo uspešne dokončne dogovore. Diplomati delajo veliko tudi na izboljševanju odnosov med obema vladama.
2. **Kvazi uradna arena:** Vpleteni akterji niso predstavniki vlad, vendar pa imajo z njo tesne vezi in dejansko trgujejo z informacijami. Sporazum iz Osla med Izraelci in Palestinci je dober primer ponarejenih kvazi uradnih pogajanj z norveškim posrednikom.
3. **Javni mirovni proces:** To je arena za trajni dialog med pogajalci, ki poskušajo nasloviti človeške vzroke konfliktov: dojemanje, stereotipe, nezaupanje, občutek brezupa. Tovrstni dialogi so se dolga leta odvijali med Izraelci in Palestinci, podobni procesi pa so se pojavili tudi v mnogih drugih nepremagljivih konfliktih – na primeru hladne vojne, Tadžikistana, Severne Irske, Šrilanke in Cipra.
4. **Civilna družba:** To je arena, v kateri civilisti živijo in delajo. Sestavljena je iz mreže odnosov, ki so pogosto v medsebojnem sporu. V nepremagljivih konfliktih se ti odnosi zlomijo, povzročijo solze v okviru civilne družbe, ki mora biti v vsakem mirovnem procesu ponovno oblikovana.

Uspešnost mirovnega procesa se meri, prvič, po njegovi sposobnosti, da konča nasilje, in drugič, po njegovi sposobnosti, da oblikuje institucije in podporne strukture, ki bodo vpletene stranke odvrnile od tega, da bi ponovno posegle po orožju (Ben-Porat 2008, 259). Pri vzpostavljanju teh meril je bil izraelsko-palestinski mirovni proces daleč za Severno Irsko.

Sporna vprašanja, ki se soočajo v mirovnem procesu, so si med seboj pogosto zelo podobna: končanje nasilja in spodbujanje pravičnosti, gospodarski razvoj in temeljne zakonitosti (Darby in MacGinty 2000, 198). Mirovni proces sicer presega sam podpis sporazuma, saj njegova uresničitev temelji na zmožnosti naslovitve političnih, ekonomskih, kulturnih, psiholoških in socialnih korenin konflikta, njegova glavna naloga pa je sprememba odnosov in prepričanj, ki spodbujajo sovraštvo in nasilje (Ben-Porat 2008, 260).

Darby in Mac Ginty (2000, 7-8) sta identificirala pet kriterijev uspešnega mirovnega procesa:

1. Nasprotniki se pogajajo v dobri veri in ne zavlačujejo s postavljanjem pogojev in zahtev, o katerih se nimajo namenja pogajati in pri katerih ne bodo popuščali.
2. Vsi glavni igralci morajo biti vključeni v proces, ki zahteva vzajemno priznanje nasprotnikov.
3. Največ časa se nameni osrednjim spornim vprašanjem v konfliktu – tako jedru konflikta kot sekundarnim dejavnikom.
4. Udeleženci v mirovnem procesu ne uporabljajo sile za dosego svojih ciljev, kakor ne zlorabijo premirja za ponovno oborožitev ali prerazporeditev svojih sil.
5. Udeleženci so predani k trajnemu in nepretrganemu procesu, tako da se ne podajo v pogajanja z namenom preizkušanja pogajalskega terena.

Oberschall (2007, 186) doda še šesti kriterij, in sicer da zunanje nepristranske osebe in posredniki prevzamejo nekaj odgovornosti za implementacijo sporazuma, kar dosežejo z določenimi sredstvi, opazovanjem, posredovanjem, ter z uveljavljanjem določenih garancij, rekonstrukcij ...

Predstavljeni kriteriji so idealne okoliščine in v vsakem izmed predlaganih treh mirovnih sporazumov na Severnem Irskem je manjkal vsaj eden izmed njih. Največja

pomanjkljivost mirovnega procesa je bila, da so bili osrednji igralci severnoirskega političnega parketa največkrat bodisi izključeni iz pogajanj ali pa so sami zapustili pogajalsko mizo; Sinn Fein je vztrajal do zadnje faze, Demokratska unionistična stranka (angl. *Democratic Unionist Party* – DUP) pa je zavračala podpis mirovnega sporazuma. Velika napaka je bila tudi ta, da sta bila iz Velikonočnega sporazuma izvzeti najbolj sporni vprašanji – razoroževanje in policijska reforma, kar je posledično preprečevalo končno rešitev (Oberschall 2007, 187).

3.2 KONFLIKT

Na splošno lahko konflikt definiramo kot situacijo, v kateri so posamezniki, skupine ali države vpleteni v resno nestrinjanje ali nasprotovanje, oziroma ko zaznajo, da so njihove vrednote, interesi, cilji in potrebe nekompatibilni oziroma nasprotujoči (Tillet 1991,7).

Možnost izbruha konflikta v večskupnostnih, večetničnih ali večnacionalnih državah je precej večja kot v kulturno homogenih državah. Empirični podatki namreč kažejo, da kar dveh tretjin vseh notranjih konfliktov ni bilo mogoče rešiti s pogajanjem, ampak so se končali s predajo ali uničenjem ene izmed vpletenih strank. Če nadaljujemo, natančnejši pregled tovrstnih konfliktov, ki so bili rešeni z neke vrste kompromisom, razkrije, da je bila sporazumna rešitev največkrat vsiljena, in sicer z uporabo sile večinske skupnosti. Zgodovina reševanja konfliktov na Severnem Irskem potemtakem ne meče dobre luči na rešitev situacije (Schulze v McGrath in O'Malley 2008, 290).

3.2.1 Oboroženi konflikt

Pietro Verri (1992, 34) pravi, da pojem oboroženi konflikt zajema:

1. Spopad med dvema ali več državami
2. Spopad med državo in nedržavno tvorbo
3. Spopad med državo in nasprotujočo frakcijo
4. Spopad med etničnimi skupinami v državi.

Glede na akterje v oboroženem konfliktu in razsežnost oboroženega konflikta pa loči med mednarodnim oboroženim konfliktom, notranjim oboroženim konfliktom in internacionaliziranim notranjim konfliktom (Verri 1992, 35).

Za notranji oboroženi konflikt je značilen spopad med oboroženimi silami države in uporniški oboroženimi silami ali drugimi organiziranimi oboroženimi silami znotraj države (Verri 1992, 35). Notranji oboroženi konflikt lahko postane internacionaliziran notranji konflikt če:

1. Ena ali več tujih držav nudi pomoč eni strani v notranjem konfliktu
2. Dve tuji državi intervenirata s svojimi oboroženimi silami, vsaka na strani drugega akterja v notranjem konfliktu (Verri 1992, 35).

3.2.2 Akterji v konfliktu

Akterji v konfliktu so vsi akterji, ki so vpleteni v konflikt oziroma so del konflikta, tako formalno kot de facto. Mednje spadajo države, mednarodne in regionalne organizacije, vladne in nevladne organizacije, uporniške skupine in druge vpletene entitete. Kot glavni akterji nastopajo tisti, ki so v središču konflikta (npr. država in uporniki v notranjem konfliktu), vidni akterji so tisti, katerih vpletenost v konflikt je splošno znana, medtem ko pri prikritih akterjih vpletenost v konflikt ni ugotovljena. Slednji se delijo na nerazkrite akterje, katerih vpletenost je znana enemu od glavnih ali vidnih akterjev, vendar je ta ne razkrije, in na nezavedne akterje, katerih vpletenost ni zavedno prepoznana (Tillet 1991, 16).

3.2.3 Reševanje konflikta

»Reševanje konflikta pomeni proces, katerega rezultat je konec konflikta, ki je dosežen z analitičnimi metodami, ki odkrijejo srž problema krivega za izbruh. Tako v nasprotju z golim sporazumom oziroma dogovorom stremi k rezultatu, ki predstavlja dokončno rešitev konflikta« (Buton v Tillet 1991, 9).

Teorije in pristopi k reševanju konfliktov se na splošno uvrščajo v eno izmed dveh kategorij: tiste, ki se osredotočijo na okoliščine, ki pospešijo premik iz nasilja k pogajanju in tiste, ki se osredotočijo na tip sporazuma, ki bo bodisi rešil bodisi uravnaval konflikt (McGarth in O'Malley 2008, 291).

3.3 POGAJANJA

Pogajanjem bom namenil največ pozornosti, saj bo opredelitev pojma bistvena za obrazložitev dolge poti do mirovnega sporazuma, ki je bil pomanjkljivostim navkljub sprejemljiv za večino akterjev v konfliktu. V analizi pogajalskega procesa bom izpostavil predvsem prisotnost krize, ki je z vzbujenim povečanim občutkom grožnje na poseben način vplivala na dojemanje pogajanj in njihovo dinamiko. Izredno pomembna v pogajanjih na Severnem Irskem je bila tudi prisotnost intervencije tretje strani – države ali akterja. Po Starkeyu (1999, 56) se tovrstno interveniranje včasih razume v negativnem smislu, kot pritisk in zunanje vmešavanje v sfero pogajanj, spet drugič pa kot pozitiven prispevek, ko nevtralna stran nastopi z novimi predlogi rešitve. Vloga Anglije in Republike Irske ob mediacijski pomoči Združenih držav Amerike (ZDA) je bila izrednega pomena v severnoirskem mirovnem procesu. Prispevek zato ni bil le pozitiven, ampak ključen.

3.3.1 Definicija pogajanj

Pogajanja so kompleksna oblika odnosov in spreminjanja odnosov med ljudmi. Kadarkoli ljudje izmenjujejo svoje ideje z namenom, da bi spremenili odnose in s tem dosegli določene cilje, govorimo o pogajanjih (Možina 1992, 160). So način za doseganje tistega, kar si želimo od drugih ljudi (Fisher in Ury 1990, 1). Pogajanja pa se ukvarjajo tudi z razrešitvijo konflikta med dvema ali večimi strankami. Namen je doseči trajno korist za vse udeležence tega procesa. Pri tem se stranki pomikata od svojih začetno različnih pozicij k točki, na kateri je mogoče doseči sporazum, ki pomeni uspešen zaključek pogajanj. So torej dolgoročno sredstvo za doseganje sporazuma (Stelle in drugi 1989, 1).

Če jih opredelimo s političnega vidika izhajamo iz teorije konfliktov. Brez konflikta namreč ni pogajanj. Ustanovna Listina Združenih Narodov (UL OZN) uvršča pogajanja v šesto poglavje, med sredstva za mirno reševanje sporov. 33. člen UL pravi : »Stranke v vsakem sporu, katerega nadaljevanje bi utegnilo ogroziti ohranitev mednarodnega miru in varnosti, si morajo predvsem prizadevati, da se spor reši s pogajanjem, anketo, posredovanjem, spravo, razsodništvom, s sodno rešitvijo, z obračanjem na regionalne dogovore ali pa z drugimi mirnimi sredstvi po njihovi lastni izbiri.« Katero sredstvo bo uporabljeno je odvisno od situacije in okoliščin.

Po Kremenjuk (2002, 40) so pogajanja serija dogodkov, preko katerih pogajalske strani predstavijo svoje predloge, zahteve in ponudbe s ciljem, da bi dosegli skupno rešitev problema, ki je akterje pripeljal za pogajalsko mizo. Z drugimi besedami lahko pogajanja opredelimo kot proces preoblikovanja nasprotujočih si stališč v enotno stališče, ki zadovolji vse vpletene akterje.

3.3.2 Pogajalski proces

Vsak pogajalski proces naj bi se začel s načrtovanjem oziroma pripravo pogajanj, saj je ta, velikokrat zanemarjena faza, ena izmed odločujočih faktorjev uspeha ali propada pogajanj. Tovrstno planiranje zaobjema dolgotrajne preliminarne pogovore, zbiranje podatkov, ocenjevanje in oblikovanje pozicij, alternativ, postavljanje ciljev, izbiranje strategije, poznavanje nasprotnika in posvetovanje s številnimi interesnimi skupinami. Navedeni fazi sledijo dejanska pogajanja za pogajalsko mizo. To je najkrajša faza, v kateri se pokaže kakovost in ustreznost predhodnega dela. Dejanski akciji sledi ocena doseženega v preteklem krogu pogajanj, kar pomeni preučitev predlaganih dogovorov pred podpisom in njihovo skladanje s postavljenimi cilji. V primeru, da je predlagan dogovor v skladu z željami, oziroma dovoljenimi odstopanji od zastavljenih ciljev vseh vpletenih strani v konfliktu, sledi podpis dogovora, oziroma sporazuma, v nasprotnem primeru pa se celoten cikel ponovi naslednjem krogu pogajanj (Saner 2000, 26-32).

3.3.3 Vpliv krize na pogajanja

Kot sem omenil že na začetku opredeljevanja pojma, na pogajanja močno vpliva tudi klima, v kateri se odvijajo. Prisotnost kriz predstavlja pogajalcem poseben pomen, saj posledično obstaja možnost izbruha vojaških spopadov, krize pa so pogosto tudi neke vrste katalizator za večje sistemske spremembe. Krize imajo posledično izreden potencial za preoblikovanje celotnega mednarodnega sistema, poleg tega pa vplivajo tudi na rezultat posameznega pogajalskega procesa (Starkey 1999, 34).

Lahko rečemo, da krize vnašajo posebno dinamiko v proces pogajanj in obenem vplivajo na njihov značaj. Pogajanja za reševanje kriz niso nikoli rutinska ali enostavna, saj jih dejstvo, da je od njihove uspešnosti odvisno vprašanje vojne ali miru, pa tudi obstanek narodov in držav, postavlja v center zanimanja mednarodne javnosti in v sam vrh političnih prioritet držav in mednarodne skupnosti (Kovačević 2004, 41).

Dojemanje posameznega akterja o tem, kako globoka je kriza, ima vpliv na pogajanja, število proučenih alternativ ter rezultate procesa. Tako lahko notranja ali zunanja kriza, ki jo definiramo kot povečanje intenzivnosti nasilne interakcije med državami in nedržavnimi akterji, destabilizira odnose med njimi do mere, da je ogrožena stabilnost regionalnega in celo mednarodnega sistema (Starkey 1999, 35).

S stališča posamezne države, oziroma njenega voditelja, se kriza pojavi, ko se zazna grožnja temeljnim vrednotam, pri čemer je čas za reakcijo omejen, obenem pa obstaja tudi povečana verjetnost za izbruh vojaške sovražnosti. S perspektive pogajanj so tako grožnja, časovna stiska in stres ključni elementi krize, ki vplivajo na potek in končen razplet (Starkey 1999, 35).

Pogajanja v stresnem okolju ob prisotnosti groženj, ko je pristoten tudi faktor pritiska – pomanjkanje časa in postavljeni roki za doseg dogovora –, velikokrat pripeljejo vpletene akterje do situacije, ko niso sposobni v celoti preučiti danih možnosti, kar posledično vodi k sprejemanju napačnih ali neoptimalnih odločitev. Vendar pa lahko v določenih primerih tudi rutinska pogajanja, ko naletijo na mrtvo točko, prevzamejo nekatere značilnosti pogajanj v krizi, kar posledično prisili pogajalce, da sprejmejo dogovor (Kovačevič 2004, 44).

Poudarimo, da lahko spretni pogajalci ob pomoči mediatorjev ali vpletene tretje strani spremenijo krizno okolje v atmosfero rutinskih pogajanj. Z zmanjšanjem občutka grožnje in časovne omejitve ter z znižanjem nivoja stresa oblikujejo pozitivno okolje, ki je primernejše za preučevanje alternativ in doseg končnega dogovora, ki bo sprejemljiv za vse (Starkey 1999, 36).

3.3.4 Intervencija tretje strani

Young (v Starkey 1999, 38) definira intervencijo, skupaj z mediacijo, kot »vsakršno potezo akterja, ki ni neposredno povezan s krizo, z namenom, da zmanjša ali odpravi enega ali več problemov, ki zadevajo pogajanja, in s tem pripomore k razrešitvi krize«. Avtor ob tem izpostavlja, da mediacija, v nasprotju z arbitražo in sodno rešitvijo, ni obvezujoča. Raiffa (v Starkey 1999, 38) poudarja, da lahko tovrstna intervencija zbliža poglede akterjev v konfliktu, ustvari konstruktivno pogajalsko klimo, zbira dokazni

material, pomaga stranem določiti njihove prioritete, zmanjša količino neracionalnih zahtev in ohlapnih dogovorov, išče skupne rešitve, skrbi za nadaljevanje pogajalskega procesa in na koncu pripelje do sklenitve trajnega sporazuma.

Tretja stran ponavadi vstopi v pogajanja takrat, ko je očitno, da napredka ne bo mogoče doseči brez zunanje intervencije. V posebno kriznih situacijah, ko lokalna kriza grozi, da se bo razširila po celotni regiji, tretja stran vstopi z namenom rešitve ali vsaj omejitve konflikta, s čimer bi preprečili razširitev in destabilizacijo celotne regije, države ali celo mednarodnega sistema. Razpoložljivost mediatorjev v kriznih pogajanjih ima tako izredno velik vpliv na uspešen izid pogajanj (Starkey 1999, 36). Tipi mednarodnih mediacij (Starkey 1999, 37):

1. Mediacija s strani mednarodnih organizacij.
2. Mediacija s strani regionalnih organizacij.
3. Mediacija s strani posameznikov.
4. Mediacija s strani verskih organizacij.
5. Mediacija s strani interesnih skupin.

Mediatorji naj bi bili nevtralni do vseh vpletenih strani v konfliktu, kar pa ni vedno mogoče. Njihovi motivi intervencije v konfliktu ali pogajanjih vplivajo na zmožnost dosega dogovora. Poleg trenutnih koristi, kot je pomoč in reševanje konflikta, pa se tretje strani vpletajo v pogajanja tudi na podlagi lastnih interesov. Mnoge svetovne krize so že razkrile temačno stran, saj so se tretje strani vmešavale zgolj iz lastnih interesov, ki so bodisi politične, ekonomske ali druge narave. Številne intervencije ob koncu 20. stoletja so bile obenem namenjene podpori le ene od sprtih strani v konfliktu, medtem ko je bilo doseganje dogovora, od katerega bi imeli korist vsi vpleteni, postavljena na stran. V ekstremnih situacijah so se take intervencije končale tudi s pridobitvijo teritorija ali koristi tretje strani (Starkey 1999, 39).

3.3.5 Akterji v krizi

Pogosto se pojem pogajanj povezuje z interakcijo dveh subjektov, vendar v številnih pogovorih na notranji in mednarodni ravni ponavadi sodeluje večje število akterjev. Z večanjem števila vpletenih strani se spremeni tako dinamika kot tudi karakteristike samega procesa (Starkey 1999, 40). Hopmann (v Starkey 1999, 40) pravi, da pogajanja,

v katerih nastopa več subjektov – t.i. multilateralna pogajanja – dosežejo večjo kompleksnost zaradi možnosti formiranja koalicije, medsebojnih razlik in skupinske dinamike, ki vpliva na proces.

V severnoirskem mirovnem procesu so se odvijala multilateralna pogajanja med glavnimi severnoirskimi strankami, Veliko Britanijo in Republiko Irsko, zanemariti pa ne gre niti mediacijske pomoči ZDA. Posamezna pogajalska stališča osrednjih akterjev, ki so bodisi zavirala ali pospeševala mirovni proces na Severnem Irskem, bom opredelil v nadaljevanju.

3.4 DEVOLUCIJA

Pri devoluciji gre za obliko decentralizacije oblasti, samouprave, ki se, če uporabimo Brezovškovo (1997, 186) definicijo, »nanaša na podelitev oblasti teritorialnim enotam s strani centralne oziroma državne politične avtoritete, tako da je v končni posledici njen obstoj vedno odvisen od nje«. Če poenostavimo to pomeni, da so teritorialnim enotam te pravice lahko kadarkoli odvzete. O največji stopnji decentralizacije v devoluciji govorimo takrat, ko je na teritorialne enote prenesen celoten obseg vladne dejavnosti in dejansko avtonomijo uživajo velika področja (Brezovšek 1997, 197). Devolucija pomeni, da centralna oblast prenese izvrševanje politične oblasti na podrejeno raven oziroma organizacijo, še posebej na regionalno ali lokalno vlado.

Za boljše razumevanje pojma je potrebno pojasniti tudi razliko med devolucijo in federalizacijo. Žagar (1997, 804) meni, da imata pojma številne podobnosti, saj je za obe značilno uveljavljanje decentralizacije na različnih področjih. Razlika je predvsem v tem, da »v federacijah ustave – tako federalne ustave kot ustave federalnih enot – točno določajo in varujejo položaj, avtonomijo in pristojnosti federalnih enot, ki jih je moč omejiti, zmanjšati ali celo ukiniti le z ustavnimi spremembami, za katere se praviloma terja poseben ustavnorevidijski postopek« (Žagar 1997, 804). Devolucija pa se po Žagarju (1997, 804) »praviloma dogaja na zakonodajni ravni, tako da je mogoče že s spremembo zakonodaje v zakonodajnem postopku bistveno zmanjšati ali celo odpraviti pristojnosti in avtonomijo regij, uveljaviti centralizacijo na različnih področjih, oziroma celo ukiniti devolucijo«. Kljub temu, da gre za podoben princip, je poglobljena razlika v tem, da devolucija vključuje začasen prenos izvrševanja oblasti, kar

pomeni, da oblast tudi po prenosu dejansko ostane pri centralni vladi, država pa ostane unitarna. Skupščino, na katero je prenesena oblast, lahko centralna vlada kadarkoli prekliče.

V moji diplomski nalogi se bo devolucija nanašala na prenos izvrševanja oblasti z britanske vlade na severnoirske politične institucije, ki so sicer avtonomne, vendar pa jim centralna oblast lahko odvzame samoupravo, ker nimajo ustavno¹ zagotovljenih izvornih pristojnosti, ampak le prenesene.

Na koncu lahko poudarim, da se pojem devolucija v povezavi s Severno Irsko uporablja tako v smislu procesa prenosa izvrševanja oblasti na pokrajinske institucije kot tudi končnega cilja, devolucije kot samouprave, ki je dosežena takrat, ko sta vzpostavljena tako pokrajinski parlament kot vlada, na katera se prenese izvrševanje politične oblasti. Sicer pa je na primeru Severne Irske seznam prenesenih pristojnosti na področju izvršilne in zakonodajne oblasti dokaj obsežen.²

¹ Združeno kraljestvo ne pozna enotne, pisane ustave.

² Na področju izvršilne in zakonodajne veje oblasti so na severnoirske politične institucije prenesene pristojnosti na področju zdravstva, izobraževanja in usposabljanja, lokalne vlade (vključno s financami), socialnih storitev, stanovanjske politike, gospodarskega razvoja, kmetijstva, gozdarstva, ribolova, hrane, prometa, turizma, okolja, športa, dediščine in umetnosti. Vlada in parlament Združenega kraljestva pa ohranjata pristojnosti na področju ustave, zunanjih zadev, obrambe, nacionalne varnosti, imigracij, makroekonomske, fiskalne in monetarne politike, trgovine, prometne varnosti in predpisov, policije, kazenskih zadev in pravnega sistema (Hazell 2000, 18).

4 GEOGRAFSKE IN DEMOGRAFSKE ZNAČILNOSTI SEVERNE IRSKE

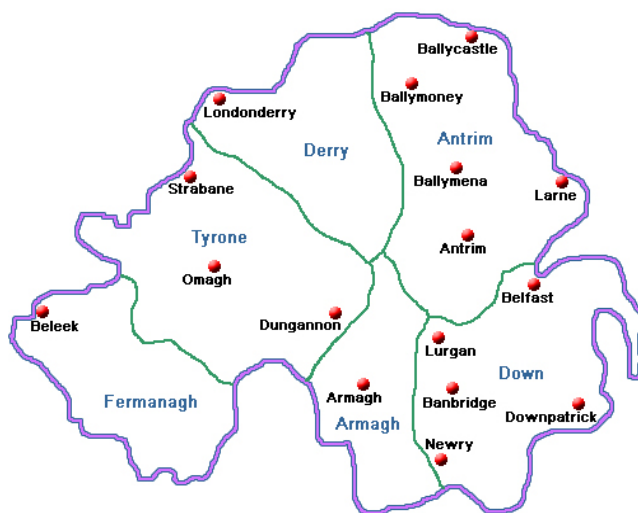
Severna Irsko je eden izmed štirih sestavnih delov Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske, ki ga poleg nje tvorijo še Anglija, Škotska in Wales. V tem okviru bo za mojo diplomsko najpomembnejše dejstvo, da je Severna Irsko najsevernejši del irskega otoka, ki je bil v začetku dvajsetih let minulega stoletja ločen od juga, kjer je bila ustanovljena Republika Irsko. Severna Irsko tako predstavlja dve tretjini najsevernejše pokrajine irskega otoka, imenovane Ulster³ in jo tvori šest od skupno 32 grofij irskega otoka – Derry/Londonderry,⁴ Antrim, Fermanagh, Down, Tyrone in Armagh.

Slika 4.1 Severna Irsko kot del irskega otoka

Vir: Infoplease (2010).

Slika 4.2 Šest severnoirskih grofij

Vir: CAIN (2010a).

³ Ulster obsega deset grofij, in sicer Derry/Londonderry, Antrim, Fermanagh, Down, Tyrone, Armagh, Donegal, Cavan in Monaghan. Kot zanimivost lahko omenimo, da protestanti za Severno Irsko ponavadi uporabljajo ime Ulster, ki je površinsko večji, medtem ko jo katoliki imenujejo šest grofij, s čimer poudarijo dejstvo, da so bile te ločene od 26, ki tvorijo Republiko Irsko.

⁴ Oznako Derry uporabljajo katoliki, medtem ko ga za Londonderry označujejo protestanti.

Število prebivalcev na Severnem Irskem se hitro povečuje (Tabela 4.1). Po podatkih severnoirskega statističnega urada je leta 2009 na Severnem Irskem živelo okrog 1.788.900 prebivalcev (Northern Ireland Statistics and Research Agency 2010).

Tabela 4.1: Gibanje števila prebivalstva na Severnem Irskem 1901-2009

Leto	Populacija
1901	1.237.000
1910	1.248.000
1920	1.269.000
1930	1.244.000
1940	1.296.000
1950	1.369.000
1960	1.419.800
1970	1.524.000
1980	1.532.800
1990	1.595.600
2000	1.682.900
2009	1.788.900

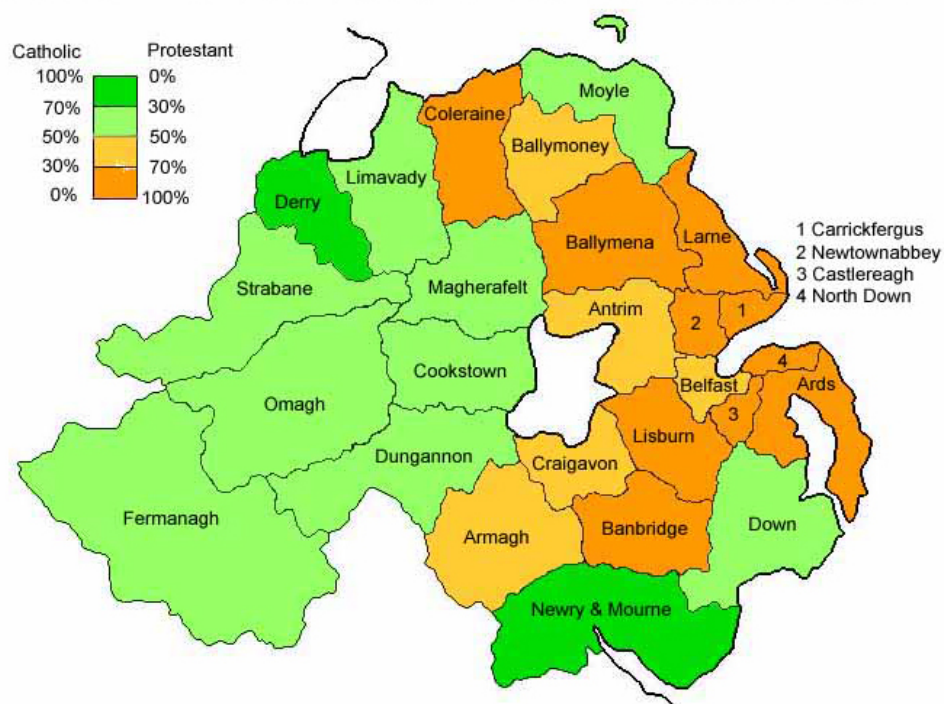
Vir: Northern Ireland Statistics and Research Agency (2010).

Prebivalstvo se glede na veroizpoved deli na katoliško (pretežno jugozahodni del Severne Irske) in protestantsko (pretežno severovzhodni del Severne Irske) (CAIN 2010b), kar prikazuje slika 4.3. Po stališču glede delitve Irske pa se prebivalstvo deli na nacionaliste⁵ in unioniste.⁶ Razmerje med pripadniki posameznega tabora se je skozi zgodovino spreminjalo (Tabela 4.2), vendar so bili katoliki vedno v manjšini (Northern Ireland Statistics and Research Agency 2010).

⁵ Nacionalisti/republikanci se zavzemajo za odcepitev Severne Irske od Združenega kraljestva Velike Britanije. Verjamejo, da bi se morala Severna Irska združiti z Republiko Irsko. Čeprav je večina irskih katolikov nacionalistov, ne podpirajo vsi radikalnih republikanskih skupin, ki se za odcepitev borijo z orožjem (CAIN 2008).

⁶ Unionisti/lojalisti podpirajo severnoirsko politično unijo z Veliko Britanijo in nasprotujejo vmešavanju Irske Republike v severnoirske zadeve. Večina protestantov na Severnem Irskem je unionistov, a ne moremo trditi, da so vsi tudi lojalisti, saj se ta termin uporablja za tiste, ki bolj ali manj očitno podpirajo uporabo sile s strani polvojaških skupin, ki branijo unijo z Veliko Britanijo (CAIN 2008).

Slika 4.3 Delež katoliškega in protestantskega prebivalstva po posameznih okrožjih

Vir: CAIN (2010b).

Tabela 4.2: Pogled na delitev Irske glede na veroizpoved

Veozpoved	Politična usmeritev	Leto 2003
Protestanti	Unionisti	69%
	Nacionalisti	0%
	Neopredeljeni	30%
	Ne vem	1%
Katoliki	Unionisti	3%
	Nacionalisti	54%
	Neopredeljeni	42%
	Ne vem	1%
Skupaj	Unionisti	36%
	Nacionalisti	23%
	Neopredeljeni	40%
	Ne vem	1%

Vir: Northern Ireland Life and Times (2007).

Po zadnjih podatkih iz leta 2001 (Tabela 4.3.) se je 49,3 odstotka prebivalstva opredelilo za katolike, 50,2 odstotka pa za protestante – 9,5 odstotka je bilo neopredeljenih ali so se opredelili za drugo veroizpoved (Northern Ireland Life and Times 2007).

Tabela 4.3: Prebivalstvo Severne Irske glede na veroizpoved 1961 – 2001

Veroizpoved	Leto 1961	Leto 1991	Leto 2001
Katoliki	34,90%	38,40%	40,30%
Protestanti	63,10%	54,30%	50,20%
Drugo	2,00%	7,30%	9,50%

Vir: Northern Ireland Life and Times (2007).

Glede na celotno Veliko Britanijo je Severna Irska razmeroma redko poseljena (124 prebivalcev na kvadratni kilometer). Večina prebivalcev je skoncentrirana okoli večjih mest, medtem ko so ruralni predeli redko poseljeni (Northern Ireland Statistics and Research Agency 2010).

5 SEVERNOIRSKI KONFLIKT

Korenine severnoirskega konflikta, ki je izbruhnil v poznih šestdesetih letih minulega stoletja, segajo globoko v 17. stoletje, ko so Angleži začeli z načrtnim naseljevanjem protestantov med večinoma katoliško prebivalstvo, kar je na irskem otoku sčasoma privedlo do oblikovanja večetnične družbe. V omenjenem poglavju bom s pomočjo zgodovinske analize podal vzroke, ki so pripeljali do konflikta, opisal bom severnoirske uporniške frakcije in glavne politične akterje, ki so bodisi nasprotovali bodisi spodbujali začetek mirovnega procesa.

5.1 OD PRVE BRITANSKE INVAZIJE DO DELITVE OTOKA

Prva britanska invazija na irski otok, ki je bil tistem času naseljen s keltskim prebivalstvom⁷, se je zgodila daljnega leta 1169. Takrat so na prošnjo izgnanega kralja Dermota MacMorrauga, ki je želel ponovno sesti na prestol, na Irsko po pooblastilu angleškega kralja Henrika II. pripluli anglonormanski plemiči in osvojili večja irska mesta. Takratni papež Adrian IV. je zatem le še potrdil oblast Henrika II. na Irskem (Connolly 2001, 667). V irskem parlamentu, ki se je prvič sestal leta 1366 ni bilo domorodnih Ircev, kar priča o takratni angleški nadvladi. Parlament je nasprotoval kulturni integraciji Normanov, posameznike, ki so sprejemali irski jezik pa označil za »izprijene Angleže« (Finnegan in McCarron 2000, 8). Posledica omenjene politike so bili leta 1366 uvedeni statuti iz Kilkennyja.⁸ Strogim ukrepov navkljub je do konca 15. stoletja angleška moč nad irskim otokom oslabela. Angleži so tako nadzorovali le še območje okrog Dublina (Gerard-Sharp in Perry 2001, 34).

Angleži so svojo moč nad Irsko utrdili v času reformacije in njenega protagonista Henrika VIII. Ta se je razglasil za kralja Irske, razpustil samostane, zavzel celotni irski otok in leta 1537 ustanovil protestantsko irsko cerkev (Darby 2003, 158). Večina irskega prebivalstva je ohranila katoliško vero in se upirala tuji nadvladi. Angleži so na to odgovorili z načrtnim naseljevanjem angleških in škotskih protestantov na irsko ozemlje. V Ulstru, kjer so imeli Normani najmanjši vpliv, se je politika naseljevanja

⁷ Indoevropska skupina, ki se je iz srednje Evrope razširila na jug v Italijo in Španijo ter na zahod skozi Francijo v Britanijo. Vse do leta 500 pr. n. š. sta na Irskem prevladovala keltski jezik in kultura. Plemensko organizirani Kelti so otok razdelili v približno 100 majhnih kraljevin.

⁸ Restriktivni statuti so prepovedovali poročanje Normanov z Irci, vstop irskemu prebivalstvu v mesta, nezakonito pa je bilo tudi sprejemanje irskih imen, oblačil, običajev in jezika.

pričela izvajati leta 1609. Kaj kmalu se je na omenjenem ozemlju oblikovala protestantska skupnost, ki se je od katoliških Ircev razlikovala po veroizpovedi, kulturi, jeziku in načinu življenja (Connolly 2001, 670).

Irsko prebivalstvo pa se ni vdalo, tako da je že leta 1641 sledil še eden v vrsti uporov, ki ga je osem let kasneje krvavo zadušil Oliver Cromwell. Katolikom je bilo odvzete še več zemlje, Irsko pa je poselilo še več protestantov (Darby 2003, 160). Kot najpomembnejša zmaga protestantov nad katoliki pa se zagotovo šteje tista, ko je protestantski kralj William of Orange v bitki ob reki Boyne 1. julija 1690 premagal odstavljenega katoliškega kralja Jamesa II. Protestanti to zmago vsako leto praznujejo s pohodi po severnoirskih mestih, tudi skozi katoliške četrti, kar ima nemalokrat za posledico proteste in celo nasilne spopade (Obershall 2007). Med letoma 1695 in 1727 so Angleži uvedli številne kazenske zakone, ki so katoliško prebivalstvo postavili v izrazito manjvreden položaj⁹ (Finnegan in McCarron 2000, 12). Irsko ljudstvo se je ponovno uprlo.

Vodja organizacije Družba združenih Ircev (angl. *Society of United Irishmen*) Theobald Wolf Tone je leta 1798 organiziral vsesplošno vstajo, ki je imela za posledico osamosvojitve Irske. Omenjeni upor je takratnega britanskega premiera Williama Pitta prepričal, da bi bilo irski problem potrebno rešiti z razpustitvijo irskega parlamenta, z zakonodajno unijo Irske z Veliko Britanijo v Združenem kraljestvu Velike Britanije in Irske ter s katoliško emancipacijo¹⁰ (Darby 2002, 121). Leta 1800 je bil sprejet Zakon o združitvi (angl. *Act of Union*), ki je Irsko integriral v Veliko Britanijo. Ukinjen je bil irski parlament, Irska pa je postala del Združenega kraljestva Velike Britanije in Irske (Connolly 2001, 671). Katoliki so emancipacijo dosegli z zakonom o katoliški emancipaciji iz leta 1829, ki je določenim katolikom na podlagi premoženja podeljeval volilno pravico.

V prvi polovici 19. stoletja je Irsko prizadela velika krompirjeva lakota, ki povzročila smrt več kot milijon ljudi, še dvakrat toliko pa jih je emigriralo v ZDA (Grimm 1981,

⁹ Prvi v vrsti zakonov, ki so veljali do leta 1829, je katolikom prepovedal nošenje orožja, izobraževanje otrok in lastnino konja, vrednega več kot pet funtov. Zadnji kazenski zakon je katolikom odvzel še volilno pravico, prepovedano pa jim je bilo tudi kupovanje zemlje. Izobraževanje katoliških otrok in opravljanje verskih obredov je potekalo v strogi tajnosti.

¹⁰ Katoliška emancipacija se opredeljuje kot proces, s katerim so katoliki, v tistem času obravnavani kot drugorazredni državljani, v začetku 19. stoletja pridobili državljanske pravice.

708). Lakoti navkljub je izvoz irskih žitaric, mesa, mleka in masla, ki bi povsem zadostil irskim potrebam po hrani, potekal nemoteno. Zaradi navedenega dejstva se je na Irskem rodila zamera do britanske vlade (Connolly 2001, 672).

Med irskimi katoliki, ki so bili še vedno obravnavani kot drugorazredni državljani, saj v Združenem kraljestvu niso imeli dostopa do javnih služb in političnih funkcij, se je po letu 1870 krepila želja po avtonomiji, ki bi jo kronal parlament v Dublinu. Ulsterski protestanti so na naraščajoče zahteve po popolni neodvisnosti in za zaščito protestantskih interesov organizirali ulsterski unionistični svet in red oranževcev (McKittrick in McVea 2001, 3). Do leta 1890 so irski nacionalisti tvorili pomemben blok v britanskem parlamentu. Leta 1886 so na zasedanju parlamenta predložili prvi osnutek zakona o Irski (angl. *First Home Rule Bill*), katerega namen je bila zagotovitev avtonomije, vendar ta ni bil sprejet. Ob tretji predložitvi zakona je bil ta leta 1914 sprejet, a se zaradi izbruha prve svetovne vojne ni nikoli izvajal.

Na velikonočni ponedeljek, 24. aprila 1916, je polvojaška skupina in predhodnica Irske republikanske armade (angl. *Irish Republican Army* – IRA) – Irska prostovoljna sila¹¹ (angl. *Irish Volunteer Force*) – organizirala oboroženo vstajo. Uporniki so zasedli ključne institucije v Dublinu, medtem ko so svoj sedež vzpostavili v poslopju pošte, kjer je Pádraig Pearse tudi razglasil republiko Irsko. T.i. Velikonočna vstaja je bila zadušena v slabem tednu dni, 15 njenih voditeljev pa je britanska vojska usmrtila (O'Brien in Conor 1994, 173). Po prvi svetovni vojni je prizadevanja po avtonomiji nadomestila zahteva po neodvisnosti (McKittrick in McVea 2001, 4). Republikanska stranka Sinn Féin¹² je na volitvah leta 1918 dosegla pomembno zmago in zasedla 73 od skupno 105 poslanskih mest, ki so bila namenjena Ircem v westminstrskem parlamentu¹³. Člani stranke so v Dublinu januarja 1919 ustanovili neuraden irski parlament, imenovan Dáil Éireann, in razglasili neodvisno Republiko Irsko. Namen irskega parlamenta je bilo sprejemanje obvezujočih zakonov, izvolil pa je tudi vlado pod vodstvom Eamona de Valere (O'Brien in Conor 1994, 144). Britanska vlada je Dáil Éireann jeseni 1919

¹¹ Irska prostovoljna sila, ki se je oblikovala leta 1913, je bila milica Irske republikanske bratovščine. Leta 1919, ko je prvič zasedal irski parlament, se je preimenovala v IRA.

¹² Stranka Sinn Féin je bila ustanovljena leta 1905 in predstavlja politično prepričanje večine republikancev na Severnem Irskem. Njen glavni cilj je združena Irska. Zaradi njene povezanosti z IRA se je pogosto označuje za politično krilo IRA.

¹³ Ime Westminster se ponavadi uporablja kot okrajšava za parlament Združenega kraljestva. Westminster je sicer območje okrog londonske cerkve Westminster Abbey, kjer je že več kot 900 let sedež angleške vlade. Parlament zaseda v Westminsterški palači, v Westminsteru pa je tudi večina ministrstev.

postavila izven zakona, kar je povzročilo vojno med britanskimi silami in podporniki neodvisne Irske. Westminsterški parlament je kmalu popustil in leta 1920 sprejel Zakon o irski vladi (angl. *Government of Ireland Act*), ki je Severni Irski določil avtonomijo znotraj Združenega kraljestva Velike Britanije in Irske. Zakon je predvidel delitev otoka z ločenima parlamentoma za severno Irsko, ki bi vključevala šest od skupno devetih grofij pokrajine Ulster, ter katoliško južno Irsko s 26 grofijami (Aolain 1996, 65).

Maja 1921 so na severnem in južnem Irskem potekale parlamentarne volitve. V severnoirskem parlamentu je 40 od skupno 52 sedežev pripadlo unionistični stranki Ulstrska unionistična stranka (angl. *Ulster Unionist Party* – UUP) sira Jamesa Craiga, ki je zasedel tudi mesto severnoirskega ministrskega predsednika. Nastala je Severna Irska, premoč UUP se je nadaljevala tudi v prihodnje, saj je med letoma 1921 in 1972 vodila vse severnoirske vlade (Aolain 1996, 66).

Izmed 128 poslancev, ki so bili izvoljeni v južnoirski parlament, je bilo kar 124 članov stranke Sinn Féin. Ti so razglasili drugi parlament irske republike (Second Dáil). Sledila so pogajanja med irsko republiko in britansko vlado. Sredi septembra 1921 se je pet irskih odposlancev udeležilo mirovne konference v Angliji in 6. decembra so podpisali angleško-irsko pogodbo (angl. *Anglo-Irish Treaty*), ki je predvidevala ustanovitev svobodne irske države, ki bi zajemala 26 grofij, iz nje pa je bilo izključenih šest grofij na severu. De Valera se s pogodbo ni strinjal in odstopil s premierskega mesta. Med podporniki in nasprotniki pogodbe so izbruhnili nasilni spopadi, ki so imeli za posledico dve leti trajajočo državljansko vojno. Zmagali so podporniki pogodbe. Po določitvi angleško-irske pogodbe je bil 16. junija 1922 izvoljen parlament, ki so ga priznavali tako nacionalisti kot britanska vlada (Connolly 2001, 675).

5.2 UNIONISTIČNA NADVLADA NA SEVERNEM IRSKEM

Kot sem že opisal, so severnoirske volitve leta 1921 oblikovale politično situacijo, ki je pokrajino zaznamovala za naslednjih 50 let. Med letoma 1921 in 1972 je imela v večini severnoirskih institucij večino unionistična stranka UUP, ki je svojo dominacijo ohranjala z diskriminacijo manjšinskega katoliškega prebivalstva. Večinsko vladavino so si med drugim zagotavljali s prirojanjem volilnih okrožij v korist protestantov in omejeno volilno pravico, ki je bila odvisna od lastnine (Aolain 1996, 68). Revno

katoliško prebivalstvo je bilo povsem izključeno iz volilnega procesa (McKittrick in McVea 2001, 6).

Kljub temu, da je imela Severna Irska svoj parlament, je parlament v Londonu, v katerem je leta 1921 sedelo 13 severnoirskih poslancev, še vedno nadzoroval severnoirsko obrambo in zunanje zadeve, severnoirske trgovinske odnose z Veliko Britanijo, v precejšnji meri pa tudi severnoirske finance in carine. Severna Irska je imela ministre za finance, notranje zadeve, zdravje in socialno varstvo, izobraževanje, kmetijstvo, trgovino in razvoj (Oberschall 2007, 171). Severnoirski oblasti ni bilo dovoljeno, da bi sprejemala zakone, ki bi na kakršenkoli način dovoljevali diskriminacijo na osnovi vere in zakonov in bi bili v nasprotju s tistimi, sprejetimi v Westminsteru. Finnegan in McCarron (2000, 295) sta odnos med Severno Irsko in Veliko Britanijo označila kot federalističen.

Unionisti so si po prevzemu oblasti na Severnem Irskem z vseмогоčimi ukrepi zagotovili ohranitev svojega položaja. Prvi severnoirski minister Craig je spremenil volilni sistem na lokalnih volitvah, saj so lokalne oblasti igrale pomembno vlogo pri dodeljevanju stanovanj in izobraževanju. V poznih dvajsetih letih minulega stoletja pa je sledila še sprememba volitev v severnoirski parlament. Craig je ukinil proporcionalni volilni sistem in določil meje volilnih okrožij (McKittrick in McVea 2001, 9). Samovoljo unionistov bi lahko preprečil le parlament v Londonu, ki je po Zakonu o irski vladi devoluciji navkljub ohranil vrhovno oblast nad severnoirskimi zadevami. Britanska vlada je skrajnim Craigovim ukrepom nasprotovala, a se je vsakič, ko so Craig in njegovi ministri zagrozili z odstopom, umaknila.

Katoliki so se na unionistično samovoljnost najpogosteje odzvali z bojkotom novih institucij. Velika večina se ni udeleževala volitev, saj so vedeli, da je zmaga na volitvah nemogoča. Katoliška manjšina na Severnem Irskem je upala na pomoč Republike Irske, ki se je v tridesetih letih ukvarjala s hudo gospodarsko krizo. Delavsko gibanje na Severnem Irskem ni bilo razvito, zato se je večina protestantov naslonila na red oranžencev (angl. *Orange Order*), katoliki pa na IRA. IRA je med letoma 1956 in 1962 organizirala obsežno kampanjo zoper britansko okupacijo, imenovano mejna kampanja ali operacija žetev (Darby 2003, 172).

Med drugo svetovno vojno se situacija na Severnem Irskem ni spremenila, omeniti pa gre dogodek, ki bi, če se ne bi zgodil v strogi tajnosti, lahko močno spremenil potek severnoirske zgodovine. Leta 1940 se je namreč britanska vlada pod vodstvom Winstona Churchilla na irskega premiera de Valero¹⁴ obrnila s ponudbo, po kateri bi se v zameno za pomoč v drugi svetovni vojni Republika Irska, ki je ostala nevtralna, lahko združila s severnim delom otoka, kar pa irski premier ni sprejel (McKittrick in McVea 2001, 23).

5.3 IZBRUH KRVAVEGA KONFLIKTA

Leta 1963 je mesto severnoirskega premiera zasedel spravljeni Terence O'Neill, zato se je obdobja naslednjih šestih let navzelo ime O'Neillova era (McKittrick in McVea 2001, 26). Leta 1965 je prišlo do prvega uradnega srečanja med O'Neillom in irskim kolegom Seanom Lemassom. Unionisti je dogodek razburil, še najbolj je poskusu vzpostavitve čezmejnega sodelovanja nasprotoval Ian Paisley iz ulsterske prezbiterijanske cerkve (Aolain 1996, 74).

Zaradi izboljšanih izobraževalnih pogojev za katolike se je na Severnem Irskem oblikoval katoliški srednji razred, ki je po zgledu gibanj drugod po svetu organiziral gibanje za državljanske pravice. Najpomembnejša skupina je bila zagotovo NICRA, ki je nastala v začetku leta 1967 (Finnegan in McCarron 2000, 296). Eden izmed njenih glavnih ciljev je bila zagotovitev univerzalne volilne pravice, poleg tega pa so se zavzemali za konec prikrojevanja volilnih okrožij, za prenehanje diskriminacije pri dodeljevanju stanovanj in zaposlovanju (CAIN 2010c).

Avgusta 1968 je NICRA organizirala prvi pohod za državljanske pravice iz Coalislanda v Dungannon, 5. oktobra pa protestantski prepovedi navkljub še v Derryju. Pohod je prekinila večinoma protestantska Kraljeva ulstrska policija (angl. *Royal Ulster Constabulary* – RUC).¹⁵ Udeležence so topli s pendreki, sledili so dvodnevni spopadi med katoliki in RUC. Incident so številni zgodovinski analitiki označili za začetek 30 let trajajočega krvavega etničnega konflikta, ki je terjal življenja več kot tri tisoč ljudi.

¹⁴ De Valera je potem, ko je zapustil Sinn Féin, ustanovil novo stranko Fianna Fáil in leta 1932 postal irski premier. Mesto premiera je imel v rokah dolgih 16 let, med letoma 1959 in 1973 pa je bil tudi predsednik Republike Irske.

¹⁵ RUC je bilo med letoma 1922 in 2001 ime severnoirske policije. Ker so jo po večini sestavljali protestanti, je bila deležna številnih kritih nacionalistične skupnosti.

O'Neill je v času svojega ministrovanja sicer uvedel določene reforme na ravni lokalnih oblasti, vendar pa z njimi ni zadovoljil nobene strani. Leta 1969 je odstopil s premierskega mesta, nasledil pa ga je James D. Chichester – Clark (1969-1971) (Finnegan in McCarron 2000, 298). Do zaostritve varnostne situacije je prišlo poleti 1969. Tokrat je spopade izzval protestantski shod v počastitev pohoda vajencev, poleg bitke ob reki Boyne najpomembnejšega datuma v protestantskem letu. Ko se je parada približala katoliškemu delu Derryja je prišlo do spopadov. Intervenirala je RUC, kasneje pa tudi B-specialci.¹⁶ T. i. »Bogsideska bitka«¹⁷ se je v naslednji dneh razširila tudi v preostala severnoirska mesta.

Chichester – Clark je britanskega premiera Jamesa Callaghana (1976-1979) zaprosil, naj na Severno Irsko pošlje vojsko, ki ne bi bila pod oblastjo severnoirskega parlamenta. Britanski premier nad ukrepom ni bil navdušen, vendar pa je vojska sredi avgusta vseeno posredovala. Katoliki so vojaški poseg najprej pozdravili, saj so mislili, da jih bo ta ščitila pred lojalističnimi napadi, kmalu pa so nanjo pričeli gledati kot na okupacijsko silo, ki podpira protestante (McKittrick in McVea 2001, 56). Britanska vlada je bila prepričana, da bo vojsko umaknila v nekaj dneh, vendar pa se je nasilje razplamtelo, število britanskih enot na ozemlju Severne Irske pa se je v prihodnje le še povečalo.

Preden se lotim poglavja urejanja severnoirskega konflikta, bom predstavil še severnoirske polvojaške skupine, ki so od izbruha konflikta luknjale mirovni proces, na koncu pa odigrale bistveno vlogo v pogajanjih, in glavne politične akterje – severnoirske zmerne in skrajne politične stranke, Republiko Irsko in Veliko Britanijo.

5.4 SEVERNOIRSKE POLVOJAŠKE SKUPINE

V povezavi s potekom konflikta in sprave na Severnem Irskem nikakor ne moremo mimo severnoirskih polvojaških skupin na republikanski in lojalistični strani, ki so z nasilnimi akcijami povzročile smrt številnih ljudi tako na ozemlju Severne Irske kot tudi

¹⁶ Leta 1920 ustanovljeno rezervno policijsko polvojaško silo Ulster Special Constabulary so sestavljale tri enote. Medtem ko so bili A- in C-specialci razpuščeni leta 1925, so B-specialci, sicer popolnoma protestantska enota, ostali. B-specialce je aprila 1970 nadomestil Ulsterski obrambni polk.

¹⁷ V bitki je bilo osem mrtvih, od tega šest katolikov, najmanj 750 ranjenih, uničenih je bilo 180 domov, okoli 1.800 družin, od tega 1.500 katoliških, je zaradi strahu zapustilo domove.

drugod po Združenem kraljestvu.¹⁸ Nasilju navkljub pa so skupine odigrale tudi pomembno vlogo v pogajanjih, ki so sčasoma pripeljala do oblikovanja in sklenitve mirovnih sporazumov. Medtem ko so si republikanske skupine z vojaškimi sredstvi prizadevale za združitev irskega otoka, so se lojalistične sile zavzemale za ohranitev političnih vezi med Severno Irsko in Veliko Britanijo.

Zagotovo se ob omembi terorizma, nasilja in bombnih napadov na Severnem Irskem v mislih porodi le eno ime, in sicer zloglasna IRA. Njena predhodnica je bila, kakor sem že omenil, Irska prostovoljna sila, ki je nastala leta 1913 in se šest let kasneje preimenovala v IRA. Decembra 1969 je IRA, ki se jo pogosto povezuje s stranko Sinn Féin, razpadla na uradno IRA (angl. *Official IRA*) in začasno IRA (angl. *Provisional IRA*). Uradna IRA je poleti 1972 razglasila premirje, zato se v nadaljevanju IRA navezuje na organizacijo, ki se je razvila iz začasne IRA. Največ članov naj bi imela skupina v sredini sedemdesetih let 20. stoletja, in sicer okoli 1.500, medtem ko je število njenih pripadnikov ob prvi razglasitvi premirja upadlo na 500 (CAIN 2010d). Med republikanskimi skupinami velja omeniti še *Continuity IRA*, ki je nastala leta 1996 in od ustanovitve naprej prevzela odgovornost za številne krvave napade na Severnem Irskem, Pravo IRA (angl. *Real IRA*), ki je bila ustanovljena leta 1997 iz odpadnikov IRA, in Irsko narodnoosvobodilno armado (angl. *Irish National Liberation Army*), ki je bila ustanovljena leta 1974, večinoma pa so jo sestavljali odpadniki uradne IRA (CAIN 2010č).

Med lojalističnimi polvojaškimi skupinami na Severnem Irskem je bila venomer v ospredju Ulstrska obrambna zveza (angl. *Ulster Defence Association* – UDA), ki se je kot skupek določenih lojalističnih skupin oblikovala leta 1971. Pripadniki organizacije so od leta 1973, v primerih prevzemanja odgovornosti za uboje katolikov, uporabljali tudi ime Združeni unionistični forum (angl. *United Unionist Forum* – UUF). Kljub temu, da je bila javnosti povsem jasna povezava med omenjenima skupinama, je bila UDA za nelegalno proglašena šele avgusta 1992. Na vrhu svoje moči je UDA štela okoli 40.000 članov. Druga pomembna lojalistična skupina je Ulstrska prostovoljna sila (angl. *Ulster Volunteer Force* – UVF), ki je nastala leta 1966, premirje so razglasili leta

¹⁸ Republikanske polvojaške skupine naj bi po nekaterih podatkih od leta 1966 do septembra 2001 od skupno 3.673 žrtev ubile 2.151 ljudi. Za največ žrtev je odgovorna IRA, in sicer 1.780. Lojalistične skupine naj bi bile odgovorne za 1.076 smrti – UVF za 555, UDA za 415) (McKittrick, McVea 2000, 326).

1994, največje število članov pa je znašalo približno 1.500 (CAIN 2010e). Tretja je Lojalistična prostovoljna sila (angl. *Loyalist Volunteer Force* – LVF), ki je nastala leta 1996 iz tistih članov UVF, ki so nasprotovali premirju. Med lojalističnimi polvojaškimi silami velja omeniti še *Red Hand Defenders* in *Orange Volunteers*, ki so se pojavili leta 1998 (CAIN 2010d).

Med pomembnimi severnoirskimi organizacijami pa ne moremo mimo leta 1795 ustanovljenega reda oranževcev, sicer močno povezanega z zmerno unionistično stranko UUP, njegovo članstvo pa se giblje med 90.000 in 100.000. Oranževce se najpogosteje omenja v povezavi s pohodi, ki obeležujejo zmago protestantov pri reki Boyne. Red oranževcev je politična organizacija, ki je vseskozi nasprotovala irskim zahtevam po avtonomiji (CAIN 2010e).

5.5 SEVERNOIRSKI POLITIČNI AKTERJI

Na severnoirskem političnem parketu je bilo šest glavnih igralcev: (1) Velika Britanija in (2) Irska, na katoliški strani (3) republikanci in (4) nacionalisti ter na protestantski strani (5) unionisti, ki so veljali za spravnejše od (6) lojalistov, skupine, ki ni odstopala od ničesar.

5.5.1 Severnoirske politične stranke

Če v principu govorimo o dveh nasprotnikih, jih je med seboj ločeval predvsem temelj državnosti. Nacionalisti so sanjali o združenji Irski. Ustavni nacionalisti, ki jih je vodil John Hume v Socialdemokratski delavski stranki (angl. *Social Democratic Labour Party* – SDLP), so si prizadevali ta cilj doseči z mirnimi sredstvi, medtem ko so se republikanci, ki so bili pod vodstvom Gerryja Adamsa združeni v stranki Sinn Féin – t.i. političnem krilu IRA, posluževali tudi prisilnih sredstev. Na unionistični strani sta si stali nasproti zmerna Ulstrska unionistična stranka pod vodstvom Davida Trimbla, ki je bila pripravljena sprejeti kompromis o reformah in delitvi oblasti, medtem ko so nasprotovali spremembi državnosti, in Demokratska unionistična stranka (angl. *Democratic Unionist Party* - DUP) pod vodstvom častitljivega Iana Paisleya. Ti so nasprotovali vsakršni spremembi državnosti. Brezpogojno so želeli vzdrževati suverenost Velike Britanije, obenem pa so zavračali kakršnokoli delitev oblasti z nacionalisti (Oberschall 2007, 161).

Realnost sektaškega glasovanja na Severnem Irskem in težave, ki so spremljale oblikovanje mešane sredinske stranke, kar najbolje ponazarja neuspeh Stranke zavezništva (angl. *Alliance Party*). Največji boji za volilni uspeh in posledično vodilne politične funkcije so se bili znotraj obeh taborov; med nacionalisti sta si nasproti stali stranki Sinn Féin in SDLP, med unionisti pa DUP in UUP (Oberschall 2007, 162).

5.5.2 Velika Britanija

Glavni cilj Velike Britanije je bilo končanje nasilja in upornišva na Severnem Irskem, za kar so izbrali varnostno strategijo, ki se je šele sčasoma izkazala za uspešno. Strategija, ki je podpirala notranjo reformo in zagotovitev enakosti, dotikala pa se je tudi določenih gospodarskih vprašanjih, je bila predstavljena še pred začetkom obdobja Težav, saj je Velika Britanija že v zgodnjih šestdesetih letih podpirala prizadevanja zmernih unionistov pod vodstvom irskega premierja Terrenca O'Neill, katerega reforme so ena za drugo popadale v vodo.¹⁹ Glede statusa severnoirske državnosti je Velika Britanija trčila ob status quo, saj ni želela spodbuditi unionističnih strahov, da jih utegne »velika soseda« zapustiti. Ko se je izkazalo, da varnostna strategija ni zajezila republikanskega upornišva, je britanska vlada pričela z iskanjem spremembe državnosti, ki bi utegnila biti sprejemljiva za unioniste, nacionaliste in irsko vlado (Aughey in Morrow 1996, 61).

Najbolj antagonističen odnos v konfliktu je bil zagotovo med stranko Sinn Féin, IRA in Veliko Britanijo. Republikanska stranka ter njeno oboroženo krilo sta vse do sredine devetdesetih let pričakovali, da se bo britanska vlada raje odpovedala Severni Irski, kot da bi tudi v prihodnje trpela hude izgube zaradi terorizma. To se seveda ni zgodilo (Mallie in McKittrick 2001, 121). Velika Britanija je imela dokaj kontroverzen odnos tudi z unionisti, saj se je zavedala, da na Severnem Irskem predstavljajo večino ter da brez njihovega soglasja mir ne bo možen. Unionistično orožje zoper Veliko Britanijo so bili množični protesti in stavke, ki so pripeljali provinco do dejanskega mirovanja, izvoljeni unionistični zakonodajalci so blokirali delo britanske vlade in posledično vsakršno možnost spremembe. Sporočilo je bilo jasno. Brez unionistične privolitve je provinca nespravljliva in mir nedosegljiv (Obershall 2007, 162).

¹⁹ Glej podpoglavje 5.3

Pozicija in politika britanske vlade je bila omejena tudi na drugih področjih. Peter Brooke, nekdanji britanski minister za Severno Irsko, je leta 1990 v odmevnem govoru izpostavil, da nima britanska vlada na Severnem Irskem nikakršnega sebičnega strateškega interesa (Mallie in McKittrick 2001, 83). Omeniti velja, da je britansko vlogo policista v obdobju težav podpiralo mednarodno javno mnenje, vendar pa je štiri milijarde funtov na leto predstavljajo ogromen strošek za državno blagajno, kraki terorizma pa so ogrožali tudi Veliko Britanijo. Pomembno je bilo tudi dejstvo, da se je britanska vlada zavedala, da bo imela morebitna rešitev severnoirske državnosti močan vpliv na ustavne spremembe Walesa in Škotske (Obershall 2007, 163).

Britanska vlada, bodisi pod vodstvom konservativcev ali laburistov, bi s svojim popolnim umikom iz Severne Irske po mnenju številnih analitikov povzročila ogromen protestantski upor in porast lojalističnega nasilja, kar bi provinco skoraj zagotovo pahnilo v krvavo državljansko vojno, obstajal pa je tudi riziko mednarodne vojne, saj bi se irska vlada utegnila vmešati v vojno z namenom reševanja katoliškega prebivalstva pred vsesplošnim masakrom in etničnim čiščenjem (Obershall 1997, 163). Pomembno vlogo pri britanskem vztrajanju na Severnem Irskem je igral tudi faktor britanskega zgodovinskega narodnega ponosa. »Velika Britanija ni nikoli zapustila ljudi, ki so bili Britanci, so si želeli ostati Britanci ali so bili pripravljeni umreti za krono« (Aughey in Morrow 1996, 61). Kot zadnji pomembnejši faktor pa lahko omenimo še dejstvo, da je Velika Britanija vedno prisostvovala pri prehajanju svojih kolonij v suverene države in Severna Irska ni bila tukaj nobena izjema (Obershall 1997, 164).

5.5.3 Republika Irska

Večina prebivalcev Republike Irske je bila po delitvi otoka prepričana, da je prišlo do nepravilne ločitve starodavnega naroda (Hamilton 2001, 32). Irska vlada si je vseskozi prizadevala za združeno Irsko. Šlo je za zgodovinsko željo njihovega prebivalstva, teritorialno zahtevo po celotnem otoku pa so zapisali tudi v ustavo iz leta 1937 - drugi in tretji člen -, s katero so razglasili popolno neodvisnost t.i. Éire²⁰ od Velike Britanije. Drugi člen ustave je tako določal, da je državno ozemlje Republike Irske sestavljeno iz celotnega otoka Irske, irskih otokov in teritorialnih morij. Tretji člen ustave pa narekuje, da zakoni, ki jih sprejema irski parlament, veljajo le na ozemlju Republike Irske.

²⁰ Ime države se je iz Éire v Republika Irska spremenilo leta 1949, ko je Irska zapustila britanski Commonwealth in tako pretrgala še zadnjo vez z Veliko Britanijo (Gerard – Sharp in Perry 2001, 44).

Omenjena člena sta bila izredno sporna za severnoirske unionistične stranke, saj naj bi poosebljala zahtevo Republike Irske po ozemlju Severne Irske (Hamilton 2001, 33).

Republika Irska se več desetletij zaradi spopadanja z gospodarsko recesijo in visoko brezposelnostjo skoraj ni posvečala dogajanju na Severnem Irskem. Kljub temu, da je bila združitev irskega otoka goreča želja irskih nacionalistov, pa so raziskave javnega mnenja razkrile, da volivci v Republiki Irski vprašanju niso namenjali pretirane pozornosti (Finnegan in McCarron 2000, 312).

Predstavniki irske vlade so v prizadevanjih za dosego miru na Severnem irskem združili moči z Veliko Britanijo, sodelovali v dolgotrajnih pogajanjih, ki so konec leta 1973 pripeljala do sprejetja Sunningdalskega sporazuma,²¹ še večja pa je bila vloga Republike Irske pri Angleško-irskem sporazumu.²² S slednjim je bila Republiki Irski formalno pripoznana posvetovalna vloga v severnoirskih zadevah, v zameno pa je irska vlada prvič priznala obstoj Severne Irske in dejstvo, da ta ostane del Velike Britanije, razen če se s spremembo statusa strinja večina prebivalcev Severne Irske (Hamilton 2001, 35). Interes za Severno Irsko je v republiki Irski narasel po sprejetju Downing Street deklaracije.²³ Za unioniste sporna člena ustave je irski parlament spremenil šele po sprejetju Velikonočnega sporazuma²⁴ iz leta 1998, s čimer so se formalno odrekli teritorialni zahtevi po Severni Irski.

²¹ Glej podpoglavje 6.3

²² Glej podpoglavje 6.4

²³ Glej podpoglavje 6.5

²⁴ Glej podpoglavje 6.6

6 SEVERNOIRSKI MIROVNI PROCES

Moja analiza mirovnega procesa se osredotoči na tri ključne mirovne iniciative v 35 let trajajočem severnoirskem konfliktu. Dvema je spodletelo – Sunningdalu leta 1973 in Angleško-irskemu dogovoru leta 1985 – medtem ko je bil Velikonočni sporazum leta 1998 uspešen in v slabem desetletju po sprejetju tudi implementiran. V ključnih vprašanjih so si sporazumi neverjetno podobni med seboj – ustavna sprememba državnosti, ki bi jo potrdila večina prebivalcev, delitev izvršne oblasti v skupščini, v katero bi bili izvoljeni predstavniki vseh severnoirskih strank, ter ustanovitev institucij, katerih namen bi bilo čezmejno sodelovanje med Irsko, Veliko Britanijo in Severno Irsko z namenom izkoreninjenja upornišтва in terorizma –, vendar pa je bil sprejet še le zadnji, t.i. Velikonočni sporazum. Glavna arhitektka miru na Severnem Irskem sta bili Velika Britanija in Republika Irska ob mediacijski pomoči ZDA. Njihovo vlogo bom v analizi še posebej izpostavil.

6.1 TRIJE IZBRUHI NASILJA IN TRI MIROVNE INICIATIVE

Obdobje težav označujejo trije večji izbruhi nasilja in tri odmevnejše mirovne iniciative. Prvi večji zaplet se je pričel s kampanjo za državljanske pravice, ki se je odvijala med leti 1968 in 1972, zanj pa je bila značilna vsesplošna mobilizacija nacionalističnih prebivalcev, čemur je sledila unionistična protimobilizacija. To obdobje se končalo s prvim britanskim mirovnim in reformnim načrtom Sunningdale, ki se je zgodil leta 1973, njegovo implementacijo pa je preprečil izid volitev leta 1974 in vsesplošna unionistična stavka ulstrskih delavcev (angl. *Unionist Ulster Workers' Council strike*). Do drugega večjega izbruha nasilja je prišlo zaradi nasprotovanja strogim britanskim ukrepom, ki so bili sprejeti zoper upornike – med njimi lahko omenimo internacijo in gladovno stavko republikanskih zapornikov, zaradi česar je prišlo do prave male vstaje katolikov. Britanska in irska vlada sta se zavezali k sprejetju druge večje mirovne iniciative in leta 1985 je prišlo do podpisa Angleško-irskega sporazuma (angl. *Anglo-Irish Agreement* – AIA). Prizadevanje za mirno rešitev je tokrat porazila unionistična kampanja nesodelovanja in vsesplošni izbruh nasilja, tako na republikanski kot unionistični strani. Tretji val nasilja pa označuje povečana intenziteta teroristične dejavnosti IRA med letoma 1990 in 1993. Organizacija je bombardirala točno določene cilje na Irskem in v Veliki Britaniji. Dogodek, ki označuje vrhunec krvavih napadov je zagotovo bomba, ki je pristala na Downing Street 10 in to med zasedanjem britanskega

kabineta ministrov, med katerimi je bil tudi takratni britanski ministrski predsednik John Major. Tretja mirovna iniciativa se je začela s skrivnim sestankom Johna Huma in Gerryja Adamsa leta 1993 in sledila je Downing Street deklaracija (angl. *Downing Street Declaration* - DSD), medtem ko se je končala na Veliki petek, 10. aprila 1998, s podpisom Severnoirskega mirovnega sporazuma (angl. *Northern Ireland Peace Agreement*), ki so ga poimenovali tudi Velikonočni sporazum (angl. *Good Friday Agreement*). Podpisale so ga Velika Britanija, Irska in vse večje severnoirske stranke razen DUP in UKUP. Podpisu je sledil referendum o ratifikaciji sporazuma, ki je potekal ločeno na Severnem Irskem in v republiki Irski. Udeležba je bila množična, referendum uspešen. Že decembra istega leta je prišlo do delitve izvršne oblasti med rivalskima skupinama, kar je poosebljala severnoirska skupščina (Oberschall 2007, 158).

Vse tri mirovne iniciative je spremljalo krvavo nasilje, politični atentati, strelski obračuni med pripadniki lojalističnih in republikanskih oboroženih frakcij, umirali so nedolžni civilisti, usmrčeni so bili številni posamezniki, člani polvojaških skupin ali pa le osumljeni vohunjenja bodisi za eno ali drugo stran, prihajalo je do spopadov med britanskimi varnostnimi silami in pripadniki IRA, ... Obdobje med leti 1972 in 1976, v času prve mirovne iniciative, označuje daleč najbolj krvava statistika, saj je bilo letno ubitih okoli 200 ljudi. Najvišje število žrtev je zaznamovalo leto 1972, in sicer 467. V naslednji letih je letno število žrtev nasilja upadlo pod 100, v letih 2001 in 2002, po sprejetju Velikonočnega sporazuma, pa celo pod 20 (Oberschall 2007, 160).

6.2 KLJUČNO SODELOVANJE MED VELIKO BRITANIJO IN IRSKO

Uspešnost mirovnega procesa na Severnem Irskem je temeljila na krepitvi kooperativnega odnosa med Veliko Britanijo in Irsko, sovražni zgodovini navkljub. Martin Mansergh, glavni svetovalec irskih ministrskih predsednikov, je nekoč dejal: »Psihologija medsebojnih zamer je objemala angleško-irske odnose vse dokler državi nista postali del enotne evropske skupnosti, nato sta pričeli ena drugo obravnavati kot partnerico. Angleško-irski odnosi so postali motor mirovnega procesa« (MacGinty in Darby 2002, 58).

Uspešno soglasje ob določenih spornih vprašanjih mora imeti tri lastnosti: izvedljivost, sprejemljivost in skladnost skupnih principov. Izvedljivost se nanaša na modele in precedente določenih institucij, ki so delovale, ali bi utegnile delovati. Politični voditelji in svetovalci so se na podlagi izvedljivosti dogovorili o določenih opcijah državnosti. Sprejemljivost, ki se nanaša na soglasje in sodelovanje političnih voditeljev, strank in ljudstva pri institucionalnih spremembah, je bila Ahilova peta mirovnega procesa. Skupna načela se navezujejo na norme mednarodnega prava in demokratične vrednote, po katerih se zgledujeta tudi Velika Britanija in Irska. Nekateri so mislili, da bodo izvedljive in sprejemljive institucije, ki bodo podrejene skupnim vrednotam, posedovale tudi dokončnost, stabilen izid. To nikakor ni veljalo za severnoirski mirovni proces, saj predlogi, ki so bili sprejemljivi pri državnosti niso imeli dokončnosti, kar pa bi lahko imelo dokončnost, ni imelo sprejemljivosti (Oberschall 2007, 165).

O možnih spremembah državnosti sta irska in britanska vlada razpravljati ločeno in skupno, na neformalnih in formalnih srečanjih. Britanski premier Edward Heath (1970-1974) in njegov kabinet je tretjega septembra leta 1970 obravnaval predlog razdelitve, kondominija, skupne oblasti, postopne suverenosti in še nekaj drugih predlogov (Heath 1998, 430). Kljub temu, da je premierka Margaret Thatcher (1979-1990) nadaljevala z varnostnimi ukrepi zoper upornike in polvojaške skupine, pa je njen kabinet skupaj z irskimi sogovorniki v času do Angleško-irskega sporazuma leta 1985 razpravljal o številnih ustavnih oblikah, med katerimi lahko omenimo skupno oblast, skupno suverenost, konfederacijo dveh držav in razdelitev. Slednje je premierka ostro zavrnila (Thatcher 1993, 415). Irska vlada je med leti 1970 in 1980 razpravljala o federaciji in konfederaciji med Veliko Britanijo in Irsko, kondominiju, skupni oblasti in celo popolni neodvisnosti Severa. Nobena izmed teh možnosti pa ni zajemala vseh treh kriterijev državnosti. Združena Irska in konfederacija nista bili sprejemljivi za unioniste, morebitno sprejetje pa bi pomenilo izbruh oboroženega konflikta. Razdelitev bi utegnila sprožiti etnično čiščenje in še več nasilja. Deljeni suverenosti je primanjkovalo izvedljivosti, saj zanjo ni bilo precedensov (Oberschall 2007, 164).

Državi sta se dogovorili o delitvi izvršne oblasti, ki je bila v takšni ali drugačni obliki del marsikaterega uspešnega mirovnega načrta. Težko si je zamisliti demokratično reformo v deljeni, večinsko-manjšinski družbi, brez delitve oblasti. Velika Britanija in Irska sta odločitev specifične oblike delitve oblasti prepustili severnoirskim političnim

voditeljem in strankam, saj je uvedba temeljila na skupnih načelih, kar se je tudi zgodilo ob sprejetju Velikonočnega sporazuma (Horowitz 2002, 200).

6.3 SUNNINGDALSKI SPORAZUM

Sprejemanje Sunningdalskega sporazuma je zaznamovalo do takrat najbolj nasilno leto težav s petstotimi političnimi žrtvami, dva tisoč eksplozijami, več kot pet tisoč je bilo ranjenih, skupno pa je bilo v letu 1972 kar deset tisoč strelskih incidentov. Z namenom omejitve krvavega nasilja je britanska vlada na Severno Irsko pripeljala vojsko – ukrep, katerega so sprva pozdravili tudi nacionalisti, ki so potrebovali zaščito pred napadi unionistov –, vendar se je kmalu izkazalo, da se je ponovil vzorec iz zgodovine, ko so želele oborožene sile določene države omejiti nasilje, prej ali slej pa so postale zaščitnik ene strani. Tako je bilo tudi na Severnem Irskem (Oberschall 2007, 165). Ker nasilju ni bilo videti konca, je Chichester – Clark zaprosil britanskega premiera Edwarda Heatha (1970-1974) za ostrejša varnostne ukrepe. Ta je ponudil le dodatne sile, zato je severnoirski premier odstopil. Nasledil ga je Brian Faulkner (1971-1972), ki je rešitev za končanje konflikta poskušal najti v kombinaciji varnostnih in političnih ukrepov, vendar pa je naredil dve bistveni napaki – prepričan je bil, da bo uporaba internacije²⁵ izboljšala varnostno situacijo na Severnem Irskem ter da Heath ne bo razpustil severnoirske skupščine. Z internacijo je povezan tudi eden izmed najbolj krvavih dogodkov novejšje severnoirske zgodovine – krvava nedelja²⁶ (angl. *Bloody Sunday*). Tragični dogodek in internacije so bile le olje na ogenj IRA, katere dejavnost se je izredno okrepila (McKittrick in McVea 2000, 87).

Bombne kampanje so se stopnjevale, zato je Faulkner britansko vlado zaprosil, naj ponovno oboroži RUC, katero so na osnovi Huntovega poročila iz leta 1969 razorožili,

²⁵ Politiko internacije brez sojenja (aretacije in pridržanje oseb, za katere obstaja sum, da so člani polvojaških skupin), ki jo je izvajal Faulkner, so na Irskem uporabljali že v preteklosti, ponovno pa so jo uvedli po izbruhu nasilja 9. avgusta 1971, odpravili pa 5. decembra 1975. V tem času je bilo priprtih 1.981 ljudi, od tega kar 1.874 katolikov (Oberschall 2007, 166).

²⁶ V nedeljo, 30. januarja 1972 je NICRA v Derryju organizirala demonstracije za državljanske pravice, katere je severnoirska vlada prepovedala. Udeleženci mirnega pohoda so zaradi barikad padalskega polka britanske vojske, ki je imela nalogo nadzirati shod, spremenili smer pohoda, skupina mladih udeležencev pa je pričela s kamenjem obmetavati vojake na barikadah. Sledilo je streljanje s strani britanskih vojakov, ki naj bi ga ti začeli šele potem, ko so iz množice streljali nanje, medtem ko udeleženci pohoda trdijo, da so vojaki prvi zgrabili za orožje. Člani padalskega polka so ubili 13 neoboroženih ljudi, ranjenih je bilo 13. Preiskavo o dogodku je Heath zaupal angleškemu vrhovnemu sodniku Lordu Widgeryju, ki je v svojem poročilu iz aprila 1972 zapisal, da britanski vojaki niso streljali prvi. Zaradi zahtev po neodvisni preiskavi je nato premier Tony Blair (1997-2007) 29. januarja 1998 v izjavi spodnjemu domu britanskega parlamenta napovedal novo preiskavo (McKittrick in McVea 2000, 86).

in ustanovi B-specialce. Heath, ki je videl, da varnostni ukrepi brez političnih reform ne bodo končali nasilja in upornišva, je severnoirski vladi naročil, naj nadzor nad policijo prepustijo neposrednemu nadzoru iz Londona (McKittrick in McVea 2000, 80). Faulkner se je predlogu uprl, njegovi ministri so odstopili, Heath pa je marca 1972 suspendiral severnoirsko skupščino in uvedel neposredno upravo iz Londona.²⁷ Po suspenzu je bila uvedena povsem nova oblika oblasti s posebnim vladnim oddelkom – Severnoirskim uradom (angl. *Northern Ireland Office*), katerega naloga je bila upravljanje vsakdanjih zadev, uvedena pa je bila tudi funkcija britanskega ministra za Severno Irsko – prvi je bil William Whitelaw (Oberschall 2007, 167).

Whitelaw je novembra 1972 objavil razpravo z naslovom Prihodnost severne Irske (angl. *The Future of Northern Ireland*), v kateri je Republiki Irski formalno priznan legitimen interes za zadeve na Severnem Irskem. T.i. »irska dimenzija« pomeni, da je unionistične oblasti konec, prihodnji prenos oblasti pa bo temeljil na partnerstvu (McKittrick in McVea 2000).

Britanska vlada je marca 1973 predstavila iniciativo Severnoirski ustavni predlogi (angl. *Northern Ireland Constitutional Proposals*), ki je predvidevala ustanovitev 78-članske severnoirske skupščine, v njej pa bi, tako kot v vladi, sodelovali unionisti in nacionalisti. Omenjeni dokument je obenem potrdil severnoirski status znotraj Velike Britanije, predvideval pa je tudi nove povezave med Republiko Irsko in Severno Irsko (Oberschall 2007, 165). Na podlagi iniciative je bil sprejet Zakon o severnoirski skupščini (angl. *Northern Ireland Assembly Bill*), volitve v skupščino pa so se odvijale 28. junija 1973 (McKittrick in McVea 2000). Podporniki skupščine so si razdelili 52 sedežev, 26 sedežev je pripadlo njenim nasprotnikom. Skupščina je prvič zasedala 31. julija 1973, konec novembra pa je bil med zmagovalkami volitev – SDLP, Faulknerjevimi unionisti in Stranko zavezništva – dosežen dogovor o pokrajinski vladi (CAIN 2010f). Vlado je sestavljalo 11 članov – šest iz UUP, štirje iz SDLP ter po eden iz UUP in Stranke Zavezništva (McKittrick in McVea 2000).

²⁷ Kmalu se je izkazalo, da suspenzija severnoirskih institucij ne bo le začasna. Pokrajina je namreč samoupravo dobila spet leta 1999, v vmesnem obdobju pa je bila, z izjemo petmesečne prekinitve leta 1974, ves čas pod upravo Londona.

Kmalu po oblikovanju vlade je sledilo srečanje vodij omenjenih strank s predstavniki britanske in irske vlade. Ulsterski unionisti pod vodstvom Briana Faulknerja (1971-1974), SDLP, ki jih je vodil Gerry Fitt in Stranka Zavezništva pod vodstvom Oliverja Napierja (1972-1984) so skupaj z britanskim in irskim premierom, Heathom in Liamom Cosgraveom, med šestim in desetim decembrom 1973 sestali na konferenci v Sunningdal, katero so sklenili s sprejetjem Sunningdalskega sporazuma. Dogovorili so se, da bo ustavna sprememba državnosti temeljila na soglasju severnoirskega prebivalstva, da bo oblikovana vlada z deljeno oblastjo ter da bo Velika Britanija prenesla pristojnost na skupščino in njene predstavnike. Poleg tega naj bi Velika Britanija in Irska odslej sodelovali v boju proti terorizmu. Predvidena je bila ustanovitev irskega sveta (angl. *Council of Ireland*), v katerem bi sedelo sedem britanskih in sedem irskih ministrov skupaj s posvetovalno skupščino, ki bi jo sestavljali člani severnoirske skupščine in irskega parlamenta. Svet bi irski vladi omogočil posvetovanje z britansko vlado glede razvojnih sredstev, trgovine, industrije, turizma, športa, elektrike, javnega zdravstva, transporta in zaščite okolja (Oberschall 2007, 166).

Številni analitiki so kot največjo napako pogovorov izpostavili dejstvo, da vanje niso bile vključene stranke, ki so nasprotovale kakršnikoli delitvi oblasti med katoliki in protestanti. Ti so kot največjo grožnjo izpostavili prav oblikovanje irskega sveta. Šibkost sporazuma poudari tudi podatek, da irska in britanska vlada nista uspeli sprejeti skupnega stališča o statusu Irske.

Ko je prvega januarja 1974 s svojo funkcijo nastopila severnoirska vlada, ki jo je vodil prvi mož UUP Faulkner, je vodilni organ UUP z glasovanjem zavrnil sporazum in Faulkner je moral odstopiti. Poleg dela unionistov stranke UUP so sporazumu nasprotovale tudi DUP, unionistična napredna stranka in preostali unionisti.

28. februarja leta 1974, ko so potekale splošne britanske volitve, je del unionistov, ki so nasprotovali sporazumu, v vsaki volilni enoti nastopal z enim samim kandidatom, vendar pa pod sloganom: »Dublin je le Sunningdale stran«, s čimer so zaigrali na noto protestantskega strahu, da bo irski svet predstavljal odprto pot prihodnji združeni Irski. Delovalo je. Koalicija ulstrskih unionistov (angl. *United Ulster Unionist Coalition* – UUC) je zasedla 11 od 12 severnoirskih sedežev v britanskem parlamentu, na volitvah pa so skupno prejeli kar 51 odstotkov glasov. Martin Mansergh, politik, zgodovinar in

član irske republikanske stranke Fianna Fáil, je izid volitev označil za jasen unionistični veto politični reformi.²⁸

Izid volitev je bil tako jasen »ne« kompromisu in miru. Demokratične volitve so polarizirale volilno telo in porazile poskus oblikovanja sredinske in vsesplošne politične koalicije (Obershall 2007, 166). Drugi največji poraženec volitev leta 1974 je bila zagotovo Stranka zavezništva, saj so na volitvah leta 1974 dobili slabe tri odstotke, leta 1973 pa kar devet odstotkov glasov. Rezultat je bil očiten pokazatelj, da so zmerni protestantje zaradi vprašanja državnosti zapustili spravljivi center in podprli skrajne unioniste. Ustavni nacionalisti, združeni v stranki SDLP, so dobili skoraj isti odstotek glasov kot leto poprej, in sicer 22 odstotkov (Elliott in Flackers 1999, 533-580).

Nova severnoirska vlada je volilnemu izidu navkljub glasovala o delitvi izvršne oblasti, na kar je sredi maja 1974 Ulsterski delavski svet (angl. *Ulster Workew's Council*) odgovoril s vsesplošno ulstrsko delavsko stavko. Ceste so blokirale skupine zamaskiranih oboroženih moških, prišlo je do množičnih zapiranj tovarn in izpada energije, na območju Irske je eksplodiralo na tisoče lojalističnih bomb. Sledilo je 14 dni kaosa, pri zadušitvi katerega se je obotavljala tako britanska vojska, kot tudi RUC. Civilni nemiri so končali tako devolucijo, kakor tudi Sunningdalski sporazum. Dve leti težkih pogajanj je šlo v nič in britanska vlada je 30. maja 1974 ponovno vzpostavila neposredno upravo iz Londona.

Nezaupanje med unionisti in britansko vlado se je povečalo, saj so bili prvi prepričani, da jih je želela zaveznica prevarati s prodajo državnosti, na drugi strani pa so bili katoličani prepričani, da protestanti ne bodo nikoli pripravljeni na kompromis ter da bo njihova politična dominacija odslej še izrazitejša. Obstajale pa so tudi svetle točke. Martin Mansergh je dejal: »Kljub temu, da je Sunningdalski sporazum, skupaj s svojimi principi delitve oblasti in irsko dimenzijo, po nekaj mesecih propadel, pa je zagotovo definiral glavne sestavine prihodnje politične rešitve« (Obershall 2007, 166).

²⁸ Unionisti, ki so nasprotovali sporazumu so tako v primerjavi z volitvami v skupščino, ki so potekale leto poprej, napredovali za neverjetnih dvajset odstotnih točk. Leta 1973 so se sedeži skoraj enakovredno porazdelili med unioniste pod Faulknerjem (29,3 odstotka) in unioniste, ki so bili proti vsakršni delitvi oblasti (32,1 odstotka).

6.4 ANGLEŠKO-IRSKI SPORAZUM IZ LETA 1985

Številni nadaljnji britanski poskusi mirne rešitve, ki so bili predlagani med Sunningdalskim in Angleško-irskim sporazumom (angl. *Anglo-Irish Agreement* – AIA) – mednarodno pogodbo med Združenim kraljestvom in Republiko Irsko, so bili neuspešni.

Za novo usmeritev je poskrbel britanski minister za Severno Irsko Roy Mason (1976-1979), ki je zamenjal svojega predhodnika Merlyna Reesa (1974-1976). Mason je bil mnenja, da je iskanje političnega konsenza med strankami brez pomena, zato se je osredotočil na varnostno paradigmo in ustvarjanje novih delovnih mest. IRA in polvojaških skupin se je lotil s strožjo varnostno politiko, kar je imelo za posledico bistveno manj žrtev nasilja polvojaških skupin (McKittrick in McVea 2001, 114).

Maja 1979 pa je prišlo do sprememb tudi na britanskem političnem prizorišču, saj je oblast prevzela konzervativna stranka, premierka je postala Margaret Thatcher (1979-1990), mesto britanskega ministra za Severno Irsko pa je prevzel Humprey Atkins (1979-1981) (Elliott in Flackers 1999, 590). Leta 1980 je britanska vlada organizirala ustavno konferenco, na katero so bile povabljene vse štiri vodilne severnoirske stranke. UUP se na povabilo ni odzvala, medtem ko so se SDLP, DUP in Stranka zavezništva strinjale, da je Severni Irski potrebno vrniti avtonomijo. Ker se je tudi tokratni poskus končal brez dogovora – SDLP in Stranka zavezništva sta podpirali delitev oblasti med katoliki in protestanti, medtem ko je DUP zagovarjala večinsko vladavino, kar je podpirala tudi UUP – je novi britanski minister za Severno Irsko James Prior (1981-1984) leta 1981 predlagal t.i. postopno devolucijo.²⁹ 20. oktobra so sledile volitve v skupščino, na katerih je SDLP dobila 14 sedežev, Sinn Fein 5, UUP 26, DUP 21, Stranka zavezništva pa 10 (Elliott in Flackers 1999, 591). Sinn Fein in SDLP sta skupščino, ki je obstajala do leta 1986, bojkotirala, podpore obeh skupnosti ni bilo, tako da ta ni bila učinkovita (Byrne 2001, 336).

Britanska vlada se je zaradi neuspešnih poskusov notranje rešitve konflikta v osemdesetih letih odločila za meddržavni pristop, kjer je naletela na voljnega irskega partnerja. Thatcherjeva in irski premier Garret FitzGerald (1981-1982), sicer predstavnik

²⁹ Postopna devolucija je temeljila na zamisli, da bi severnoirska skupščina postopoma prevzemala vedno večja pooblastila s strani britanske vlade.

nacionalistične koalicije irskih laburistov, sta si delila skrbi zaradi rastočega republikanizma, vendar pa sta imela povsem drugačne poglede na severnoirsko situacijo.³⁰ FitzGerald je imel v pogajanjih, ki so vodila do podpisa Angleško-irskega sporazuma, izredno težko nalogo, saj je moral Thatcherjevo prepričati k bolj politično orientiranem pristopu. Ponudil je mnogo koncesij, med njimi tudi ponudbo za spremembo drugega in tretjega člena ustave Republike Irske (Mallie in McKittrick 2001, 58).

Po 18-mesečnih pogajanjih sta glavi obeh vlad 15. novembra 1985 na gradu Hillsborough podpisali Angleško-irski sporazum, ki ima v primerjavi s sporazumom iz Sunningdala večjo težo, saj gre za mednarodno pogodbo med vladama Združenega kraljestva in Republike Irske.

AIA je bil sporazum med dvema državnima elitama, pri čemer so bile severnoirske politične stranke izključene. Za nadaljevanje mirovnega procesa so bistveni predvsem prvi štirje členi pogodbe. Po prvem členu vladi Republike Irske in Združenega kraljestva soglašata, da bo do spremembe statusa Severne Irske prišlo le s soglasjem večine njenega prebivalstva in v tem primeru bosta obe vladi podprli zakonodajo, ki bi to željo uresničila. Največji dodatek v primerjavi s svojim predhodnikom, Sunningdalskim sporazumom, so bile britansko-irske institucije. Drugi člen vzpostavlja angleško-irsko medvladno konferenco (angl. *Anglo-Irish Intergovernmental Conference* – AIIC) in Svet s stalnim sekretariatom (angl. *Council with permanent secretariat*), ki naj bi se ukvarjala s Severno Irsko, z odnosi med obema deloma irskega otoka, s političnimi, pravnimi in varnostnimi zadevami in z vzpodbujanjem čezmejnega sodelovanja. V okviru konference je irska vlada dobila posvetovalno vlogo v severnoirskih zadevah³¹ (Elliot in Flackes 1999, 164-166). V tretjem členu je natančno razloženo delovanje medvladne konference, v četrtem pa se sporazum dotakne

³⁰ Podpis sporazuma je bil ogromen odmik od politike, ki jo je Thatcherjeva zagovarjala v prvih letih mandata, ko je največji pomen pripisovala ohranjanju britanske suverenosti nad Severno Irsko. Premierka je še leto prej zahtevala večji nadzor in obrambo mej, postavitev močnih britanskih oporišč na irskem in severnoirskem ozemlju, ter skrajno možnost delitve severnoirskega ozemlja izključno iz varnostnih razlogov. To bi pomenilo, da bi se predeli Severne Irske, kjer prebiva večinoma katoliško prebivalstvo, priključili republiki Irski. FitzGerald je zagovarjal dokaj kreativne rešitve državnosti, vendar pa za Thatcherjevo niso bile sprejemljive. »Jasno sem dala vedeti, da združena Irska ni mogoča. Tudi konfederacija dveh držav ni možna. Skupna oblast, tudi to ni mogoče« (Mallie in McKittrick 2001, 59).

³¹ Martin Mansergh je zatrdil, da je AIA institucionaliziral pravico irske vlade, da govori v imenu nacionalistov (Obershall 2007, 167).

vprašanja devolucije. Obe vladi se namreč strinjata, da je devolucijo na Severnem Irskem možno doseči le s sodelovanjem katolikov in protestantov.³²

Spomnimo, da je unionistična zavrnitev sporazuma iz leta 1974 nasprotovala vsakršni vlogi irske vlade v severnoirskih zadevah, saj so bili prepričani, da je to »začetek odkrite poroke severa in juga« (Elliot in Flackes 1999, 164). Republikanci so gledali na sporazum kot na nadaljevanje britanske vladavine z drugimi sredstvi. Gerry Adams, ki Sinn Féin vodi od leta 1983, je celo dejal, da sporazum pomeni razprodajo Veliki Britaniji (CAIN 2010g). Nasprotno pa sta sporazum podpirali SDLP pod vodstvom Johna Huma (1979-2001) in Stranka zavezništva, z veliko večino sta ga potrdila tudi irski in britanski parlament. Po podpisu AIA se je v Belfastu zbralo več kot 100.000 protestnikov, kar je pomenilo začetek vsesplošnega nesodelovanja z oblastmi, 15 unionističnih članov spodnjega doma britanskega parlamenta pa je odstopilo v znak protesta irskemu vmešavanju v notranje zadeve Velike Britanije.

Tudi po sprejetju AIA na Severnem Irskem ni prišlo do oblikovanja pokrajinske vlade, v kateri bi sodelovali katoliki in protestanti, nadaljevalo pa se je tudi nasilje (Jones 1994, 166). Edina svetla točka sporazuma je bilo izboljšano čezmejno sodelovanje, pa še to predvsem na varnostnem področju. Ker pokrajina tudi tokrat ni dobila avtonomije, so se prizadevanja za devolucijo nadaljevala, sodelovanje med Veliko Britanijo in Republiko Irsko pa je ostalo ključ nadaljnjega mirovnega procesa, ki je doseglo vrhunec leta 1998 s sklenitvijo Velikonočnega sporazuma. (Obershall 2007, 168).

6.5 DOWNING STREET DEKLARACIJA

V poznih osemdesetih sta se za doseg devolucije in posledično delitve oblasti med katoliki in protestanti oblikovali dve pobudi, britanska in irska. Za začetek britanske pobude, znane pod imenom Brooke-Mayhew, lahko označimo julij 1989, ko je mesto britanskega ministra za Severno Irsko prevzel Peter Brooke (1989-1992),³³ ki je s predstavniki obeh vlad in glavnih političnih strank na Severnem Irskem poskušal doseči

³² Nadaljnji členi so razdeljeni v različna poglavja – politične (peti in šesti člen), varnostne (sedmi člen), pravne zadeve (osmi člen), čezmejno sodelovanje (deveti in deseti člen), ukrepi za pregled (11 člen), medparlamentarni odnosi (12 člen) in končne določbe (13 člen).

³³ Brooke je v znamenitem govoru novembra 1990 dejal, da »britanska vlada nima nikakršnega sebičnega strateškega ali ekonomskega interesa na Severnem Irskem. Naša vloga je pomagati, omogočiti in opogumljati. Britanski namen ni okupacija, zatiranje ali izkoriščanje, ampak zagotoviti demokratično debato in svobodno demokratično izbiro.« (McKittrik in McVea 2001, 179)

dogovor o delitvi oblasti. Pogovori so bili neuspešni in julija 1991 tudi prekinjeni. Njegovo idejo je nadaljeval Patrick Mayhew (1992-1997), vendar so bila razhajanja v stališčih prevelika, unionisti pa so iz pogovorov preprosto izstopili (CAIN 2010h).

Irsko pobudo, ki zajema pogovore med Humom in Adamsom, lahko označimo kot ključno za oblikovanje Downing Street deklaracije in premirja IRA. Pogovori,³⁴ katerih namen je bil za pogajalsko mizo posedeti tudi Sinn Fein, so trajali med januarjem in avgustom 1988, nadaljevali pa so se v letu 1993, ko sta prvaka strank sprejela skupni izjavi. Irska in britanska vlada sta pobudo gladko zavrnili, vendar je bila novost – v pogajanja vključiti tudi politične predstavnike IRA in drugih polvojaških skupin – bistvena za nadaljnji mirovni proces.

Dolgi sedem let po AIA sta se Velika Britanija in Irska podali novo mirovno iniciativo. Vse polvojaške skupine so imele prvič svoje politične predstavnike, ki so se bili pripravljeni pogajati.³⁵ Britanski in irski premier, John Major (1990-1997) in Albert Reynolds (1992-1994) sta 15. decembra 1993 podpisala nezavezujočo Downing street deklaracijo.

V deklaraciji je zapisano, da »Velika Britanija nima nobenega sebičnega strateškega ali ekonomskega interesa na Severnem Irskem, njen primarni cilj so mir, stabilnost in pomiritev, ki bi temeljila na sporazumu vseh ljudi, ki živijo na otoku« (CAIN 2010i). Zavezniški sosedi obnovita mirovni proces zadnjih 20 let, poudarita pravico do samoodločbe prebivalcev irskega otoka, kar bi britanska in irska vlada podprli s potrebno zakonodajo (Elliot in Flackes 1999, 235). Vse stranke v mirovnem procesu so se morale zavezati k uporabi izključno mirnih in demokratičnih sredstev, saj bi tako pokazale, da podpirajo demokratični proces. Irska je priznala pravico unionistov do zavračanja združene Irske, vendar pa deklaracija obenem potrdi pravico irske vlade do sodelovanja z britansko vlado in severnoirskimi političnimi strankami pri ustvarjanju novih struktur in institucij sever-jug.

³⁴ Pogajanja so bila sprva tajna, ko pa so aprila 1993 podatki prišli v javnost, so unionisti Huma obtožili pogajanja s teroristi. Kasneje se je izkazalo, da je s Sinn Fein komunicirala tudi britanska vlada, katoliška cerkev in irska vlada (McKittrik in McVea 2001, 286).

³⁵ Poleg Sinn Fein, ki velja za politično krilo IRA, sta se v začetku devetdesetih oblikovali tudi PUP in UDP kot predstavnici lojalističnih skupin UVF in UDA (CAIN 2010i).

DSD je bila med severnoirskimi strankami različno sprejeta. Zavrnila jo je skrajna unionistična stranka pod vodstvom Iana Paisleya (UDP). Ta je britanskega premiera obtožil, da je Ulster prodal z namenom pridobitve prijateljstva republikanskih izmečkov (Oberschall 2007, 168). Po mnenju Sinn Fein naj bi deklaracija nacionaliste zapirala v britansko državo, zato jo je konferenca stranke zavrnila (Connolly 2001, 679). UUP je iniciativo sprejela pogojno, Stranka zavezništva in SDLP pa sta jo v celoti podprli. Severnoirski urad je nekaj mesecev kasneje na zahtevo Sinn Fein in lojalistov objavil pojasnilo, da se predstavniki polvojaških skupin lahko udeležijo pogajanj le pod pogojem, da odložijo orožje (CAIN 2010j).

Po 25. letih in več kot tri tisoč žrtvah je IRA 31. avgusta leta 1994 razglasila premirje, ki pa ni zajemalo trajnega prenehanja vojaških operacij. Britanska vlada in severnoirski protestanti so za razliko od irske vlade, ki je proslavljala, ostali previdni. Šest tednov kasneje, 13. oktobra, je kampanjo nasilja prekinilo tudi skupno poveljstvo lojalističnih polvojaških skupin.³⁶ Trajanje premirja je bilo odvisno predvsem od prenehanja republikanskega nasilja (Mallie in McKittrick 2001, 202).

Premirju navkljub so pogajanja o prihodnji ureditvi Severne Irske zastala, saj so britanska vlada in unionisti zahtevali, da polvojaške skupine razglasijo popolno premirje in položijo orožje v znak predanosti mirovnemu procesu še preden stranke, povezane s polvojaškimi skupinami, vstopijo v pogajalski proces. Republika Irska in SDLP na drugi strani nista postavljali nikakršnih pogojev za vstop v pogajanja. Sinn Fein je temu nasprotoval, njegovim ugovorom pa je pritrdil tudi severnoirski urad, ki je januarja 1995 razglasil, da razorožitev ni predpogoj za sodelovanje Sinn Fein v pogajanjih. Gerry Adams je zatrjeval, da mora biti razorožitev del iskanja ustrezne politične poravnave (Mallie in McKittrick 2001, 213).

6.6 POT DO VELIKONOČNEGA SPORAZUMA

Omeniti velja, da se je v obdobju, ki je sledilo razglasitvi premirja, na Severnem Irskem zmanjšalo število vojaških in policijskih patrulj, odpravljeni so bili nekateri strogi varnostni ukrepi, zaživelo pa je tudi gospodarsko življenje. Britanska in Irska vlada sta posledično z izboljšanimi razmerami nadaljevali z mirovno pobudo. Vladi obeh držav

³⁶ Krovna skupina, ki jo predstavljata UVF in UDA.

sta 22. februarja 1995 predstavili t.i. »Okvirne dokumente« (angl. *Framework Documents*), ki naj bi predstavljali uravnotežen okvir za dogovor med severnoirskimi strankami. Kot bistvena vodila za sodelovanje vladi izpostavljata princip samoodločbe, pristanek ljudi, doseganje sporazuma z mirnimi sredstvi, dogovor pa mora temeljiti na spoštovanju pravic obeh tradicij na Severnem Irskem. Vladi med drugim predlagata podporne institucije na treh ravneh – znotraj Severne Irske, severno-južne institucije in vzhodno-zahodne strukture. Nova ureditev bi bila skladna z Angleško-irskim in Sunningdalskim sporazumom, do spremembe statusa Severne Irske bi lahko prišlo le s privolitvijo tam živečih, rezultat pogajanj pa naj bi bil potrjen na referendumih, ki bi potekala na Severnem Irskem in v Republiki Irski.

Kljub vladnim prizadevanjem za pospešitev pogajalskega procesa, pa so leta, ki so sledila, zaznamovala prerekanja o tem, ali naj se Sinn Fein kljub nerazorožitvi IRA lahko udeleži pogajanj. Stališče britanske vlade je bilo, da bi moral Sinn Fein za vključitev v pogajanja izpolniti tri pogoje (angl. *Washington Three*),³⁷ in sicer bi morali republikanci najprej pokazati voljo, da se razorožijo, nato ugotoviti nujnost razorožitve in v nadaljevanju pogovorov dejansko predati del orožja (McKittrick in McVea 2001, 204).

Nekdanji vodja večine v ameriškem senatu George Mitchell, ki je vodil tričlanski Mednarodni organ za nadzor nad razorožitvijo (angl. *International Body on Arms Deccomissioning*), imenovan tudi Mitchellova komisija³⁸, in je bil poklican za mediatorja v severnoirskem mirovnem procesu, je zapisal: »Na Severnem Irskem je to realnost. Predhodno razoroževanje preprosto ni bila praktična rešitev« (Mitchell 1999, 35). Senator je v poročilu iz januarja 1996 ponudil kompromis; sočasna pogajanja in postopno razorožitev pod budnim očesom neodvisne komisije, katero bi vodil kanadski general, in spoštovanje Mitchellovih principov.³⁹ IRA se s tem ni strinjala in zatrjevala, da naj bi do razorožitve prišlo šele po koncu mirovnega procesa. 9. februarja 1996 je eksplozija podtaknjene bombe v trgovskem in poslovnem središču v vzhodnem Londonu, imenovanem Canary Wharf, terjala dve življenji, več sto je bilo ranjenih.

³⁷ Pogoje je marca 1995 predstavil britanski minister za Severno Irsko Mayhew.

³⁸ Druga dva člana komisije sta bila Kanadčan John de Chastelain in nekdanji finski premier Harry Holkeri.

³⁹ Na kratko: Stranka, ki je želela upravičeno sodelovati v pogajanjih, se je morala zavezati k spoštovanju specifičnih principov demokracije in nenasilja.

Odgovornost je prevzela IRA in tako po 17 mesecih končala premirje. Lojalistične stranke so svoje polvojaške skupine uspele prepričati, da vztrajajo pri premirju.

Mitchellove predloge je zavrnil tudi Major in zatrdil, da se pogajanja lahko začnejo s predhodno razorožitvijo ali z razpisom volitev na Severnem Irskem (McKittrick in McVea 2001, 208). 30. maja so na veliko veselje unionistov potekale volitve v forum 110 delegatov, izvoljene stranke pa naj bi se udeležile pogajanj za prihodnost Severne Irske. Kljub temu, da je Sinn Fein dosegel zadosti glasov, se IRA pogajanj zaradi nasilja ni smela udeležiti (Oberschall 2002, 169).

Medstrankarski pogovori so se pričeli 10. junija 1996, vendar so se udeleženci že kmalu po začetku zataknili pri pravilih glasovanja.⁴⁰ Sledile so dolge razprave glede dnevnega reda, do končnega zastoja pa je prišlo ob vprašanju razorožitve. Marca 1997 je Mitchell (1999, 127) obupano zapisal:

Srečujemo se že leto in pol. Na tisoče ur poslušam iste argumente. Znova in znova. Doseženega je bilo izredno malo. Dva meseca smo porabili samo za strinjanje glede temeljnih pravil pogajanj. Naslednja dva meseca smo porabili za dogovor glede predhodnega dnevnega reda. Naslednjih 14 mesecev smo se trudili okoli natančnega končnega dnevnega reda. Še tega nismo dosegli.

Do pospeška medstrankarskih pogajanj je prišlo z zmago laburistov na volitvah v Veliki Britaniji maja 1997 s premierom Tonyjem Blairom⁴¹ na čelu. V Republiki Irski je bil skoraj istočasno za premirja imenovan Bertie Ahern iz republikanske stranke Fianna Fáil. London in Dublin sta se strinjala, da razorožitev ne bo predpogoj za vstop Sinn Fein v pogajanja. IRA je novo premirje razglasila 20. junija leta 1997, v pogajanja je vstopila stranka Sinn Fein, unionistični stranki DUP in UKUP⁴² sta izstopili, vodja UUP David Trimble (1995-2005) pa je kljub oklevanju ostal za pogajalsko mizo. V nadaljevanju pogajanj sta bili iz pogajanj zaradi terorističnih akcij izključeni tako UDP kot Sinn Fein.

⁴⁰ »Udeleženci so debatirali glede pravil. Na koncu precizne besede nimajo nikakršnega učinka v pogajanjih,« je začetek pogajanj komentiral Mitchell (1999, 58).

⁴¹ Blair je le slaba dva tedna po izvolitvi obiskal Belfast in se zavezal k severnoirskemu mirovnemu procesu (Connolly 2001, 680).

⁴² UKUP je leta 1995 ustanovil nekdanji član UUP Robert McCartney. Za glavni cilj so si člani stranke zastavili ohranitev unije med Severno Irsko in Veliko Britanijo (CAIN 2010f).

Blair in Mitchell sta konec marca 1998 postavila zahtevo, da je potrebno sporazum doseči najkasneje do 9. aprila 1998, slabe tri dni pred tem pa je strankam predstavil njegov osnutek. Unionisti so močno nasprotovali poglavju o severno-irskem ministrskem svetu, razburilo pa jih je tudi vprašanje izpusta republikanskih zapornikov. Sprejetje sporazuma je bilo na izredno trhljih tleh (Oberschall 2002, 171).

Omeniti velja, da so k sprejetju sporazuma veliko pripomogli Blair, Ahern in ameriški predsednik Bill Clinton⁴³ (1993-2001), zanemarljiva pa ni niti vloga severnoirskih medijev, ki so nekaj mesecev pred razpisanim referendumom severnoirsko ljudstvo množično spodbujali k njegovi udeležbi in posledično potrditvi predlaganega mirovnega sporazuma.⁴⁴

6.7 SPREJETJE VELIKONOČNEGA SPORAZUMA IN KAMNI SPOTIKE

Velikonočni sporazum ali sporazum iz Belfasta (angl. *The Agreement*) je bil po napornih in dolgotrajnih pogajanjih sklenjen na veliki petek, 10. aprila 1998 med vladami Združenega kraljestva in Republike Irske, z izjemo DUP⁴⁵ in UKUP.

V nadaljevanju bom opisal vsebino sporazuma, ki je zajemal 11 poglavij. V prvem poglavju je zapisano, da morajo sporazum potrditi prebivalci Severne Irske in Republike irske. Datum referendumu – 22.maj 1998 – je sicer določen v zadnjem poglavju, po katerem bosta vladi napeli vse moči za izvedbo volitev v severnoirsko skupščino, ki naj bi se zgodile 25. junija 1998. Drugo poglavje poudarja pravico Severne Irske do samoodločbe. Velika Britanija je v sporazumu obenem poudarila, da Severna irska ostaja njen del, kar pa se lahko spremeni, če tako odloči večina prebivalstva. Republika Irska se je na drugi strani zavezala, da bo spremenila drugi in tretji člen ustave, katerih vsebina govori o teritorialni zahtevi po celem otoku.⁴⁶ Tretje poglavje predvideva ustanovitev 108-članske skupščine z zakonodajnimi in izvršilnimi pristojnostmi. Predvideni so bili tudi varovalni ukrepi, ki bi zagotovili sodelovanje celotne skupnosti, o ključnih temah pa bi se odločalo na način paralelnega soglasja s

⁴³ Ko je bil Clinton leta 1993 izvoljen za ameriškega predsednika, si je kot enega ciljev zunanje politike zastavil poskus posredovanja v pomiritvi konflikta na Severnem Irskem (Beggan in Indurthy 2001, 334). Konec novembra 1995 je sledil njegov zgodovinski obisk v podporo mirovnemu procesu.

⁴⁴ Vlogo medijev ob sprejemanju Velikonočnega sporazuma bom podrobno opisal v 7. poglavju.

⁴⁵ DUP sporazuma ni podpisala, saj je bila mnenja, da daje preveč koncesij nacionalistom.

⁴⁶ Člena sta bila spremenjena s t.i. devetnajstim ustavnim amandmajem, o katerem so državljani Republike Irske glasovali na referendumu, ki je potekal sočasno s tistim o Velikonočnem sporazumu.

ponderirano večino.⁴⁷ Izvršno oblast izvajajo pokrajinski premier, namestnik premiera ter deset ministrov.⁴⁸ Sporazum v nadaljevanju določi pristojnosti britanskega ministra za Severno Irsko, predvideva pa tudi ustanovitev civilnega foruma.

V četrtem poglavju sporazuma je zapisana ustanovitev severno-južnega ministrskega sveta, katerega namen bi bila združitev tistih, ki opravljajo izvršilne funkcije na obeh delih otoka. Njegova naloga bi bila v prvi vrsti razvoj sodelovanja in konzultacij na irskem otoku. V petem poglavju sporazuma je predvidena ustanovitev britansko-irskega sveta, katerega bi sestavljali predstavniki britanske in irske vlade ter vlad Severne Irske, Škotske, Walesa, otoka Mana ter Kanalskih otokov. Svet naj bi predvsem spodbujal razvoj celovitosti odnosov med ljudmi na otočju. Peto poglavje še določa, da bi se angleško-irski medvladni svet skupaj z AIA predvideno medvladno konferenco združila v britansko-irsko medvladno konferenco, katere naloga bi bila predvsem spodbujanje dvostranskega sodelovanja.

V šestem poglavju je predvidena ustanovitev Severnoirske komisije za človekove pravice, nova komisija za enakopravnost pa bi nadomestila institucije, ki so se pred tem ukvarjale s posameznimi področji zagotavljanja enakosti. Britanska vlada se je v sporazumu zavezala k spodbujanju severnoirskega razvoja na različnih področjih ter k doseganju večje enakosti na področju zaposlovanja.

Sedmo poglavje ponavlja zavezo k popolni razorožitvi vseh polvojaških organizacij. Proces bo nadzorovala Neodvisna mednarodna komisija za razorožitev (angl. *Independent International Commission on Decommissioning*), popolna razorožitev pa naj bi bila dosežena v dveh letih po referendumski potrditvi sporazuma. V osmem poglavju se britanska vlada zavezuje k zmanjšanju števila oboroženih sil na Severnem Irskem, deveto poglavje opisuje predloge o prihodnji ureditvi policije in prava na Severnem Irskem, kar naj bi do poletja 1999 podala neodvisna komisija.⁴⁹ V desetem

⁴⁷ Paralelno soglasje zahteva večino članov skupnosti, ki so prisotni in so volili, vključno z večino unionistov in nacionalistov, ki so prisotni in so volili. Ponderirana večina pa pomeni 60 odstotkov tistih, ki so prisotni in so volili, vključno z najmanj 40 odstotki nacionalistov in unionistov, ki so prisotni in so volili. Dogovorjeni volilni sistem je tako določal, da je bil kandidat za skupščino lahko izvoljen z najmanj 14 odstotki glasov iz posameznega volilnega okrožja. Člani skupščine so se morali registrirati kot nacionalisti, unionisti ali drugi.

⁴⁸ Ministrska mesta so strankam dodeljena glede na število sedežev, ki jih ima stranka v skupščini.

⁴⁹ Na čelo neodvisne komisije je bil 27. aprila 1998 postavljen Chris Patten, zato se je komisije prijelo ime Pattenova komisija (McKittrick in McVea 2001, 310).

poglavju se vladi dogovorita o postopnem izpuščanju določenih zapornikov, zadnje poglavje pa je namenjeno določilom o veljavnosti, izvajanju in preverjanju sporazuma.

Večina severnoirskih nacionalistov je na sporazum gledala pozitivno, podpirali ga niso le republikanci, saj ta po njihovih besedah ni prinesel združene Irske, poleg tega pa ni vseboval trdne zaveze za razpustitev ali reformo RUC. Tudi med unionisti je prišlo do nesoglasij, in sicer zaradi vprašanja razoroževanja polvojaških skupin, reforme RUC in pospešenega izpuščanja pripadnikov uporniških frakcij (Hayes in McAllister 1999, 43). Podpora sporazumu je bila tudi med polvojaškimi skupinami povsem različna. Medtem, ko so UDA, UVF in IRA podpirale sporazum, pa so se proti izrekle LVF, *Red Hand Defenders*, *Continuity IRA*, Prava IRA in Irska narodnoosvobodilna armada (CAIN 2010l).

Velikonočni sporazum je bil pred vstopom v veljavo izpostavljen demokratičnemu glasovanju, kar je bil po mnenju številnih analitikov ključ do njegovega uspeha. Kopije sporazuma, ki je imel po mnenju Hayesove in McAllisterja (1999, 41) namen zadovoljiti obe skupnosti,⁵⁰ so po njegovem sprejetju poslali na vsak severnoirski dom. Na sočasnih referendumih, ki sta bila razpisana 22. maja 1998, je 71,1 odstotka severnoirskih volivcev odobrila sporazum, od tega je za glasovalo 90 odstotkov katolikov, medtem ko so bili glasovi protestantov razdeljeni na polovico. Ljudstvo Republike Irske je izreklo veliko podporo sporazumu, saj je za sprejetje sporazuma glasovalo kar 94,4 odstotka irskih volilnih upravičencev.⁵¹ (Obershall 2002, 172).

Kakor pri sprejetju preostalih mirovnih pogodb, je tudi Velikonočnemu sporazumu sledilo nasilje ekstremističnih skupin. Prava IRA je 15. avgusta 1998 v Omaghu podtaknila bombo, ki je ubila 29 ljudi, veliko več je bilo ranjenih. V juliju se je prepoved letnega pohoda reda oranžencev končala z lojalističnimi protesti, številnimi

⁵⁰ Unionisti so s sporazumom s strani britanske in irske vlade dobili formalno priznanje, da je trenutni ustavni status Severne Irske znotraj Velike Britanije, kar je bilo dodatno potrjeno s spremembo drugega in tretjega člena irske ustave. Medtem ko sporazum, da bi zadovoljil tudi nacionaliste, določa, da je ustavni status Severne Irske znotraj Velike Britanije odvisen od volje večine prebivalstva (Hayes in McAllister 1999, 41).

⁵¹ Kombinacija migracije in rodnosti ter preostali demografski dejavniki so leta 1998 na Severnem Irskem narekovali počasen populacijski trend v prid katoličanov, katerih večina na Severnem Irskem je bila, po izračunih analitikov, oddaljena le dve desetletji. Rezultati ankete, ki jo je po sprejetju Velikonočnega sporazuma izvedel severnoirski statistični urad, so pokazali, da si večina katolikov želi enakost na Severnem Irskem bolj kot združeno Irsko, poleg tega pa so bili prepričani, da so na dobri poti k njeni zagotovitvi (Reynolds 1999-2000, 132).

cestnimi zaporami in uličnim nasiljem. Nemirom navkljub pa si je javnost želela miru in čimprejšnje implementacije Velikonočnega sporazuma (Obershall 2002, 173).

6.8 PRIMERJAVA SUNNINGDALSKEGA, ANGLEŠKO-IRSKEGA IN VELIKONOČNEGA SPORAZUMA

Primerjava treh bistvenih sporazumov v severnoirskem mirovnem procesu razkrije določene podobnosti, vendar pa lahko Velikonočni sporazum brez pomislekov opredelimo za najbolj dodelanega. Prvo in najverjetneje tudi najpomembnejše dejstvo je, da je pri pogajanjih, ki so imela za posledico podpis Velikonočnega sporazuma, sodelovalo bistveno več političnih akterjev kot pri prvih dveh. Poleg glavnih severnoirskih strank – z izjemo DUP in UKUP –, Velike Britanije in Irske so v pogajanjih sodelovali tudi predstavniki polvojaških organizacij.

Dokumenti se razlikujejo že po samem statusu. Dejstvo, da je bil Velikonočni sporazum izpostavljen demokratičnemu glasovanju, ga postavlja v izrazito prednost. Na ločenih referendumih na Severnem Irskem in v Republiki Irski ga je namreč podprla izrazita večina prebivalcev. Angleško-irski sporazum predstavlja mednarodno pogodbo med Veliko Britanijo in Republiko Irsko, ki sta jo podprla parlamenta obeh držav, in je tako kot Sunningdalski sporazum stopil v veljavo z vladnim dekretom, kar pa pri prebivalcih vzpodbudi občutek vsiljevanja. Zanimivo je dejstvo, da je raziskava javnega mnenja iz leta 2003 glede implementacije Velikonočnega sporazuma pokazala, da je naklonjenost med protestanti padla iz 50 odstotkov leta 1996 na borih 36 odstotkov leta 2003 (Irwin 2003). Kljub temu si je kar 60 odstotkov protestantov želelo, da bi sporazum deloval. Ljudstvo je zavlačevanju navkljub verjelo, da je sporazum ustrezen ter da bo prej ali slej prišlo do končne devolucije.

Skupna točka vseh treh sporazumov je v tem, da se ukvarjajo s statusom Severne Irske. Ta se lahko spremeni z voljo večine severnoirskega prebivalstva, najdlje pa gre zopet Velikonočni Sporazum, ki vsebuje zavezo Republike Irske po spremembi drugega in tretjega člena ustave.⁵²

⁵² V drugem poglavju Velikonočnega sporazuma je zapisano, da se Republika Irska z Velikonočnim sporazumom zavezuje, da bo spremenila drugi in tretji člen ustave; člena sta namreč vključevala teritorialne zahteve po celotnem otoku.

Sunningdalski sporazum omenja le eno institucijo za sodelovanje na relaciji sever-jug, in sicer Svet Irske, katerega glavni namen je bila posvetovalna funkcija. Korak dlje gre Angleško-irski sporazum, ki predvideva ustanovitev britansko-irskih institucij, preko katerih bi bila Republiki Irski omogočena posvetovalna vloga v severnoirskih zadevah. Velikonočni sporazum stvari zastavi še bolj na široko, saj predvideva več oblik sodelovanja (severno-južni ministrski svet, britansko-irski svet, britansko-irska medvladna konferenca) in posledično tudi več institucij, ki so po ugotovitvah Oberschalla (2002, 174) bližje tistim iz Sunningdalskega sporazuma.

Prva dva sporazuma, Sunningdalski in Angleško-irski, sta hitro propadla, kar gre pripisati vesplošnemu izbruhu nasilja med unionisti in nacionalisti. Nezadovoljni s kakršnimikoli spremembami so bili predvsem unionisti, ki so venomer igrali na karto strahu Irske nadvlade, organizirali so stavke, blokirali ceste, zapirali šole, oborožene frakcije pa so se nad katoliškim prebivalstvom znesle z nasiljem in bombnimi napadi. Nacionalisti so vračali v podobni meri. Politični akterji so se zato kmalu po padcu prvega in drugega sporazuma začeli ukvarjati z naslednjimi opcijami, ki bi pripeljale do delitve oblasti med protestanti in katoličani ter do končne devolucije. Kljub temu, da se izvajanje določil Velikonočnega sporazuma nikakor ni odvijalo po zastavljenem časovnem zaporedju, pa so vpletene stranke vztrajale, kar se je ob ponovni pomoči Velike Britanije in Republike Irske obrestovalo. Devolucija je bila uresničena aprila 2010, dolgih 12 letih po podpisu Velikonočnega sporazuma.

Sunningdalski in Velikonočni sporazum se kljub podobni osnovi – nacionalisti sprejmejo trenutni ustavni položaj Severne Irske znotraj Velike Britanije v zameno za delitev oblasti na Severnem Irskem in za institucije sever-jug – razlikujeta. Velikonočni sporazum priznava pravico prebivalcev Severne Irske, da sami določijo politični okvir, v katerem bodo živeli, veliko bolj vključuje različna politična mnenja in obenem bolj podpira enakost človekovih pravic. Kot poglobitno pa predvideva prenehanje političnega nasilja.

6.9 IMPLEMENTACIJA: RAZOROŽITEV IN POLICIJSKA REFORMA

V mesecih po sprejetju sporazuma se je izkazalo, da unionisti in nacionalisti povsem drugače tolmačijo njegova ključna določila, zato je bilo uresničevanje tega

neenakomerno. Napredek je bil hiter v zadevah, ki so bile pod nadzorom Velike Britanije in Irske,⁵³ počasnejši pa tam, kjer je bil potreben konsenz severnoirskih strank (Ruane in Todd 1999, 22).

Konec junija 1998 so v skladu z Velikonočnim sporazumom potekale volitve v severnoirsko skupščino, katere člane so izvolili na osnovi proporcionalnega predstavništva, in sicer po šest v vsakem izmed 18 volilnih okrožij (Beggan in Indurthy 2002, 339). Večino so dobile stranke, ki so podpirale sporazum – UUP si je zagotovila 28 sedežev, SDLP 24, DUP 20 in Sinn Fein 18. Preostalih 18 sedežev so si razdelile Stranka zaveznitva (6), UKUP (5), PUP (2) in ženska koalicija (2) ter neodvisni unionisti (3) (Beggan in Indurthy 2002, 339). Unionistične stranke, ki so nasprotovale sporazumu, so za UUP zaostale le za slaba dva odstotka prejetih glasov, kar je razkrilo razdeljenost in polarizacijo med protestantsko skupnostjo (Obershall 2002, 173). Poslanci so prvega julija zasedli svoja mesta v skupščini, ki se je srečala v senci, saj do devolucije ni prišlo. Mesto pokrajinskega premiera je pripadlo prvaku UUP Davidu Trimblu (1998-2001).

Pogajanja med vodilnimi politiki so se nadaljevala, tako da so se severnoirske stranke 18. decembra 1998 sporazumele o šestih novih severno-južnih administrativnih telesih⁵⁴ in o zvišanju števila ministrstev s šest na deset. Večina določb glede enakosti, ki jih je vseboval sporazum, je zapisanih v Severnoirskem zakonu iz leta 1998 (angl. *Northern Ireland Act 1998*). Izredno hitro je bilo uresničeno določilo o izpustitvi zapornikov – pol leta po podpisu je bila izpuščena skoraj polovica od 400 zapornikov. Na policijskem področju je bila ustanovljena neodvisna komisija, RUC pa se je na osnovi Pattenovega poročila preimenovala v Policijsko silo Severne Irske (angl. *Police Service of Northern Ireland*). Omeniti velja, da je bila britanska vlada v tem času izredno uspešna pri demilitarizaciji družbe, Sinn Fein pa je sodeloval z Neodvisno mednarodno komisijo za razoroževanje (Ruane in Todd 1999, 24).

Določenemu napredku navkljub pa se je zataknilo pri oblikovanju vlade. Mallie in McKittrick (2001, 298) sta takratni severnoirski politični obraz komentirala z besedami:

⁵³ Napredek je bil viden pri volitvah v severnoirsko skupščino, sprejemanju zakonodaje in ustanavljanju novih institucij za izpust zapornikov (Ruane in Todd 1999, 8).

⁵⁴ Nova administrativna telesa so: notranje vodne poti, kmetijstvo, varnost hrane, irski jezik, programi financiranja Evropske unije, razvoj trgovine in poslov (CAIN 2010m)

Ulstrski unionisti niso imeli nikakršnega namena vstopiti v vlado skupaj z republikansko stranko Sinn Fein, saj IRA ni položila orožja. Trimble je takratno stališče svoje stranke označil z besedami: »Pozicija ulstrskih unionistov je in bo ostala nespremenjena ... brez predaje orožja ne bo vlade.« Na drugi strani so predstavniki Sinn Feina zatrjevali, da so se pripravljeni pogovarjati o razorožitvi, vendar pa predaje orožja ne bodo pogojevali z oblikovanjem administracije.

Po neskončnih pogajanjih, številnih zapletih in prestavljanju rokov prenosa oblasti⁵⁵ je bilo konec novembra 1999 imenovanih deset ministrov nove severnoirske vlade. Severna Irsko je tako prvič po 25 letih dobila vlado, ki so jo sestavljali ministri iz obeh skupnosti. Največja zmerna protestantska in največja zmerna katoliška stranka, UUP in SDLP, sta po proporcionalnem sistemu dobili po tri ministre, po dva pa sta pripadla skrajnima strankama, DUP in Sinn Fein (Beggan in Indurthy 2002, 339). Do formalnega prenosa oblasti iz Londona v Belfast je prišlo prvega decembra 1999. Posredno z določili Velikonočnega sporazuma sta na ta datum pričela delovati tudi severno-južni in britansko-irski ministrski svet.

Poudariti je potrebno, da je veliko pristojnosti v severnoirskih zadevah ostalo v rokah britanskega ministra za Severno Irsko, ki lahko v kateremkoli trenutku zaustavi delovanje pokrajinskih institucij in ponovno uvede neposredno oblast iz Londona.

Glavno oviro pri implementaciji Velikonočnega sporazuma je tudi po oblikovanju skupščine in vlade predstavljalo dejstvo, da se IRA ni imela namena razorožiti, unionisti pa na tem področju niso imeli namena popuščati. Ko je januarja 2000 postalo jasno, da do razorožitve IRA še nekaj časa ne bo prišlo, je britanska vlada 11. februarja 2000 prvič začasno zaustavila delovanje skupščine in preostalih institucij, v katerih so si pristojnost delili katoliki in protestanti, ter uvedla neposredno upravo Londona nad pokrajino. Začasna prekinitev se je odpravila šele 29. maja istega leta, ko je IRA sporočila, da je pripravljena položiti orožje, a ne pod pogoji, ki jih narekujejo britanska vlada in unionisti (Oberschall 2007, 176).

⁵⁵ Prvi rok, ki ga je za prenos oblasti na severnoirske institucije določila Mowlanova, je bil 10. marec 1999. Sredi julija je nato sledil poskus oblikovanja vlade, ki pa je padel v vodo, ker se zasedanja niso udeležili člani UUP, ki so trdili, da se mora IRA razorožiti, preden lahko Sinn Fein sede v vlado. Sicer pa se je prvotni rok za oblikovanje severnoirske izvršilne oblasti in severno-južnega ministrskega sveta izteklo že oktobra 1998 (CAIN2010m).

Januarja 2001 je britanski minister za Severno Irsko Mandelson odstopil, kot prvi katolik pa ga je na tem mestu nasledil Škot John Reid (2001-2002). Naslednjih 12 mesecev je unioniste uničevalo neuresničevanje obljubljenе razorožitve IRA, zaradi česar je Trimble 1. Julija 2001 nepreklicno odstopil z mesta prvega ministra in prisegel, da se ne vrne vse dokler se IRA ne razoroži. Reid je posledično 11. avgusta 2001 za en dan zaustavil delovanje skupščine, rok za dosego dogovora pa je podaljšal za dodatnih šest tednov. Napredka ni bilo, tako da je Reid 21. septembra delovanje skupščine ponovno zaustavil, čas pogajanj pa se je podaljšal za naslednjih šest mesecev.

IRA se je zaradi vedno večjega mednarodnega pritiska 23. oktobra 2001 le začela razoroževati⁵⁶, novembra je sledil ponoven prenos pristojnosti iz Londona na severnoirsko skupščino, na mesto pokrajinskega premiera pa je ponovno sedel Trimble (2001-2001). 8. aprila 2002 je IRA izpeljala drugo dejanje razoroževanja, kar pa ni razblinilo unionističnih dvomov, saj so ti organizacijo obtožili, da kupuje nova orožja, poleg tega so jih sumili tudi kraje obveščevalni dokumentov iz belfaške policije. IRA je vse obtožbe ostro zanikala (Oberschall 2007, 179).

Severnoirska skupščina se je z novo krizo soočila že 4. oktobra 2002, ko naj bi IRA sodelovala pri vohunjenju v prostorih severnoirske skupščine v Stormontu. Policija je vdrla v prostore Sinn Feina in aretirala štiri domnevne pripadnike IRA. Unionisti so bili ogorčeni, saj je bil to po njihovem mnenju le še en dokaz več, da IRA ni predana demokratičnemu procesu. UUP in DUP sta zagrozili z izstopom iz vlade, če britanska vlada iz nje ne izključi Sinn Fein. Zaradi napetega političnega ozračja je bila 14. oktobra 2002 severnoirska skupščina ponovno suspendirana, že četrtrič po vrsti, in ponovno je bila uvedena neposredna oblast iz Londona (Archick 2010, 4).

Velika Britanija in Irska sta po suspenzu vodili nov krog pogajanj med severnoirskimi strankami. Tokrat so se osredotočili na iskanje formule, ki bi unioniste prepričala, da vojaška moč IRA slabi, obenem pa so želeli zadovoljiti nacionalistične zahteve po

⁵⁶ Pritisk na razorožitev IRE se je pričel stopnjevati avgusta leta 2001, ko so v Kolumbiji aretirali tri domnevne pripadnike IRE, obtožene urjenja pripadnikov revolucionarne garde kolumbijskih sil (angl. *Revolutionary Armed Forces of Colombia – FARC*). Velik mednarodni pritisk je bil tudi posledica terorističnega napada na svetovni trgovinski center 11. septembra 2001. Busheva administracija je razglasila vojno zoper mednarodni terorizem in IRA bi se kaj kmalu lahko znašla na ameriški črni listi terorističnih organizacij. Sinn Fein bi bila posledično politično izolirana, onemogočen pa bi bil tudi pritok prepotrebne zasebne finančne podpore iz ZDA (Archick 2010, 6).

stabilnosti vlade in napredku glede sodstva, policije in varstva človekovih pravic (Obershall 2007, 181). Oktobra 2003 je IRA razglasila tretje dejanje razoroževanja.⁵⁷ Trimble je takoj kritiziral pomanjkanje podrobnosti o količini predanega orožja, kar je ponovno zaustavilo proces devolucije.

Suspenziji severnoirske skupščine navkljub so 26. novembra 2003 na Severnem Irskem potekale parlamentarne volitve, ki so pomenile izrazit preobrat v razmerju moči na severnoirskem političnem parketu. Skrajne stranke so pridobivale naklonjenost volivcev na račun sredinskih nacionalistov in unionistov in tako postali največji predstavniki nasprotujočih si taborov (Obershall 2007, 185). Če primerjamo volilne rezultate iz leta 2005, s tistimi iz leta 1998, je razlika očitna: DUP pod vodstvom Iana Paisleya, ki je že prvotno nasprotovala Velikonočnemu sporazumu, je skočila iz 18,1 odstotka na kar 33,7 odstotka prejetih glasov; podpora stranki Sinn Fein je narasla iz 17,6 na 24,3 odstotka prejetih glasov; podpora UUP je padla iz 21,3 na 17,3 odstotka prejetih glasov, medtem ko je SDLP zabeležila padec iz 22 na 17,5 odstotka prejetih glasov. Najbolj občuten padec je doživela Stranka zavezništva, ki je temeljila na načelu večetničnosti. Njihova volilna baza se je zmanjšala iz 6,5 na 3,9 odstotka prejetih glasov (Mallie in McKittrick 2001, 298).⁵⁸

Takoj po volitvah je DUP zatrdila, da ne bo stopila v vlado skupaj s Sinn Fein vse dokler IRA ne položi orožja, poleg tega so zavrnili kakršnekoli direktne pogovore z nacionalistično stranko. Volilni rezultat je močno razburkal javnost, saj bi zmaga skrajnih opcij pomenila najverjetnejši zastoj mirovnega procesa.

Britanski minister za Severno Irsko Paul Murphy (2002-2005) se je zaradi volilnega izida, ki je onemogočal izvolitev pokrajinskega premiera z zadostno podporo obeh skupnosti, odločil za pregled⁵⁹ Velikonočnega sporazuma.⁶⁰ Pregled, ki je vključeval

⁵⁷ Skupno je bila četrta v vrsti razorožitve, saj je poleg IRA decembra razorožila tudi LVF. Polvojaška skupina je namreč nasprotovala premirju, ki ga je oktobra 1994 razglasilo združeno lojalistično vojaško poveljstvo.

⁵⁸ Odstotek glasov pomeni po proporcionalnem volilnem sistemu tudi število sedežev v severnoirski skupščini.

⁵⁹ Velikonočni sporazum namreč določa, da bodo vladi Republike Irske in Velike Britanije ter severnoirske stranke štiri leta zatem, ko bo sporazum stopil v veljavo, sklicale konferenco za pregled in poročanje o izvajanju sporazuma.

⁶⁰ Raziskava javnega mnenja iz leta 2003 glede Velikonočnega sporazuma in njegove implementacije je pokazala, da je podpora sporazumu med protestanti padla iz 50 odstotkov leta 1998 na 36 odstotkov leta

vse severnoirske politične stranke, se je pričel v Belfastu 3. februarja 2004. Razlike med dvema taboroma so se izrazile še pred začetkom – DUP in Stranka zavezništva so zahtevali radikalne spremembe, medtem ko sta bili Sinn Fein in SDLP mnenja, da sporazuma ni potrebno spreminjati (BBC 2004a). DUP se je tako prvič usedla za isto pogajalsko mizo kot Sinn Fein, vendar pa je Paisley vztrajal, da bosta stranki le prebrali napisani govor ter da ne gre za pogajanja (BBC 2004b).

Pogajanja so se ponovno zaostрила potem, ko je IRA konec februarja 2004 poskušala iz bara v Belfastu ugrabiti vodilnega odpadnika armade Bobbyja Tohill. Trimble je posledično zagrozil, da bo izstopil iz pogajanj, če se proti Sinn Fein ne bo podvzel noben ukrep. Svojo grožnjo je v marcu tudi uresničil (BBC 2004c). Britanska in irska vlada sta 17. novembra DUP in Sinn Fein predložili predlog⁶¹ za prekinitev zastoja v pogajanjih (BBC 2004d).

Februarja 2005 je IRA sporočila, da ne bo položila orožja, kot je obljubila novembra. Odločitev je bila posledica obtožb Blaira in Aherna, češ da je organizacija odgovorna za največji bančni rop v britanski zgodovini⁶², drugi zaplet pa je pomenil umor Roberta McCartneya, ki se je zgodil med barskim pretepom januarja 2005, vpleteni pa naj bi bili tudi pripadniki IRA.⁶³ Vsi ti incidenti so še povečali pritisk na teroristično organizacijo in Sinn Fein; poudariti je potrebno, da je bil pritisk močnejši znotraj katoliške skupnosti. Zaradi IRA so Sinn Fein hrbet obrnili tudi Američani (Obershall 2007, 186).

Aprila 2005 je Gerry Adams razglasil, da je IRA opustila nasilje ter da bo odslej alternativa oboroženemu boju uporaba izključno političnih sredstev. London in Dublin sta pozdravila Adamsovo izjavo, vendar pa so obenem poudarili, da nadaljnji mirovni proces zahteva prekinitev vseh aktivnosti IRA.

Še en dokaz, da so se na Severnem Irskem v ospredje prebijale skrajne stranke, so bile volitve v britanski parlament 5. maja 2005. Najuspešnejša je bila DUP, ki si je

2003. Med 22 spornimi vprašanji je bilo razoroževanje najpogostejši vzrok nezadovoljstva. Kljub temu si je kar 60 odstotkov protestantov želelo, da bi sporazum deloval (Irwin 2003).

⁶¹ Vladi se v predlogu osredotočita predvsem na vprašanje razorožitve polvojaških skupin, ukinitve suspenza severnoirskih institucij, oblikovanja skupščine v senci, policije in sodstva.

⁶² Decembra 2005 so storilci iz banke v Belfastu odnesli kar 26,5 milijona britanskih funtov.

⁶³ IRA je vpletenost v umor najprej zanikala, kmalu zatem pa priznala, da so bili v napad vpleteni trije njeni člani, ki jih je izobčila. Veteran IRA Terence Jock Davison, ki je zagrešil umor, je bil obtožen 4. julija 2005.

zagotovila devet sedežev (leta 2001 štiri), Sinn Fein je število mest povečala iz štiri na pet, SDLP je dobila tri poslanska mesta, medtem ko je UUP zabeležila največji padec. Pred štirimi leti je imela slednja namreč v britanskem parlamentu deset poslancev, tokrat pa le enega. Trimble je posledično odstopil z mesta vodje UUP, Blair si je z zmago laburistov zagotovil mandat premiera, britanski minister za Severno Irsko pa je postal Peter Hain (Meršol 2005, 4).

Po sedmih letih in pol kriznega upravljanja je bila razorožitev le dosežena. 28. julija 2005, v istem mesecu ko so London pretresli teroristični napadi, je IRA razglasila konec oborožene kampanje, vsem enotam teroristične organizacije je bila naročena predaja orožja, poleg tega pa so se zavezali k sodelovanju z mednarodno komisijo za razoroževanje (angl. *Independent International Commission on Decommissioning* – IICD). V oktobru istega leta so se komisija ter dve religiozni priči, protestant in katolik, prepričali, da je bilo obljubljeno tudi storjeno.⁶⁴ IRA je bila tako na dobri poti k preobrazbi iz terorističnega in izobčenega telesa v zakonito organizacijo (Oberschall 2002, 178). Omenjeni dogodki so odprli pot delitvi oblasti in dokončni devoluciji. Severnoirske stranke, Velika Britanija in Irska so se ponovno usedle za pogajalsko mizo in posledica je bil podpis dogovora iz St. Andrews (angl. *St Andrews Agreement*) leta 2006, ki je postavil pogoje, pod katerimi bi se devolucija lahko nadaljevala⁶⁵.

Drugo najbolj sporno in nerešeno vprašanje severnoirskega mirovnega sporazuma je bila policijska reforma. Stranke so se dogovorile, da se reševanje tega vprašanje prepusti neodvisni komisiji pod vodstvom Chrisa Pattena.⁶⁶ Po dolgotrajnem posvetu s političnimi strankami, javnostjo, človekoljubnimi in policijskimi organizacijami, je reformni načrt zajemal 50:50 rekrutacijo katoliškega in republikanskega prebivalstva v policijske vrste za naslednjih deset let, imenovanje katoliških policijskih uradnikov iz Irske in drugod, ter ločeno odgovornost lokalnih odborov, policijskih odborov in 26 lokalnih policijskih partnerstev (angl. *District Police Partnership* – DPPs).

⁶⁴ Februarja 2006 je mednarodna opazovalna komisija (angl. International Monitoring Commission) sporočila, da je IRA prenehala z rekrutacijo in urjenjem posameznikov za vojaške namene ter da je poleg nekaj kosov orožja, ki so jih nekateri posamezniki obdržali za osebno zaščito, razoroževanje končano. Komisija je obenem poudarila, da so številne frakcije, tako na strani republikancev kot tudi lojalistov, še vedno oborožene in dejavne v terorizmu in kriminalni dejavnosti. Izpostavili pa so tudi dejstvo, da so številni nekdanji pripadniki IRA vpleteni v organiziran kriminal.

⁶⁵ Analiza sporazuma iz St. Andrews sledi v nadaljevanju.

⁶⁶ Chris Patten, zadnji britanski guverner Hong Konga, je uspešno vodil tranzicijo kolonije v roke ljudski republiki Kitajski.

Profesionalne norme so bile namenjene zagotavljanju pravičnih meril vsem državljanom, načrt pa je obenem narekoval namestitve nevtralnih in odstranitev sektaških policijskih simbolov, medtem ko se je ime spremenilo v Severnoirsko policijsko službo (angl. *Northern Ireland Police Service* - NIPS). Na Severnem Irskem je bil imenovan tudi neodvisni komisar, ki je nadzoroval in poročal o implementaciji policijske reforme. V naslednjih treh letih, med poročilom Pattenove komisije iz julija 1998 in sprejetjem policijskega zakona v skupščini novembra leta 2001, so politične stranke vztrajale na številnih spremembah in se zapletle v politiko skrajnega tveganja. Na koncu se je policijski zakon skoraj sovpadal s predlogi Pattenove komisije. Stranka Sinn Fein je med implementacijo nadaljevala z nasprotovanjem.

Dve leti kasneje, leta 2003, se je policijska reforma pričela uresničevati. NIPS je pričela z izborom kandidatov, med katerimi je bilo tudi 2000 katolikov. V prvem letu je bilo tako med 300 policijskimi rekruti 50 odstotkov katolikov. Okoli 400 državljanov je bilo napotenih v DPPs. V vsakem izmed odborov je bilo deset članov dodeljenih političnim strankam glede na njihov volilni rezultat, devet predstavnikov civilne družbe pa je bilo v posamezni enoti izbranih na podlagi demografskih dejavnikov, kot so starost, religija in spol (Obershall 2002, 178). Danes predstavlja NIPS profesionalno službo, ki je postala vzor policijske reforme v drugih razdeljenih družbah, tudi v Bosni (Obershall 2002, 178).

6.10 POT DO KONČNE DEVOLUCIJE

Kakor sem že omenil, je IRA 28. julija 2005 razglasila konec oborožene kampanje, poleg tega pa so se zavezali k sodelovanju z IICD. Pomislekom navkljub je vodja Neodvisne mednarodne komisije za razorožitev, upokojeni kanadski general John de Chastelain, 26. septembra 2005 sporočil, da se je IRA, sicer več kot pet let po v Velikonočnem sporazumu določenem datumu, popolnoma razorožila.

Unionisti so ostali skeptični. DUP je zahtevala, naj Sinn Fein podpre novo Severnoirsko policijsko službo, še vedno pa so zavračali tudi vsakršno delitev oblasti s Sinn Feinom. London je v poskusu prekinitve zastoja pogajanj 15. maja 2006 omejil pristojnosti skupščine; dovoljena je bila debata glede političnih zadev, vendar pa skupščina ni imela pristojnosti sprejemanja zakonov. Ukrep ni imel zelenega učinka, zato sta Velika

Britanija in Irska severnoirskim strankam postavili ultimat; do 24. novembra 2006 naj stranki oblikujeta vlado, sicer bo implementiran britansko-irski partnerski dogovor (angl. *British-Irish partnership arrangements*), katerega naloga bi bilo upravljanje in vladanje na Severnem Irskem (Obershall 2007, 191). Natančna oblika tovrstnega sporazuma je ostala neznana, analitiki pa so v njem videli ostro grožnjo unionistom, ki bi v primeru nadaljnjega zavračanja delitve oblasti tvegali večjo irsko avtoriteto nad severnoirskimi zadevami (Lavery 2006).

Napredka v pogajanjih ni bilo, zato sta v sredini septembra 2006 Blair in Ahern objavila vsestrankarsko srečanje na Škotskem, katerega namen je bil doseg končnega dogovora. 13. oktobra sta premiera predstavila sporazum iz St. Andrews. Pogajanja naj bi potekala med novembrom 2006 in marcem 2007. Cilj sporazuma je bilo oblikovanje stalne vlade, DUP bi se strinjala z delitvijo oblasti s Sinn Feinom, slednja pa bi podprla NIPS. Sporazum je v skladu z nacionalističnimi zahtevami predvideval tudi prenos pristojnosti nad policijo in sodstvom iz Londona v Belfast. Predvideni datum sklenitve sporazuma je bil maj 2008 (Archick 2010, 6). Volitve v severnoirsko skupščino naj bi potekale 7. marca, 26. marca pa naj bi London obnovil razdeljeno severnoirsko vlado. Nekdanja premiera sta opozorila, da bi neuspeh pomenil oblikovanje britansko-irskega partnerskega sporazuma.

Analitiki so poudarjali, da je bil največji problem izrazito pomanjkanje zaupanja med DUP in Sinn Feinom. DUP je namreč zahtevala, da Sinn Fein sprejme NIPS, sodišča in vladavino prava še preden bi unionisti pristali na delitev oblasti, Sinn Fein pa je zahtevala deljeno vlado, nakar bi pristali na zahteve DUP, saj so se bali, da bi slednji utegnili postaviti dodatne zahteve, ki bi zadevale IRA.

Januarja 2007 so člani Sinn Feina glasovali za podporo NIPS in kazenskopravnega sistema v kontekstu ponovne vzpostavitve političnih institucij. Analitiki so ta ukrep opredelili za zgodovinskega (BBC 2007). Sedmega marca 2007 so se severnoirski volivci odpravili na volišča. DUP in Sinn Fein sta ponovno prejeli večino med unionisti in nacionalisti. Analitiki so špekulirali, da bi utegnilo popuščanje nacionalistov pri policiji in sodstvu končno prepričati Paisleya k delitvi oblasti med največjima strankama. Paisley in Adams sta se srečala 26. marca 2007 in naznanila sporazum o vstopu v vlado, kjer si bodo delili oblast. London in Dublin sta sprejela šestmesečni

odlog prenosa pristojnosti, kar naj bi strankama omogočilo, da bi sami dosegli sporazum. DUP je potrebovala odlog predvsem zaradi dviga stopnje zaupanja v unionistični skupnosti (Archick 2010, 7).

Analitiki so si bili enotni, da je podoba Adamsa in Paisleya, ki sedita za isto mizo in zaprisežeta, da bosta delovala za boljšo prihodnost vseh prebivalcev Severne Irske, neprecenljiva (Millar 2007). 8. maja 2007 sta Paisley in Sinn Feinov glavni pogajalec Martin McGuinness zapriseгла kot prvi minister in namestnik prvega ministra. Skupščina z deljeno oblastjo in vlada sta pričeli delovati. Paisley in McGuinness sta vzpostavila dobre delovne odnose, tako da je vlada preostanek leta 2007 delovala relativno dobro; oktobra 2007 je skupščina izdala nov zakonodajni program, 10-letno investicijsko strategijo, po devoluciji pa je bil vzpostavljen tudi prvi proračun (Obeschall 2007, 198).

Napetosti v razdeljeni vladi pa kljub temu ni bilo konec, kar so mnogi videli kot nadaljnje odražanje nacionalistično-unionistične razdeljenosti. Najbolj pereče odprto vprašanje, ki je bilo trn v peti tako Sinn Feina kot DUP, je bil prenos pristojnosti nad policijo in sodstvom iz Londona v Belfast, kar bi se po napovedi sporazuma iz St. Andrews moralo zgoditi maja 2008. DUP je namreč vztrajala, da je maj 2008 le predviden datum, kateremu se niso zavezali (Archick 2010, 8).

V prvih mesecih leta 2008 je britanska vlada nadaljevala s spodbujanjem devolucije do predvidenega datuma, in sicer maja istega leta. Stranka Sinn Fein je vseskozi poudarjala, da bi imel morebiten neuspeh lahko za posledico ponovno politično nestabilnost na Severnem Irskem. DUP je na drugi strani še vedno vztrajala, da je bil maj 2008 le okvirni datum ter da potrebujejo več časa za oblikovanje javnega zaupanja v predanost Sinn Feina policijski reformi in sposobnosti razdeljene vlade, ki bi se morala posledično spoprijeti z izredno občutljivo politično zadevo. Posledično je skrajni rok devolucije prišel in tudi odšel (Frampton 2009).

Celotna zadeva se je dodatno zapletla 5. junija 2008, ko je z mesta voditelja DUP in z mesta prvega ministra odstopil 81-letni Ian Paisley. Številni analitiki so odstop pripisali njegovi domnevni psihični nestabilnosti in izgubi podpore med nekaterimi protestantskimi volivci, ki so bili naklonjeni delitvi oblasti s Sinn Feinom. Paisleya je na

čelu DUP zamenjal nekdanji namestnik predsednika stranke Peter Robinson. Mediji so namigovali, da so bili odnosi med Robinsonom in McGuinnessom precej bolj hladni, kot med Paisleyem in McGuinnessom (BBC 2008).

Pomanjkanje napredka pri devoluciji je Sinn Fein spodbudilo k blokadi rednih srečanj severnoirskega izvršnega odbora, kar je posledično onemogočilo nadaljnje delovanje skupščine (McKittrick 2008). V ozadju blokade naj bi bilo tudi skrajno nezadovoljstvo z nasprotovanjem DUP pri Sinn Feinovih zakonodajnih predlogih, med drugim reformi zdravstva, irskemu jezikovnemu aktu in spremembi lokacije zapora Maze. Suspenza je bilo konec novembra 2008, ko je bil med strankama dosežen dogovor o končnem prenosu pristojnosti nad policijo in sodstvom (McDonald in Bowcott 2008).

Kljub temu, da Sinn Feinu ni uspelo doseči točno določenega datuma devolucije, pa je dogovor zajemal številne korake, ki so bili usmerjeni h končnemu prenosu oblasti. DUP in Sinn Fein sta se tako dogovorili o ustanovitvi severnoirskega pravosodnega ministrstva, medtem ko bo tožilstvo v rokah neodvisnega generalnega tožilca za Severno Irsko. Stanki sta se dogovorili tudi o načinu izbora pravosodnega ministra. Kljub temu, da so bila ministrska mesta po navadi dodeljena v skladu s strankino močjo, sta se DUP in Sinn Fein dogovorili o začasnem ukrepu, ki je narekoval, da bo novi minister izbran na podlagi glasovanja v skupščini. Za revizijo načina izbora ministra so določili leto 2012. DUP si je na vso moč prizadevala, da mesto pravosodnega ministra v bližnji prihodnosti ne bi prišlo v roke Sinn Feina (Devenport 2008).

Dogovoru navkljub je bil napredek pri devoluciji v letu 2009 izredno počasen. V stranki DUP so poudarjali, da bodo devolucijo podprli, ko bo v unionistični skupnosti zadostna mera zaupanja; po poročanju nekaterih medijev naj bi bila med ukrepi za dvigovanje zaupanja tudi odprava komisije, ki omejuje sporne sektaške parade,⁶⁷ zahtevali pa so tudi določeno jamstvo dodatnih mest v policiji.

⁶⁷ Leta 1996 je bila ustanovljena neodvisna komisija za parade (angl. *Independent Parades Commission*), katere naloga je bila odločanje o prepovedi določenih spornih parad v počastitev protestantske zgodovine. Kljub temu, da večina vsakoletnih parad, ki so jih prirejale številne unionistične kulturne in verske organizacije, ni bila sporna, pa so nekatere potekale skozi predele, ki so poseljeni z večinsko katoliškim prebivalstvom, kar je izzvalo ulično nasilje in spopade. Večina unionistične skupnosti je gledala na komisijo kot na ukrep zoper njih, tako da so zahtevali njeno ukinitve.

Sinn Fein je DUP obtožil zavlačevanja in političnih igric. V naslednjih mesecih so opazovalci zasledili povečano delovanje med uporniškimi frakcijami, katere ki bi po mnenju nacionalistov utegnile izkoristiti nestabilnost v razdeljeni vladi. Marca 2009 sta bila v ločenih incidentih ubita dva britanska vojaka. Odgovornost za napada so prevzele republikanske polvojaške skupine. Umora sta obsodili tako DUP kot Sinn Fein, stranki pa sta se obenem zavezali, da tragediji ne bosta ovirali mirovnega procesa ali vplivali na delovanje prenesene vlade (BBC 2009).

Prvega decembra je severnoirska skupščina sprejela zakon, ki je tlakoval pot devoluciji policije in sodstva. Zakon je ustanovil pravosodni odbor in pravila za imenovanje pravosodnega ministra. Namestnik prvega ministra je napredku navkljub opozoril na izbruh politične krize, če ne bo v kratkem postavljen datum končne devolucije (Archick 2010, 10). Pogajanja med strankama so se nadaljevala v začetku leta 2010. 21. januarja je začasni vodja DUP Arlene Foster pozval irsko in britansko vlado naj pripomoreta k premiku z mrtve točke.⁶⁸

Januarja 2010 sta nekdanji britanski premier Gordon Brown (2007 - 2010) in irski premier Brian Cowen (2008 -) sklicala sestanek vseh severnoirskih strank, ki bi imel za posledico dokončni sporazum in točno določen datum devolucije. Četrtega februarja, po desetih dneh napornih pogajanj, sta stranki DUP in Sinn Fein razglasili, da sta dosegli dogovor o prenosu pristojnosti nad policijo in sodstvom iz Londona v Belfast. T.i. »Hilsburški sporazum« je za datum devolucije postavil 12. april 2010. Sporazum je določeval tudi časovni rok, v katerem naj bi se oblikoval nov mehanizem obravnavanja spornih parad (BBC 2010). Skupščina naj bi zadevo obravnavala v juniju 2010, do decembra pa naj bi se oblikovala nova struktura, ki bi nadomestila komisijo. Preostale določbe sporazuma so pozivale k ustanovitvi delovnih skupin, ki bi preiskale možnosti boljšega delovanja izvršne oblasti in preostalih nerešenih vprašanj, ki jih je določil sporazum iz St. Andrews. London, Dublin in Washington so pozdravili sporazum v smislu, da gre za odločilen korak v smeri dokončne implementacije Velikonočnega sporazuma in zagotovitve trajnega miru na Severnem Irskem (Archick 2010, 12).

⁶⁸ 11. januarja 2010 je Robinson začasno odstopil z mesta prvega ministra, kar je bila posledica škandala, ki je zadeval osebno življenje njegove soproge in njene finančne afere. Svoje mesto je ponovno zasedel v februarju istega leta.

Marca 2010 je severnoirska skupščina glasovala za odobritev Hilsburškega sporazuma. Stranka UUP je bila edina, ki je sporazumu nasprotovala, in poudarila, da ni pravi trenutek za devolucijo, saj naj bi imela skupščina že sedaj zadosti problemov z izvajanjem svojih nalog. Večina politikov je dejanje UUP opredelila kot skrajno politično, saj naj bi s tem svoji unionistični tekmici, stranki DUP, ukradla del volivcev (BBC 2010).

12. aprila 2010 je London prvič v 38 letih prenesel oblast nad policijo in sodstvom v Belfast. Istega dne je bil David Ford iz manjše, zmerne Stranke Zavezništva, izvoljen za novega pravosodnega ministra Severne Irske (McCaffery in Young 2010).

7 VPLIV MEDIJEV NA SEVERNOIRSKI MIROVNI PROCES

Severnoirski mediji v obdobju težav niso podpihovali nasilja, lahko celo rečemo, da so ga poskušali omejiti na način, da krvavim akcijam polvojaških skupin niso namenili kisika publicitete, ki bi utegnil razjeziti eno izmed sprtih strani. Kljub temu, da so na Severnem Irskem časopisi, ki jih berejo samo katoliki ali samo protestanti – podobno je tudi pri televizijskih programih in internetnih straneh – pa nekega senzacionalizma, po mnenju številnih analitikov, v procesu konflikta in sprave ni bilo zaslediti. Ko več kot 30 let vsak dan poročaš o krvavih bojih, nešteto eksplozijah, številnih mrtvih, pohabljenih in ranjenih, sprti strani pa vztrajata na svojih bregovih, se tudi mediji oprimejo predlagane rešilne bilke, ki bi deželo popeljala iz vojne v obdobje miru. V tem poglavju se bom posvetil neverjetnemu obratu v poročanju severnoirskih medijev nekaj mesecev pred sprejetjem Velikonočnega sporazuma. Nasilje je v dolgem obdobju težav zasitilo vse, tako da je bil mir edina pot v prihodnost. Drugi dejavnik je bila tudi spremenjena politična klima na Severnem Irskem, ki je odprla pot pogajanjem. Mediji so posledično stopili skupaj in vsestransko podprli dotlej najboljši predlagani mirovni sporazum.

7.1 MEDIJI TLAKOVALI POT VELIKONOČNEMU SPORAZUMU

Kot sem omenil že v predhodnem poglavju, je Velikonočni sporazum požel veliko več odobravanja kot katerikoli predhodni poskus mirne rešitve konflikta. Poleg glavnih igralcev, med katerimi lahko izpostavimo predvsem stranki UUP in SDLP, so sporazum podprle tudi politične opcije, ki so bile tako ali drugače povezane s terorističnimi skupinami (Sinn Féin, PUP, UDP). Edini večji stranki, ki sta sporazumu nasprotovali sta bili DUP in UKUP. Dejstvo, da je bilo sprejetje sporazuma izpostavljeno demokratičnemu glasovanju, je nasprotnike postavilo v izrazito slabši položaj. »Prebivalci Severne Irske so spregovorili; od referendumu naprej se je tudi od nasprotnikov pričakovalo, da bodo sporazum upoštevali in spoštovali« (Wolfsfeld 2004, 159).

7.1.1 Izrazit obrat v poročanju o mirovnem procesu

Spremenjena raven političnega konsenza v času sprejemanja Velikonočnega sporazuma je vplivala tudi na tamkajšnje medije. Predvidevanja o uspešnem političnem dialogu so spremenila ton in jezik poročanja o mirovnem procesu. Poudariti je potrebno, da so bili

novinarji različnih medijev v času težav precej bolj previdni, saj bi kakršnakoli izrazitejša podpora mirovnemu procesu že pomenila spremembo pristranskosti, v skrajnem primeru pa tudi nelojalnost. »Bolj polarizirana je družba, večja je možnost, da bodo novinarji izpostavljeni različnim pritiskom, celo fizičnim napadom. V primeru, ko pa so vse politične sile usmerjeno v isto smer, je novinarju tudi veliko lažje oblikovati novico« (Wolfsfeld 2004, 160).

Začetek leta 1998, ko se je politična klima na Severnem Irskem pričela ohlajati, je bilo tudi novinarjem veliko lažje pisati v prid mirovnemu procesu, kar je bilo do tistega trenutka razumljeno kot kontroverzna početje. Reakcije in odzivi, ki so jih predstavniki sedme sile prejeli od javnosti, so bili pravi pokazatelj ustreznosti zgodbe takratnemu vzdušju splošnega političnega konsenza. Prav na primeru Severne Irske se je pokazalo, kako močno vlogo lahko mediji odigrajo v mirovnem procesu, če se odločijo pisati njemu v prid. Wolfsfeld (2004, 161) za enega izmed najboljših primerov označi trenutek, ko sta unionistični časopis *Ulster Newsletter* in nacionalistični *Irish news* objavila serijo člankov, ki so podpirali mirno rešitev konflikta. Z drugimi besedami lahko rečemo, da so časopisi sledili trendu zbliževanja stališč nasprotujočih si taborov. Navedena časopisa sta šla celo tako daleč, da sta v dnevni izdaji svoje bralce pozvala, naj na referendumu glasujejo pritrdilno (Wolfsfeld 2004, 161). Številni analitiki in poznavaleci severnoirskih razmer so zatrjevali, da je bila podpora časnika *Ulster Newsletter* še posebej pomembna. Dejstvo, da je bila mirovnemu procesu odstranjena oznaka kontroverznosti, je medijem omogočilo nadaljnjo promocijo Velikonočnega sporazuma. Klima vsesplošnega konsenza je seveda igrala ključno vlogo pri medijski podpori; časniki bi bili sicer zelo previdni pri objavljanju novic na prvih straneh, če bi bila posledica izguba določenega dela bralcev.⁶⁹

Aktivna medijska promocija Velikonočnega sporazuma v obdobju pred referendumom je nekatere zadovoljila, drugi so zmajevali z glavo, nihče pa se ni ukvarjal z vprašanjem, zakaj mediji vsesplošno podpirajo mirovni proces. »Nihče od intervjujanih urednikov severnoirskih časnikov ni znal imenovati niti enega novinarja, ki bi bil v času pred referendumom nasprotoval mirovnemu procesu« (Wolfsfeld 2004, 161).

⁶⁹ Pomemben podatek je, da so mediji stopili na stran mirovnega procesa slabe tri mesece pred podpisom Velikonočnega sporazuma (Wolfsfeld 2004, 192).

Vsesplošna medijska podpora pa je povzročala frustracije tistim, ki so nasprotovali Velikonočnemu sporazumu. Člani stranke DUP, na čelu z Ianom Paisleyem, so bili največji kritiki medijske pristranskosti. V svoj zagovor so zatrjevali, da jim mediji niso namenili dovolj časa in prostora za razjasnitev njihovih stališč.⁷⁰ Uredniki časnikov so seveda namenili nekaj prostora tudi nasprotujočim glasovom, vendar pa nihče ni jemal igre kot nepravilne. »Ko je na delu toliko sil, ki promovirajo mirovni proces, medijske vrednote in rutine služijo marginalizaciji tistih, ki so proti« (Wolfsfeld 2004, 166).

Vpliv konsenza na medijsko pokrivanje dogodkov je bilo brez dvoma najbolj izrazito pri poročanju o terorističnem napadu v Omaghu. Šlo je za najbolj krvavo dejanje ene izmed polvojaških skupin v severnoirski zgodovini, ki je povzročilo ogromen politični val. Odgovornosti za napad ni prevzela nobena teroristična skupina, vendar pa je velika večina sumila Pravo Irsko Republikansko Armado (angl. *Real Irish Republican Army* - RIRA). Njihov glavni cilj naj bi bila zaustavitev mirovnega procesa z vsemi možnimi sredstvi (Oberschall 2007, 177).

Javnost, politiki in mediji so se na tragedijo odzvali popolnoma drugače, kot so pričakovale polvojaške skupine, saj je bil napad ogromna spodbuda za mirovni proces. Mediji so pri konstrukciji odziva ponovno odigrali ključno vlogo. Prva stran časnika *Belfast Telegraph* (v Wolfsfeld 2004, 170) nam podrobno opiše razliko v poročanju: »Naša skupnost naj se združi zoper zlo. Predajmo se le miru. Podprimo sile zakona in reda. Zgradimo si skupno prihodnost, ki bo ugajala tako unionistom kot nacionalistom. Naj bo to naše iskreno in trajno darilo žrtvam Omagha.« Drugi razlog za enotnost po Omaghu pa je bilo dejstvo, da je eksplozija ubila ljudi iz obeh taborov.⁷¹

V časniku *Irish News* so v dneh, ki so sledili terorističnemu napadu, objavili serijo devetih člankov in prav vsi zmed njih so govorili v prid mirovnemu procesu. *Belfast Telegraph* je objavil tri članke s podobno vsebino. Kot zanimivost lahko omenimo, da v obdobju po napadu stranki DUP nihče od urednikov severnoirskih časnikov ni namenil niti kančka prostora za objavo njihovih stališč o nasprotovanju nadaljnjemu mirovnemu procesu.

⁷⁰ Raziskava, ki jo je izvedel Fawcett (2002) je pokazala, da sta Sinn Fein in DUP po sprejetju Velikonočnega sporazuma postali najuspešnejši v modernizaciji pristopa k politični komunikaciji.

⁷¹ Velika večina prejšnjih terorističnih napadov je bila namenjena povzročitvi civilnih žrtev le na strani protestantov ali le na strani katolikov.

Nasprotniki mirovnega procesa, predvsem stranka DUP, so poskušali napad izkoristiti za prikaz dejstva, da pripadniki IRA ne bodo nikoli spoštovali sklenjenega premirja. Neimenovani vodja republikanske stranke pa je na obtožbe odgovoril z besedami, da je za teroristični napad odgovorna polvojaška skupina RIRA, ki z IRA ni povezana. Prav poročanje medijev po tragediji je močno prispevalo k temu, da je RIRA kmalu po napadu razglasila premirje (Wolfsfeld 2004, 167). Zanimivo je tudi dejstvo, da je omejeni teroristični napad med seboj še tesneje povezal zagovornike mirovnega procesa iz obeh taborov. Med republikansko stranko Sinn Fein in teroristi je nastala jasna ločnica, kar je igralo pomembno vlogo v nadaljnjem procesu pomiritve.⁷²

Argumenti nekaterih so bili, da so mediji postali odmev vladnih načrtov. Seveda so Velika Britanija in Irska in številni mediatorji vložili ogromno napora, da bi zagotovili uspešnost Velikonočnega sporazuma – nobena izjema niso bile niti službe za odnose z javnostjo. Če so bili voditelji, kot je Ian Paisley, v prejšnjih letih zaradi protiteroristične naravnosti deležni številnih ugodnosti, so se sedaj kar naenkrat borili za objavo njihovih manj popularnih stališč o mirovnem procesu. Po predstavitvi rezultatov referendumu je bilo tistim, ki so glasovali proti, namenjenih le okoli 30 odstotkov prostora, ki je bil v javnih občilih namenjen poročanju o mirovnem procesu. Sicer pa je zelo malo dokazov, da so bili njihovi nazori dejansko opisovani v tolikšnem obsegu (Wolfsfeld 2004, 173).

Visoka stopnja političnega konsenza, ki je spremljala sprejemanje Velikonočnega sporazuma, je povzročila nekakšen občutek enotnosti, kar je posledično tudi omejilo nasilje. To je bilo še posebej značilno za obdobje po napadu v Omaghu. Razmeroma nizka stopnja nasilja je vodila do mirnega okolja, kar je botrovalo uspešnemu nadaljevanju pogajanj. Na kratko, nič ni v medijih odmevalo bolje kot politični uspeh.

7.1.2 Okolje, ki je pripeljalo do tovrstnega poročanja

Na vlogo medijev v severnoirskem mirovnem procesu je močno vplivala tudi narava lokalnega medijskega okolja. Obstajata dva aspekta tovrstnega okolja, ki sta neposredno

⁷² Potrebno je poudariti, da je bila medijska podpora mirovnemu procesu relativno nov fenomen na Severnem Irskem. Sprememba medijskih okvirjev je močno povezana s spremembo politične klime. Tradicionalni medijski okvir poročanja po terorističnih napadih se osredotoči na pomembnost iskanja odprave terorizma. Ko izbruhne nasilje v katerikoli družbi, se vse sile usmerijo v ponovno vzpostavitev reda in miru in ne v iskanje politične rešitve (McLaughlin in Miller 1996).

povezana z argumenti, ki sem jih opisal v prejšnjem poglavju (Aughey in Morrow 1996, 174):

1. velika večina medijev je razdeljena med protestante in katolike
2. medijsko okolje na Severnem Irskem označuje relativno majhna stopnja senzacionalizma.

Dejstvo, da veliko katolikov in protestantov pridobiva informacije iz istih medijev, je še posebno pomembno. Največje odstopanje pri sestavi občinstva se odraža pri radiu in televiziji. Najbolj popularni novinarski televiziji na Severnem Irskem - *Ulster Television's UTV Live* in *BBC Northern Ireland Newslane* - imata skoraj 70 odstotni delež gledalcev iz obeh taborov. Edina pot do vzdrževanja tolikšne gledanosti je določena politična perspektiva, ki je sprejemljiva za protestante in katolike. Lastniki, uredniki in novinarji imajo izdelan jasen komercialni interes, saj želijo zajeti čim širši krog občinstva (Wolfsfeld 2004, 174).

Do večjih razhajanj pri bralcih prihaja predvsem pri časopisih, pa še tukaj obstajajo časniki, ki jih prebirajo pripadniki obeh taborov. *Irish news* in *Newsletter* sta izrazito ločevalna, medtem ko se *Belfast Telegraph* ponaša z bralci iz obeh skupnosti. Nekoliko manj partizanski *Telegraph* ima izmed vseh severnoirskih časopisov daleč največ bralcev, skoraj trikrat toliko kot *Irish News* in *Newsletter* skupaj. Zanimiv je tudi podatek, da je delež bralcev iz protestantske in katoliške skupnosti izredno podoben njihovem deležu generalne populacije na Severnem Irskem⁷³ (Rolston in Miller 1996, 67). Omenimo, da so tudi britanski mediji privlačni za bralce obeh skupnosti.

Dejstvo, da so ciljna skupina velike večine medijev na Severnem Irskem tako katoliki kot protestanti, je imelo velik vpliv na pokrivanje mirovnega procesa. Sposobnost preseganja razlik se prične pri politiki zaposlovanja. Severna Irska ima izredno strogo Komisijo za pravično zaposlovanje (angl. *Fair Employment Commission*), ki zagotavlja, da vsa podjetja, tudi mediji, zaposlujejo ljudi iz obeh skupnosti. Čeprav ukrep ne preprečuje diskriminacije, pa na drugi strani zagotavlja, da ima sleherna novinarska organizacija v svojih vrstah protestante in katolike, ki med seboj sodelujejo. Dejstvo, da

⁷³ Podatki, ki jih navaja avtor se navezujejo na raziskavo iz leta 1988. 61 odstotkov bralcev je bilo protestantov, 32 odstotkov katolikov. Delež prebivalcev na Severnem Irskem v tistem času je bil 57 odstotkov protestantov in 37 odstotkov katolikov.

etnične razlike na Severnem Irskem niso očitne, je eden izmed razlogov, da so na Severnem Irskem skupni mediji. Mešanje prebivalstva obeh skupnosti omogoča novinarjem tudi lažji dostop do informacij. Nikoli ni lahko najti skupne točke med sovražnimi skupinami. Veliko lažje je pisati zgodbe o lokalnih mitih in predsodkih. Večina novinarjev na Severnem Irskem se je pri pisanju prisiljenih še dodatno potruditi z namenom, da pritegnejo čim širše občinstvo. To je verjetno tudi edini primer, kjer se komercialni interes novičarskih medijev postavi na stran tistih, ki spodbujajo mirovni proces (Wolfsfeld 2004, 177).

Medijsko okolje na Severnem Irskem je že na splošno bolj naklonjeno miru, saj se novinarji v manjši meri poslužujejo senzacionalističnega pristopa. Tradicija televizijske mreže BBC javnega obveščanja ohranja pomemben vpliv na vse elektronske medije, kar dviguje raven diskurza. Velik poudarek pri tovrstni tradiciji igrata dve novinarski vrednoti – zadrževanje in gledanje z razdalje. Kljub temu, da drama še vedno igra veliko vlogo pri poročanju, pa sta omenjeni vrednoti zadostna protiutež. Seveda obstajajo tabloidi, ki so popularni, tudi tisti, ki so locirani v Londonu, imenovani nedeljske novice (angl. *Sunday News*). Vendar pa so trije regionalni časopisi – *Irish News*, *Telegraph* in *Newsletter* – tisti, ki v največji meri pokrivajo mirovni proces in ti v svoji naravi niso senzacionalistični (Wolfsfeld 2004, 178). Neimenovan predstavnik stranke UUD je nekoč dejal: »Še sreča, da imamo izredno majhno število »tabloidnih novinarjev«, katerih glavni cilj je netenje nemirov« (Aughey in Morrow 1996, 80). Eden izmed članov stranke Sinn Féin pa je navedel argument, da lahko mirnejši ton poročanja pripišemo dejstvu, da Severno Irsko odlikuje relativno religiozna kultura (Wolfsfeld 2004, 180).

Veliko novinarjev zatrjuje, da ima neodgovorno poročanje lahko za posledico nedolžne žrtve. Dober primer tega je, da uredniki na Severnem Irskem izredno dobro premislijo, preden pošljejo novinarje, ki bi poročali o uličnem nasilju. Gre za profesionalno normo, ki se je razvila skozi več kot 30 let trajajoči konflikt, in ta dokazuje, da imajo lahko kamere pri tovrstnih konfliktih negativni učinek. Eden izmed poročevalcev na lokalnem radiu je v povezavi s tem dejal (Wolfsfeld 2004, 180):

Na začetku smo pokrivali sleherni konflikt ali družbeni nered. Ko se je situacija razvijala, so mediji, tukaj ne govorim v lastnem imenu, ampak bolj na splošno,

ugotovili, da ljudje igrajo v kamero, kar je pomenilo umik. Bile so noči, ko je bilo na ulicah ogromno nasilja, tudi v primerjavi s samim začetkom konflikta, vendar pa so vse poročevalske ekipe ostale v hiši. Šlo je za primer nasilja, kateremu ni bilo konca, in s svojo prisotnostjo nismo želeli še prilivati olja na ogenj. Naj sami razčistijo, kar pač morajo razčistiti, ne pa, da jim daš kisik publicitete, s čimer užališ in prizadeneš nasprotno stran.

Nekateri nasprotniki tovrstnega poročanja so zatrjevali, da je šlo za neke vrste samocenzuro, češ da ima javnost pravico vedeti kaj se dogaja, naloga novinarja pa je, da jih o tem obvešča. Vprašanje, ki se tukaj poraja je, ali naj bodo novinarji pozorni na socialne in politične posledice svojega poročanja. Delovna hipoteza v številnih državah govori o tem, da mediji lahko ostanejo neodvisni le, če poročajo o vsem ne glede na posledice.

Manj senzacionalistični mediji oblikujejo bolj sprejemljivo atmosfero za promocijo miru med različnimi političnimi tabori. Novinarji na Severnem Irskem so izražali zaskrbljenost nad senzacionalizmom, kar je po vsej verjetnosti tudi vodilo do vsestranskega podpiranja mirovnega procesa. Potrebno je poudariti, da se mediji zavedajo, da ima senzacionalizem potencial za podžiganje že tako nevarne situacije. Če nekateri nasprotujejo tovrstnemu domoljubju, pa drugi spoštujejo željo novinarjev po zagotovitvi miru. Eden izmed najbolj priznanih novinarjev na Severnem Irskem je zatrdil (Wolfsfeld 2004, 180):

Ne bom se opravičeval. Želim si miru. Želim, da se nasilje in vojna konča. Novinarji sanjajo, se odločijo za novinarstvo, da bi bojevali vojne. Večina izmed njih se vidi v vlogi vojnih poročevalcev. Jaz si zagotovo ne želim biti vojni poročevalec. Videl sem vse. Bil sem na prizoriščih bombnih eksplozij. Videl sem umiranje. Življenja so bila dobesedno izbrisana. Videl se, kako je razneslo moj lokalni bar in trgovino, kjer je delala moja sestra, ko je bila še študentka. Videl sem številne bombne napade. Številni prijatelji iz šolskih vrst so podlegli krvavemu nasilju. Zato si želim, da se vse to konča.

Mirne volje lahko rečemo, da so mediji na Severnem Irskem podpirali mirovni proces ter da so odigrali odločilno vlogo pri mobiliziranju javne podpore političnim ambicijam

za zagotovitev miru. Novinarji so se poleg tega zavedali potencialne škode, ki bi jo lahko povzročili, če bi s svojim poročanjem sprožili notranje debate in pomisleke o mirovnem procesu. Debata okoli Velikonočnega sporazuma zagotovo ni bila popolnoma pravična, bila pa je mirnejša.

8 PRIMERJAVA BLIŽNJEVZHODNEGA IN SEVERNOIRSKEGA MIROVNEGA PROCESA

Primerjavo bližnjevzhodnega in severnoirskega konflikta bom začel pri glavnih vzrokih, ki so privedli do eskalacije sovražnosti na obeh straneh, nadaljeval pri prvih zametkih mirovnega procesa ter posledično odgovoril na vprašanje, zakaj so se prvi poskusi mirne rešitve tako na Severnem Irskem kot na Bližnjem Vzhodu končali neuspešno. Prizadevanja za mir so bila v nadaljevanju na Severnem Irskem precej bolj plodna, saj je bil leta 1998 sprejet Velikonočni sporazum, ki je odprl pot devoluciji, medtem ko so številni napor za rešitev spora med Izraelci in Palestinci eden za drugim splavali po vodi. Mirovna procesa sta si med seboj dokaj podobna, saj so bili v urejanju obeh konfliktov vpleteni svetovni hegemoni, obstajajo pa tudi bistvene razlike. Poudarimo, da je severnoirski mirovni proces provinco počasi popeljal v obdobje miru. Izraelci in Palestinci so letos sicer vnovič sedli za pogajalsko mizo, vendar pa je mirna rešitev zaenkrat le mrtva črka na papirju. Zakaj je tako, v nadaljevanju.

8.1 BLIŽNJEVZHODNI KONFLIKT

Bližnjevzhodni konflikt ima izvor v formiranju judovske države na bližnjevzhodnem prostoru po koncu druge svetovne vojne, kar je v sosednjih arabskih državah sprožilo odpor in težnjo po uničenju novonastale države. Kompleksnost samega spora izhaja iz dejstva, da v le-tega posredno ali neposredno poleg sosednjih držav Izraela posegajo tudi druge arabske ali islamske države v regiji kot tudi ZDA in Rusija. V grobem bi lahko konflikt, glede na akterje, ki so vanj vpleteni, razdelili na palestinsko vprašanje ter na odnose med Izraelom in arabskimi sosedami. Moja primerjava se bo osredotočila na palestinsko-izraelske odnose.

8.2 PRIMERJAVA

Oba konflikta sta prežeta z dolgo in krvavo zgodovino, religiozne razlike pa so igrale izredno veliko vlogo pri vseh predhodnih soočanjih, bodisi političnih ali sektaških. Brez pomislekov lahko dodamo, da je bil vsakršni poskus pogajanj med sprtima stranema naporen in dolg, oborožene polvojaške skupine na obeh straneh pa so uporabljale terorizem za omejevanje in preprečevanje poskusov mirne rešitve. (Wolfsfeld 2004, 181).

8.2.1 Zgodovinska primerjava

Palestina je v začetku dvajsetega stoletja predstavljala sestavni del Otomanskega imperija. Pretežno so jo naseljevali Arabci. Judje so bili podobno kot kristjani izpostavljeni diskriminaciji zaradi svoje veroizpovedi, kar lahko delno pripišemo dejstvu, da *Koran* kot največje sovražnike vernikov omenja prav Jude in mnogobožce, zaradi česar so le-te krivili za vse nadloge, ki so pestile prebivalstvo. Če situacijo prenesemo na primer Severne Irske, že vidimo prvo razliko, saj so Judje že v preteklosti naseljevali Palestino, medtem ko so škotski in angleški protestanti irski otok naseljevali v okviru britanske politike načrtnega naseljevanja v drugi polovici 17. stoletja.⁷⁴

Ideja o vnovični vrnitvi evropskih Judov v Palestino in obnovitvi nekdanje judovske države se je porodila v drugi polovici 19. stoletja. Gibanje se je imenovalo cionizem,⁷⁵ nastanek pa gre pripisati tudi prisotnosti antisemitizma v Evropi. Vodja gibanja T. Herzl je podporo med evropskimi državami pridobival predvsem s tezami, da bo judovska država predstavljala obrambni zid zahodne civilizacije na vzhodu. Idejam so sledili koraki k uresničitvi, saj so Judje začeli množično kolonizirati Palestino, zaradi česar je začelo prihajati do rednih sporov med muslimani in priseljenimi Judi. Načrtovano naseljevanje protestantskega prebivalstva na irski otok je imelo podobni učinek, saj je pri domoljubnih Ircih izzvalo številne upore, ki jih je britanska vojska vedno znova krvavo zadušila. Irsko ljudstvo se kljub temu ni vdalo. Kupovanje zemlje in oblikovanje judovskih kolonij v Palestini je sprožilo v prvi vrsti odpor lastnikov prodane zemlje, ki so pod krinko džihada poskušali pregnati priseljence. Upiranje lastnikov zemlje predstavlja ogrodje poznejše arabske in islamske borbe za Palestino (Jevtić 1989, 89).

Prva svetovna vojna je prinesla propad Otomanskega imperija in oblikovanje suverenih držav na njegovem prostoru. Upravljanje Palestine je od Društva Narodov po koncu prve svetovne vojne prejela Velika Britanija, ki pa je v obdobju med obema vojnama zelo težko usklajevala obljube o oblikovanju lastnih držav, dane tako Judom kot Arabcem med prvo svetovno vojno. V pogodbi, ki ureja upravljanje Palestine, je

⁷⁴ Glej podpoglavje 6.1.

⁷⁵ Cionizem je nacionalno-osvobodilno gibanje, ki si je za cilj postavilo vrnitev judovskega prebivalstva v deželo prednikov, poleg tega si je prizadevalo za kulturni, ekonomski, socialni in politični preporod Judov in oblikovanje mednarodno priznane judovske države.

poudarjena vloga Velike Britanije, da uresniči Balfourjevo delaracijo – oblikovanje judovske države v Palestini, pospeševanje naseljevanja Judov, medtem ko naj bi nejudovskemu prebivalstvu zagotavljali vse državljske in verske pravice. Nadaljnje priseljevanje Judov, oblikovanje naselbin ter kupovanje zemlje je pri Arabcih sprožalo nezadovoljstvo, izgrede in celo spopade. Obe skupnosti sta si lastili Palestino in prizadevali za oblikovanje lastnih držav. V tem času so bili oblikovani prvi načrti o delitvi Palestine, ki pa jih sprti strani nista sprejeli. Nasilje se je razplamtelo, Velika Britanija je odgovornost prenesla na Združene narode in napovedala umik svojih enot v maju 1948 (Jevtić 1989, 91). Velika Britanija je tudi na irskem otoku zaradi vse močnejših uporov avtohtonega ljudstva popustila in Irska je bila leta 1800 z majhno politično avtonomijo integrirana v Združeno kraljestvo Velike Britanije in Irske.

Generalna skupščina OZN je 29. novembra 1947 sprejela resolucijo št. 181, v kateri je predvidena delitev Palestine in oblikovanje judovske in arabske države, v Jeruzalemu pa naj bi bil uveden poseben mednarodni režim pod okriljem OZN. Judje so predlog sprejeli, medtem ko so ga Arabci zavrnili. Umik britanskih enot iz Palestine je odprl možnost za oblikovanje judovske države, tako da je bila 14. maja 1948 razglašena neodvisnost Izraela. Na irskem otoku je boj za neodvisnost dosegel vrhunec ob Velikonočni vstaji leta 1916, ko so uporniki prvič v zgodovini razglasili Republiko Irsko. Upornike so usmrtili, želja po neodvisnosti pa ni ugasnila, tako da je ponovna razglasitev sledila že leta 1919. Britanska vlada je Severni Irski podelila omejeno avtonomijo, sledile so volitve, zmagali so unionisti in severni del otoka se je za vedno ločil od juga. Irsko je za tri leta objela državljanska vojna, v kateri so zmagali podporniki angleško-irske pogodbe in Severna Irska je bila izgubljena.

Razglasitvi državnosti Izraela je sledila prva vojna, saj so Izrael napadle vse sosednje arabske države – Egipt, Jordanija, Sirija, Libanon, Irak, Saudova Arabija in Jemen, katerih namen je bil v prvi vrsti uničiti Izrael, saj je predstavljal nekakšen tujek v arabskem prostoru (Jevtić 1989, 95). Vojna je tako imela neke vrste narodnoosvobodilni značaj, kar je bila tudi značilnost borbe za neodvisnost Irske. Že leta 1956 je na Bližnjem vzhodu sledila nova vojna. Egiptovski predsednik Gamal Abdel Naser (1956-1970) je nacionaliziral Sueški prekop, napadle so ga Velika Britanija, Francija in

Izrael.⁷⁶ Izrael je demilitariziral Sinajski polotok, Velika Britanija in Francija sta se na zahtevo ZDA in SZ umaknili. Stopnjevanje sovražnosti se je nadaljevalo leta 1967, šestdnevna vojna pa se je tokrat končala z uničujočim porazov arabskih držav. Vnovični izbruh vojne v letu 1973 je presenetil Izrael, čigar poraz naj bi rešile predvsem judovske grožnje z uporabo jedrskega orožja (Van Creveld 1993, 101-110). Rezultat naštetih vojn so bile v prvi vrsti številne ozemeljske spremembe na Bližnjem vzhodu. Po četrti vojni je z mediacijo nastopila ZDA. Zunanji minister ZDA Henry Kissinger (1973-1977) je poskušal oblikovati rešitev, ki bi bila sprejemljiva za vse vpletene strani. Spopadi so se ustavili, pričela so se pogajanja, kar gre pripisati predvsem dejstvu, da so arabske države doživele ponoven poraz. Jedrska oborožitev Izraela je Arabce prisilila, da so se lotili gverilskega vojskovanja. Podobno nemoč so na Severnem Irskem občutili katoliki, ogenj na olje je prilila diskriminacija s strani večinskih protestantov in rodila se je polvojaška skupina IRA. Na palestinski strani se je oblikovala Palestinska osvobodilna organizacija (angl. *Palestinian Liberation Organisation* – PLO), katere poraz je bil tudi namen izraelske invazije na Libanon. Akcija ni zlomila PLO, uničila pa je mrežo organizacij, ki so predstavljale zametke institucij palestinske državnosti.

8.2.2 Zametki mirovnega procesa

Medtem ko se za začetek mirovnega procesa na Severnem Irskem šteje oblikovanje sicer neuspešnega Sunningdalskega sporazuma, so se predlogi za mirno rešitev bližnjevzhodnega konflikta začeli pojavljati ob koncu šestdnevne vojne leta 1967. OZN je v resoluciji Varnostnega sveta 242 Izrael pozvala k umiku z zasedenih ozemelj, vendar pa dlje od pozivov mednarodna skupnost ni prišla. Pomemben dejavnik je odigrala tudi hladna vojna, saj je ZDA postala zaveznica Izraela, SZ pa je stopila na stran Sirije in Egipta ter PLO.

V času hladne vojne je bil podpisan mirovni sporazum med Izraelom in Egiptom, kar je pomenilo, da so arabske države ostale brez najmočnejšega zaveznika (Jevtić 1989, 98). Za sam mirovni proces pa je bil pomembnejši Sporazum iz Camp Davida, ki je bil sklenjen 17. septembra 1978 in je pomenil ogrodje za trajni mir v regiji. Reševanje palestinskega vprašanja naj bi potekalo v treh fazah, in sicer najprej naj bi v petletnem

⁷⁶ Na podlagi resolucije Generalne skupščine OZN so bile oblikovane mirovne enote UNEF (angl. *United Nations Emergency Force*), ki so nadzorovale izraelsko-egiptovsko mejo v Gazi in na Sinaju. Poudarimo, da OZN ni igrala v rešitvi konflikta na Severnem Irskem nikakršne vloge.

prehodnem obdobju upravljanje Zahodnega brega in Gaze iz izraelske vlade prešlo v roke palestinskih organov, ki bi jih izvolilo lokalno prebivalstvo. V naslednji fazi naj bi izraelska, egiptovska, jordanska in palestinska stran sklenile dogovor o prerazporeditvi izraelskih sil, z oblikovanjem samoupravnih ozemelj pa naj bi se začela tudi pogajanja o dokončnem statusu ozemelj. V sporazumu so oblikovana tudi načela, ki naj bi se nanašala na vse pogodbe, sklenjene med Izraelom in njegovimi sosedi. OZN naj bi potrdil sklenjene sporazume, ZDA pa so si zagotovile vlogo posrednika v samem mirovnem procesu (Jevtić 1989, 99). Kljub temu, da predlagani sporazum ni imel želenega učinka, pa je tako kot Sunningdalski sporazum na Severnem Irskem definiral glavne sestavine prihodnje politične rešitve.

Podpis ločenega mirovnega sporazuma med Egiptom in Izraelom žal ni prinesel podobnih dogovorov s sosednjimi državami. Stvari so se pričele premikati šele po letu 1990. Izbruh t.i. »palestinske intifade« (vstaje) decembra 1987 in 2000 je pokazal enotnost in organiziranost Palestinecev na zasedenih ozemljih. Pomembno je tudi dejstvo, da je kljub Arafatovim prizadevanjem za razrešitev konflikta mirovni proces na tej točki zastal, kar lahko delno pripišemo tudi krepitvi radikalnih krogov na obeh straneh (Jevtić 1989, 102). Junija 1988 se je vlogi v Palestini odpovedala tudi Jordanija, kar je povečalo možnosti Izraela za aneksijo Zahodnega brega. Do pomembnega obrata je prišlo tudi v odnosu ZDA do PLO, saj se je med njima pričel uradni dialog.⁷⁷

8.2.3 Madridska mirovna konferenca in Sporazum iz Osla

V devetdesetih letih je bližnjevzhodni konflikt spremenil obraz, saj ZDA in Sovjetska zveza nista več podpirali sprtih strani. Gorbačov je tako tisočim Judom omogočil preselitev v Izrael, ti so potrebovali prostor za naselja in našli so ga na zasedenih ozemljih. ZDA so zaradi apetita po tamkajšnji nafti vodile politiko, ki je bila sprejemljiva tudi za arabske sosede. V primerjavi s severnoirskim mirovnim procesom lahko povemo, da Velika Britanija na Severnem Irskem ni imela posebnega strateškega interesa razen miru, saj bi vojaški spopad večjih razsežnosti lahko pomenil nestabilnost za celotno regijo. Tudi Republika Irska se je na neki točki odpovedala teritorialnim zahtevam po Severni Irski, kar je deloma odprlo pot končni rešitvi. Zanimiva analogija,

⁷⁷ V ozadju dialoga vidijo analitiki predvsem dejstvo, da je PLO privolila na obstoječe meje Gaze in Zahodnega brega kot na meje palestinske države, priznala Izraelu pravico do obstoja in sprejela diplomacijo kot sredstvo za rešitev konflikta na miren način.

ki jo lahko izpostavimo na tej točki je tudi ta, da so se v času obeh mirovnih procesov pričele krepiti stranke, povezane s polvojaškimi skupinami. Na Severnem Irskem sta bili to UDP in Sinn Féin, v Palestini pa skrajno gibanje Hamas, saj so nekatere napačne poteze Arafata skupaj s poledicami zalivske vojne finančno oslabile PLO (Jevtić 1989, 105 -108).

Bližnjevzhodna mirovna konferenca v Madridu leta 1991 je za pogajalsko mizo zbrala vse vpletene strani, vendar pa so sirijske in palestinske zahteve po vrnitvi zasedenih ozemelj ter izraelsko zavračanje formule »zemlja za mir« privedle do zastoja pogajanj. Sledila so tajna pogajanja, ki so vodila do oblikovanja Sporazuma iz Osla, imenovanega tudi Deklaracija o načelih,⁷⁸ predpogoj pa je bilo medsebojno priznanje obeh strani. Arafat je tako 9. septembra 1993 priznal Izraelu pravico do obstoja, Rabin pa je priznal PLO kot predstavnika palestinskega naroda.⁷⁹

V Deklaraciji o načelih velja izpostaviti predvsem oblikovanje začasnih palestinskih samoupravnih oblasti, izraelska vojska naj bi se umaknila iz Gaze in Jeriha, s tem pa naj bi se pričel tudi prenos pristojnosti iz izraelske vojaške vlade na pristojne palestinske organe. V pristojnosti Izraela naj bi še naprej ostala zunanja varnost in varnost Izraelcev, medtem ko naj bi odgovornost za notranjo varnost prevzele palestinske policijske enote.⁸⁰ Če povzetke pogajanj primerjamo s prvimi pogajanjmi med sprtima stranema na Severnem Irskem ugotovimo, da je oblikovanje severnoirske skupščine, kjer bi si oblast delili katoliki in protestanti, pomenilo velik korak naprej, vendar pa so nerešena vprašanja in dejstvo, da za pogajalsko mizo ni bilo nekaterih ključnih strank, onemogočale prenos pristojnosti iz Londona v Belfast.

Dejstvo, da naj bi v pristojnosti Izraela ostala zunanja varnost na zasedenih ozemljih, je v prihodnosti Izraelu omogočilo vojaški nadzor teh območij in hitro posredovanje ob izbruhu nasilja (Šurk 2002, 24). Podobnost se opazi tudi na primeru Severne Irske, saj

⁷⁸ Rabin, Arafat in izraelski zunanji minister Šimon Perez so bili zaradi svojih prizadevanj za mir leta 1994 nagrajeni z Nobelovo nagrado za mir.

⁷⁹ Številni analitiki ocenjujejo, da je obojestransko priznanje pokazalo premoč ene strani, saj je izraelska stran priznala PLO le vlogo zastopnika palestinskega naroda, ni pa nikakršnega priznanja pravic palestinskega naroda do samoodločbe (Salt 1997, 285).

⁸⁰ V pogajanjih je veliko vlogo igrala klavzula, po kateri dogovori, sprejeti v prehodnem obdobju, ne vplivajo na izid pogajanj o končnem statusu. Dokument tudi nikjer ne omenja možnosti oblikovanja palestinskega naroda.

britanski minister za Severno Irsko lahko v primeru ponovnega izbruha nasilja prekliče delovanje skupščine in uvede neposredno oblast iz Londona.

8.2.4 Sporazum o Gazi in Jerihu ter prenos pristojnosti

V maju 1994 je bil podpisan Sporazum o Gazi in Jerihu, ki ureja podrobnosti o umiku izraelskih enot, pooblastilih palestinskih oblasti ter o sodelovanju med varnostnimi organi. Poudariti je potrebno, da prenos pristojnosti na palestinske organe ne spreminja statusa teh območij, ki so še vedno sestavni del zasedenih ozemelj. V prenesenem pomenu policija nadzoruje palestinske organizacije, ki izvajajo teroristične napade na Izrael. Ukinitev civilne uprave Izraela in uvedba palestinske samouprave na teh ozemljih pomeni, da PLO lahko sklepa mednarodne pogodbe, ima zakonodajne, izvršilne in sodne pristojnosti, obenem pa odgovarja za vsak problem, ki bi nastal pri upravljanju teh območij (Oberschall 2007, 136).

Gre za očiten napredek v mirovnem procesu, vendar pa poudarimo, da tako kot unionisti na začetku severnoirskega mirovnega procesa niso pristajali na nikakršno možnost delitve oblasti, tudi Izraelci niso imeli namena nikoli podpreti oblikovanja palestinske države na zasedenih ozemljih, pripravljeni pa so jim bili ponuditi določeno stopnjo avtonomije.

Leta 1994 sta palestinska in izraelska stran podpisali Sporazum o osnovnem prenosu oblasti in pristojnosti, ki se nanaša na Zahodni breg. Leta 1995 je bil v Washingtonu podpisan Začasni sporazum, ki povzema svoja predhodnika in podrobneje določa pristojnosti, sestavo in izvolitev sveta, ki naj bi nadomestil palestinske oblasti, ter postopek umika izraelskih enot. Memorandum iz Wye Riverja, sklenjen leta 1998, določa nadaljnjo prerazporeditev izraelskih sil, obenem pa se strani zavežeta k preprečevanju terorizma in nasilja. Memorandum izrecno prepoveduje enostranske akcije katerekoli strani, ki bi povzročile spremembo statusa zasedenih ozemelj (Oberschall 2007, 137).

Palestinska samouprava na zasedenih ozemljih pomeni, različnim tolmačenjem analitikov navkljub, izreden napredek v pogajanjih. Podobno se je zgodilo na Severnem Irskem z vključitvijo polvojaških skupin v mirovni proces. Slednje so razglasile

premirje, povečalo se zaupanje med sprtima stranema in posledično se je povečala možnost za dejansko delitev oblasti na Severnem Irskem.

8.2.5 Zastoj mirovnega procesa

Največjo oviro pri implementaciji Velikonočnega sporazuma na Severnem Irskem je predstavljalo nerešeno vprašanje razorožitve in policijske reforme. Tudi v bližnjevzhodnem mirovnem procesu so številna nerešena vprašanja – vprašanje Jeruzalema, begunsko vprašanje, judovske naselbine na zasedenih ozemljih, določitev meja, varnostna vprašanja, odnosi in sodelovanje s sosednimi državami – po letu 1996 upočasnila mirovni proces.

Ameriški predsednik Bill Clinton (1993-2001) je leta 2000 sklical srečanje med Arafatom in izraelskim ministrskim predsednikom Ehudom Barakom (1999-2001). Slednji je Arafatu ponudil 95 odstotkov ozemlja Zahodnega brega, celotno Gazo, suverenost nad vzhodnim Jeruzalemom, v zameno pa bi se k Izraelu priključilo 69 judovskih naselbin na Zahodnem bregu. Arafat klub pritiskom ZDA predloga ni sprejel (Oberschall 2007, 145). V mesecih, ki so sledili, je Clinton nekdanjemu senatorju Georgu J. Mitchellu naročil vodenje komiteja, katerega naloga je bila najti nadaljnjo pot mirovnih pogajanj. Kot zanimivost lahko omenimo, da je Mitchell vodil tudi težavna pogajanja na Severnem Irskem, ki so sčasoma pripeljala do oblikovanja Velikonočnega sporazuma.

Clinton je pred zaključkom svojega mandata leta 2001 v Tabi sprtima stranema ponudil še zadnji mirovni načrt, ki je zajemal ključna vprašanja – delitev Jeruzalema, palestinski begunci bi se lahko vrnil v prihodnjo palestinsko državo, izraelski umik iz Zahodnega brega in Gaze, kjer naj bi se oblikovala palestinska država (Šurk 2002, 24). Prihod Ariela Šarona na mesto izraelskega premiera (2001-2006) in nadaljnji razvoj dogodkov je pokazal, da sta sprti strani zamudili zgodovinsko priložnost za rešitev palestinskega vprašanja.

8.2.6 Prihodnja pot do miru

Julija 2002 so Združene države, EU, OZN in Rusija – t.i. Bližnjevzhodna četverica – predstavili principe za nadaljevanje mirovnega procesa, ki so zajemali tudi oblikovanje

neodvisne palestinske države. Načrt je bil predstavljen leta 2003, ko je mesto premiera palestinskih oblasti zasedel Mahmud Abas, in je predvideval zaustavitev terorističnih napadov na Izrael, v zameno pa bi Izrael odstranil judovska naselja, ki so jih od leta 2001 zgradili na zasedenih ozemljih. Načrt je predvideval tudi popoln umik izraelske vojske. Poudarimo, da nobena stran do danes ni izpolnila zahtev. Zaradi dejstva, da Abas ni mogel zajezi terorističnih napadov Hamasa, ne da bi povzročil državljansko vojno, so Izraelci nadaljevali z zapiranjem pripadnikov Džihada in Hamasa, izvedli pa so tudi številne atentate na palestinske voditelje. Izrael je zavrnil mirovni predlog (Oberschall 2007, 153).

Leta 2008 je prišlo pod taktirko Egipta do sklenitve premirja med Izraelom in Hamasom,⁸¹ ki je na žalost vseh trajal le 26 tednov. Prekinitev premirja je imela za posledico tri mesece trajajočo vojno v Gazi. Izrael je vdrl na zasedena ozemlja z izgovorom, da je njihov poglavitni cilj uničenje terorističnih celic Hamasa. Obe strani sta bili v spopadu obtoženi vojnih zločinov (BBC 2010c).

Septembra letos se je Barack Obama (2009 -) zavzel za obnovitev pogovorov med sprtima stranema. Obama je povedal, da sta cilja pogajanj, ki naj bi trajala kar leto dni, dokončna rešitev, ki bo končala izraelsko zasedbo palestinskega ozemlja in ustanovitev neodvisne demokratične palestinske države, ki bo mirno sobivala z Izraelom (BBC 2010d). »Tako, kot vi od nas pričakujete priznanje države Palestinecev, mi od vas pričakujemo priznanje Izraela kot države Judov, ki bo spoštovala vse pravice manjšin,« je Abasu povedal izraelski premier Benjamin Netanjahu (2009 -). Hamas in Hezbolah sta v primeru podpisa kakršnegakoli sporazuma že napovedala nadaljevanje terorističnih napadov na Izrael (BBC 2010d).

Dejstvo je, da bo za rešitev vseh odprtih vprašanj v bližnjevzhodnem mirovnem procesu potrebno popuščanje obeh strani. Nadaljnje širjenje judovskih naselbin na zasedenih ozemljih bi lahko v prihodnosti onemogočilo oblikovanje palestinske države, saj bi se pod njenim območjem znašla le majhna raztresena območja, kar bi preprečilo oblikovanje politične tvorbe. Poudarimo, da so številni sporazumi zajemali določbe, ki prepovedujejo naseljevanje zasedenih območij, česar pa Izraelci niso upoštevali.

⁸¹ Hamas je leta 2005 na volitvah povsem porazil Fatah.

Podoben problem se pojavi tudi pri vrnitvi palestinskih beguncev, čemur Izrael nasprotuje, saj bi to lahko pomenilo grožnjo notranji varnosti. Omenimo, da je Izrael z zakonom, sprejetim leta 1950, zagotovil vsem Judom pravico do prihoda v Izrael (Moeller 1999, 21).

Glavna ovira končanju mirovnega procesa ostaja izraelska zahteva po varnosti nasproti palestinskim zahtevam po državi. Lahko rečemo, da je terorizmu uspelo tam, kjer je mirovnemu procesu spodletelo.

8.3 ZAKLJUČKI PRIMERJAVE

Eden najmočnejših kontrastov je dejstvo, da je konflikt na Severnem Irskem notranji spor med dvema skupinama, ki prebivata na istem ozemlju. Izraelci in Palestinci so do leta 1967 živeli v dveh ločenih skupnostih, govorijo različna jezika in posedujejo dve zelo različni kulturi (Wolfsfeld 2004). Tukaj lahko dodamo, da je bil cilj sporazumov v bližnjevzhodnem konfliktu ustvariti dve povsem različni politični enoti, ki bi lahko živeli v miru, medtem ko je cilj na Severnem Irskem doseči mirno sobivanje katolikov in protestantov na istem ozemlju.

Poudarimo, da je imel severnoirski mirovni proces zadosti podpore in manevrskega prostora, kar je političnim voditeljem omogočilo delovanje, pa so na drugi strani palestinski in izraelski voditelji bojevali naporno bitko, v kateri so bili pripravljeni v trenutku, ko je proces zašel v slepo ulico, zapustiti pogajalsko mizo (Ben-Porat 2008, 259). Voditelji, ki so podpirali mir na Severnem Irskem so bili sposobni mobilizirati vesplošni konsenz elit in tako zagotoviti podporo svojim političnim načrtom (Wolfsfeld 2004, 124). Tudi politično ozračje je bilo v času sprejemanja Velikonočnega sporazuma veliko mirnejše. Čeprav je v času sprejemanja severnoirskega sporazuma prihajalo do občasnih kriz, so bile v primerjavi s tistimi, ki so obkrožale sporazum v Oslu, redkejšje in precej manj krvave (Oberschall 2007, 165).

Kar se tiče poročanja tamkajšnjih medijev, lahko rečemo, da so bili oboji izven primeža vladnega nadzora, vendar pa so bili severnoirski mediji precej manj senzacionalistični in čustveni, kar pomeni, da je bilo precej manj možnosti, da bi medijsko poročanje zavrelo čustva množic. (Wolfsfeld 2004, 181).

Zanimivo je tudi dejstvo, da v Izraelu niso nikoli izpeljali nikakršnega referenduma, kakršen je bil razpisan ob sprejemanju Velikonočnega sporazuma na Severnem Irskem. Nasprotniki sporazuma v Oslu so zatrjevali, da je bil to očitni pokazatelj politične volje izraelske vlade, saj ta ni imela nobenega namena podeliti mandata PLO ali se odreči najmanjšemu kosu ozemlja (Wolfsfeld 2004).

Mirovni proces na Severnem Irskem je v nasprotju z dogajanjem v Izraelu in Palestini do leta 2000 uspelo skoraj popolnoma omejiti smrtonosno politično nasilje. Maja leta 2007 je tako prišlo do ponovne vzpostavitve političnih institucij, ki so bile predvidene v Velikonočnem sporazumu, letos pa tudi do prenosa pristojnosti nad policijo in sodstvom. Nujno je potrebno omeniti še en izredno uspešen aspekt severnoirskega mirovnega procesa, in sicer vzpostavitev kooperativnega sodelovanja med irsko in britansko vlado. Zaradi regionalne povezanosti severnoirskega problema je možnost za prihodnji izbruh nasilja večjih razsežnosti izredno majhna in obvladljiva (Guelke v Ben-Porat 2008, 34).

Pri zgodovinskem orisu izbruha konflikta na obeh straneh lahko izpostavimo ključna problema – na Severnem Irskem gre korenine spora prispisati načrtnemu naseljevanju protestantov na irski otok, v Palestini pa načrtnemu naseljevanju Judov na palestinsko ozemlje. Zaradi kolonialne politike Velike Britanije in neenotnosti takratne irske oblasti je irski narod izgubil Severno Irsko, na drugi strani pa je imela invazija judovskega življa v Palestino, umik Velike Britanije in neodločnost Društva narodov ter kasneje tudi OZN za posledico samovoljno oblikovanje države Izrael na palestinskem ozemlju. Diskriminirani niso ostali tiho. Na Severnem Irskem so katoliki zahtevali enakost in delitev oblasti, prav tako pa so na Bližnjem vzhodu Palestinci zahtevali umik Izraela iz zasedenih ozemelj, vrnitev na milijone izseljenih beguncev in rešitev vprašanja Jeruzalema, kar bi posledično omogočilo zgodovinsko oblikovanje palestinske države.

V pogajanjih med sprtima stranema v obeh konfliktih se je pokazala ključna razlika – Velika Britanija in Republika Irska v iskanju ustrezne politične rešitve za delitev oblasti med katoliki in protestanti nista imeli posebnih strateških interesov na Severnem Irskem. Ko sta državi za pogajalsko mizo povabili še predstavnike polvojaških skupin, ki so se bile pripravljene razorožiti, je bilo sprejetje mirovnega sporazuma na dlani. Poudarimo, da je bil jeziček na tehtnici tik pred končno devolucijo politični pritisk

Velike Britanije in Republike Irske, česar na Bližnjem Vzhodu nobena svetovna država ne more uveljaviti, niti je sprti strani ne bi upoštevali. Svetovni hegemoni, ki so v pogajanjih igrali vlogo posrednika, so vedno ubrali srednjo pot, saj se zaradi bogatih nahajališč nafte in preostalih strateških interesov niso želele zameriti arabskim državam.

Pomemben dejavnik pri trmoglavosti Izraela je tudi dejstvo, da se zavedajo svoje vojaške nadvlade v regiji, poleg tega pa tudi edini posedujejo jedrsko orožje. Številni avtorji v povezavi z bližnjevzhodnim mirovnim procesom izpostavljajo tudi teorijo zarote, po katerih naj bi Judje zasedali ključne položaje v mednarodnih organizacijah, kar naj bi imelo za posledico izredno medel odziv le-teh, saj skozi zgodovino ni bilo sprejetih nikakršnih konkretnih ukrepov, ki bi dejansko zaježili nasilje in terorizem na Bližnjem vzhodu. Ne moremo reči, da mir Izraelu ni v interesu. Tudi umik iz zasedenih ozemelj je povsem verjeten, vendar pa ustanovitev palestinske države Judom odvzame element zunanje varnosti, kar jim je vse od Sporazuma iz Osla omogočalo nadzor in obvladovanje zasedenih ozemelj.

Na koncu pa je tu še glavna ovira, in sicer terorizem. IRA in polvojaške organizacije so se bile zaradi sprejemljivega sporazuma in povečanega mednarodnega pritiska pripravljene razorožiti, medtem ko polvojaški skupini Hamas in Hezbollah orožja ne bosta položili vse dokler Izraelci ne spakirajo kovčkov in zapustijo Bližnjega vzhoda. Terorizem je največja grožnja izraelski varnosti, kar pomeni, da do rešitve tega vprašanja sporazum med Palestinci in Izraelci po vsej verjetnosti ne bo podpisan.

Na koncu primerjave lahko dodam, da upanje za mirno rešitev ostaja. V primeru, da bi bil del globalne rešitve umik Izraela iz zasedenih ozemelj in priznanje Palestine kot neodvisne države, bi Izrael stisnil zobe, isto pa bi morali tudi Palestinci, oziroma arabska stran, sprejeti določene boleče kompromise. Dejstvo je, da trenutno na Bližnjem Vzhodu ni nihče pripravljen vsiliti nikakršne rešitve. Za pogajalsko mizo namreč sedijo le Izraelci in Palestinci, ki kompromisa zaradi določenih zgodovinskih zamer brez močnega mednarodnega pritiska ne bodo pripravljene sprejeti.

9 SKLEP

Krvavi konflikt, ki je na Severnem Irskem izbruhnil leta 1969 in pokrajino zaznamoval za naslednjih 30 let, je svoj vrhunec doživel med letoma 1971 in 1976, ko je bilo zabeleženih največ smrtnih žrtev. Črna statistika je bila velika budnica za Veliko Britanijo, ki se je v poskusih reševanja konflikta obrnila na voljnega irskega partnerja. Prvi v vrsti sporazumov, ki naj bi pokrajini zagotovil devolucijo in osnovo za sodelovanje katolikov in protestantov na oblasti, je bil Sunningdalski sporazum, ki mu je več kot desetletje kasneje sledil Angleško-irski sporazum. Kljub temu, da sta se predlagani rešitvi spora slabo uresničevali, strasti na obeh straneh pa so se mnogokrat še bolj razvnele, sta sporazuma definirala glavne sestavine prihodnje politične rešitve, ki je vodil k enakomernejši delitvi oblasti med katoliki in protestanti.

Za vrhunec prizadevanj v smeri večjega sodelovanja katolikov in protestantov v severnoirskih oblastnih strukturah predstavlja leta 1998 sprejeti Velikonočni sporazum, ki pa konsenzu navkljub ni popolnoma umiril razmer, saj so nekatera ključna vprašanja ostala nerešena. Ko se je z vzpostavitvijo pokrajinskega parlamenta in vlade javnosti že zdelo, da se stanje izboljšuje, so sledile zahteve po razorožitvi IRA, kar se je odrazilo v večkratni suspenziji omenjenih institucij. Zloglasna teroristična organizacija je podlegla šele močnim mednarodnim pritiskom, predvsem napovedani ameriški vojni zoper terorizem, in nezadovoljstvu katoliške skupnosti. Obljuba razorožitve IRA je na široko odprla pot končni devoluciji.

Položaj so dodatno zapletli rezultati volitev leta 2003, ko so volivci večino glasov namenili skrajni protestantski stranki DUP Iana Paisleya. Ta je v svojih govorih stalno poudarjal, da se s katoliki nima namena pogovarjati, kaj šele sodelovati. Če upoštevamo, da Velikonočni sporazum določa, da vlado oblikujeta dve stranki iz obeh skupnosti, ki sta na volitvah prejeli največ glasov, torej skrajni stranki DUP in Sinn Fein, je bilo jasno, da bo do oblikovanja novih političnih struktur preteklo še veliko časa.

Kljub temu, da je IRA 28. julija 2005 razglasila konec oborožene kampanje, kar je potrdila tudi Neodvisna mednarodna komisija za razorožitev, se unionistični dvomi niso razblinili. DUP je poleg tega zahtevala, naj Sinn Fein podpre novo Severnoirsko

policijsko službo. Ker številne suspenzije severnoirskih institucij niso imele zelenega učinka, sta Velika Britanija in Irska severnoirskim strankam postavili ultimatus; do 24. novembra 2006 naj stranki oblikujeta vlado, sicer bo implementiran Britansko-irski partnerski sporazum, čigar naloga bi bilo upravljanje in vladanje na Severnem Irskem. Napredka ni bilo, vendar pa je grožnja sprti strani prisilila k novim pogajanjem. Velika Britanija in Irska sta predstavili sporazum iz St. Andrews, po katerem bi DUP pristala na delitev oblasti, če Sinn Féin sprejme policijsko reformo. Delovalo je. Člani Sinn Féin so izglasovali podporo NIPS, Adams in Paisley sta sedla za pogajalsko mizo in dosegla dogovor, skupščina in vlada pa sta posledično pričeli delovati.

Težav pa ni bilo konec. Prenos pristojnost nad policijo in sodstvom iz Londona v Belfast je zavirala DUP, dodatno pa se je zapletlo ob odstopu Paisleya, ki ga je zamenjal nepopustljivi Robinson. Pritisk Velike Britanije in povečano delovanje polvojaških skupin je prepričalo DUP, da je popustila. Sledila so nova pogajanja in 12. aprila je prišlo do končne devolucije policije in sodstva.

Prvo hipotezo, po kateri sta bili Velika Britanija in Irska glavni motor severnoirskega mirovnega procesa, lahko brez kančka dvoma potrdimo. Brez njune vloge trajni mir na Severnem Irskem namreč ne bi bil možen. Vključitev polvojaških skupin v pogajanja se je izkazala za ključ do uspešne politične rešitve, kar se je odrazilo v sprejetju Velikonočnega sporazuma, glavni oviri na poti do njegove implementacije pa sta predstavljali nerešeni vprašanja razorožitve in policijske reforme. Drugo hipotezo potrjuje dejstvo, da je razorožitev IRA in pristanek Sinn Féin na policijsko reformo DUP prepričalo v delitev oblasti z republikanci.

Tudi tretjo hipotezo, ki pravi, da je spremenjena politična klima ob sprejemanju Velikonočnega sporazuma močno vplivala na tamkajšnje medije, lahko v celoti potrdimo. Vsesplošna medijska podpora mirovnemu sporazumu je odigrala ključno vlogo pri oblikovanju javnega mnenja prebivalcev Severne Irske, ki so na referendumu množično podprli predlagani sporazum.

Na koncu se osredotočimo še na četrto hipotezo, po kateri bližnjevzhodni mirovni proces brez posredovanja držav in mednarodnih pogajalcev, kakršen je bil primer na Severnem Irskem, ne bo dočakal uspešnega konca. Na Severnem Irskem je bilo dejstvo,

da sta Velika Britanija in Republika Irska z roko v roki lahko uporabili pritisk na določene akterje v sporu. To je sčasoma privedlo do popuščanja unionistov in nacionalistov, kar je vodilo do delitve oblasti med njimi. V sporu med Palestinci in Izraelci popuščanja ni na vidiku, poleg tega pa svetovni hegemoni zaradi lastnih interesov ne želijo uporabiti večjega mednarodnega pritiska.

Rešitev bližnjevzhodnega vprašanja je globalna, regionalna in lokalna. Če se bodo rešile lokalne razprtije, če se reši regionalni problem, konsenz pa bo dosežen tudi v mednarodnem okviru, bo imela zgodba srečen konec. Vozel morajo potemtakem najprej razvozlati velesile (ZDA, Kitajska, Rusija) in v primeru, da dosežejo konsenz, bodo vse težile k enemu in istemu cilju, kar pomeni, da tudi regionalni (Izrael, Sirija, Iran, Turčija) in lokalni akterji (Hamas, Hezbolah) ne bodo imeli izbire in bodo pristali na mir. Slednji se namreč zavedajo, da proti vsem ne bodo uspeli. Dokler pa bodo vsi glavni akterji igrali neko svojo igro – Bližnji vzhod je prevečkrat prizorišče merjenja moči med globalnimi silami prek posrednikov – tudi sedanja ameriška administracija ne bo uspela rešiti več kot šestdeset let trajajočega krvavega konflikta. V takšni situaciji bo lahko vedno nekdo poslal nekoga, ki bo rušil konsenz – bodisi gre tukaj za samovoljne vojaške akcije Izraela na palestinsko ozemlje ali teroristične napade Hamasa na izraelsko ozemlje.

Pest, ki sta jo sklenili Velika Britanija in Severna Irska, je ob pogajalskih naporih in predlaganih sporazumih, ki so zajemali bistvene zahteve vseh ključnih akterjev v severnoirskem konfliktu, na koncu udarila po mizi in sprti strani odvrnila od zavlačevanja in sprenevedanja. Sledilo je popuščanje glavnih akterjev in skupaj so sklenili mir, ki je bil po sprejemu Velikonočnega sporazuma ves čas na dosegu roke.

Na Bližnjem vzhodu največji problem predstavlja dejstvo, da je miza obložena s strateškimi in surovinskimi dobrotami, po katerih se cedijo sline slehernemu mednarodnemu akterju, in ob pogledu na bogato pojedino pogajalci prevečkrat pozabijo na njihovo poslanstvo, ki je v pri vrsti zajezeitev nasilja, terorizma in sklenitev trajnega miru med Palestinci in Izraelci. Poudarimo, da bi imel mir na Bližnjem vzhodu zgodovinski doprinos – deradikaliziranje mednarodne skupnosti in morebiten poraz ali vsaj omejitev terorizma, zagotovo največjega sovražnika moderne zgodovine.

10 LITERATURA

1. Aolain, Fionnuala Ni. 1996. Where Hope and History Rhyme – Prospects for Peace in Northern Ireland? *Journal of International Affairs* 50 (1): 63-89.
2. Archick, Kristin. 2010. *Northern Ireland: The Peace Process*. CRS Report for Congress. Dostopno prek: <http://fas.org/sgp/crs/row/RS21333.pdf> (8. avgust 2010).
3. Aughey, Arthur in Duncan Morrow. 1996. *Northern Ireland Politics*. London in New York: Longman.
4. Brezovšek, Marjan. 1997. Regionalna država med unitarizmom in federalizmom. *Teorija in praksa* 34 (2): 183-196.
5. BBC. 2004a. *What the Agreement review means*. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/uk_news/northern_ireland/3452475.stm (27. avgust 2010).
6. --- 2004b. *Parties »want devolution returned«*. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/uk_news/northern_ireland/3452905.stm (27. avgust 2010).
7. --- 2004c. *Sinn Fein »will not be bullied«*. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/uk_news/northern_ireland/3495366.stm (27. avgust 2010).
8. --- 2004č. *Trimble Quits review talks*. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/uk_news/northern_ireland/3524011.stm (27. avgust 2010).
9. --- 2007. *Sinn Fein Votes To Support Police*. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/northern_ireland/6308175.stm (29. avgust 2010).
10. --- 2010a. *Parading: A Deal Breaker?* Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/northern_ireland/8458780.stm (3. september 2010).
11. --- 2010b. *Timeline: Devolution of Policing and Justice*. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/northern_ireland/8457650.stm (3. september 2010).
12. --- 2010c. *UN condemns 'war crimes' in Gaza*. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8257301.stm> (5. september 2010).

13. --- 2010d. *US President Obama urges support for Middle East talks*. Dostopno prek: <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-11397555> (5. september 2010).
14. Beggan, Dominic in Ratham Indurthy. 2001. Explaining Why the Good Friday Accord is Likely to Bring a Lasting Peace in Northern Ireland. *Peace & Chane* 3 (27): 331-355.
15. Bell, J. Bowyer. 2000. *The IRA, 1968-2000: An analysis of a secret army*. London: Frank Cass Publishers.
16. Ben-Porat, Guy. 2008. *The Failure of the Middle East Peace Process?: A Comparative Analysis of Peace Implementation in Israel/ Palestine, Northern Ireland and South Africa*. New York: Palgrave Macmillan.
17. Breen Smith, Marie. 2007. *Truth, Recovery and Justice after Conflict: Managing violent past*. London in New York: Routledge.
18. CAIN. 2010a. *Outline Map of Northern Ireland; counties*. Dostopno prek: <http://cain.ulst.ac.uk/images/maps/map3.htm> (15. avgust 2010).
19. --- 2010b. *Catholics and Protestants as a Percentage of the Population, District Council Areas*. Dostopno prek: <http://cain.ulst.ac.uk/images/maps/map10.htm> (16. avgust 2010).
20. --- 2010c. *Key Events - Civil Rights Campaign (1964-1972)*. Dostopno prek: <http://cain.ulst.ac.uk/events/crights/index.html> (16. avgust 2010).
21. --- 2010č. *Abstracts on Organisations – 'R'*. Dostopno prek: <http://cain.ulst.ac.uk/othelem/organ/rorgan.htm> (16. avgust 2010).
22. --- 2010d. *A Glossary of Terms Related to the Conflict*. Dostopno prek: <http://cain.ulst.ac.uk/othelem/glossary.htm> (16. avgust 2010).
23. --- 2010e. *Parades and Marches in Northern Ireland – Background Information on the Main Parading Organisations*. Dostopno prek: <http://cain.ulst.ac.uk/issues/parade/parade.htm> (16. avgust 2010).
24. --- 2010f. *Abstracts on Organisations - 'U'*. Dostopno prek: <http://cain.ulst.ac.uk/othelem/organ/uorgan.htm> (25. avgust 2010).
25. --- 2010g. *Ulster Workers' Council Strike - Background Information*. Dostopno prek: <http://cain.ulst.ac.uk/events/uwc/bac.htm> (25. avgust 2010).
26. --- 2010h. *Anglo-Irish Agreement - Reaction to the Agreement*. Dostopno prek: <http://cain.ulst.ac.uk/events/aia/reaction.htm> (26. avgust 2010).

27. --- 2010i. *Joint Declaration on Peace: The Downing Street Declaration*. Dostopno prek: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/docs/dsd151293.htm> (26. avgust 2010).
28. --- 2010j. *Anglo-Irish Agreement - Political Aftermath*. Dostopno prek: <http://cain.ulst.ac.uk/events/aia/after.htm> (26. avgust 2010).
29. --- 2010k. *Abstracts on Organisations - 'D'*. Dostopno prek: <http://cain.ulst.ac.uk/othelem/organ/dorgan.htm> (26. avgust 2010).
30. --- 2010l. *Abstracts on Organisations - 'K'*. Dostopno prek: <http://cain.ulst.ac.uk/othelem/organ/norgan.htm> (26. avgust 2010).
31. --- 2010m. *The Irish Peace Process - Chronology of Key Events*. Dostopno prek: <http://cain.ulst.ac.uk/events/peace/pp9398.htm> (26. avgust 2010).
32. Connolly, Mark. 2001. *The Rough Guide to Ireland*. London: Rough Guides.
33. Darby, John. 2003. *Contemporary peacemaking: conflict, violence and peace process*. Basingstoke. New York: Palgrave Macmillan.
34. Darby, John in Roger Mac Ginty. 2000. *The Management of Peace Process*. London: Macmillan.
35. Devenport, Mark. 2008. *Agreement Leaves Unanswered Questions*. Dostopno prek: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/northern_ireland/7738189.stm (28. avgust 2010).
36. Elliot, Sydney in W. D. Flackes. 1999. *Northern Ireland: A political Directory 1969 – 1999*. Belfast. Blackstaff Press.
37. Finnegan, Richard in Edward T. McCarron. 2000. *Ireland: Historical Echoes, Contemporary Politics*. Colorado in Oxford: Westview Press.
38. Fisher, Roger in William Ury. 1990. *Getting to Yes: Negotiating an agreement without giving in*. London: Random House Business Books.
39. Frampton, Martyn. 2009. *The Long March: The Political Strategy of Sinn Fein, 1981-2007*. New York: Palgrave Macmillan.
40. Gerard-Sharp, Lisa in Tim Perry. 2001. *Ireland*. London: Dorling Kindersley Limited.
41. Grimm, Bodo von Schönberg. 1981. Zur Entwicklung in Nordirland. *Blätter für deutsche und internationale Politik* 26 (6): 707-718.
42. Hayes, Bernadette C. in Ian McAllister. 1999. *Ethnonationalism, public opinion and the Good Friday Agreement*. Dublin: University College Dublin Press.

43. Hazell, Robert. 2000. *Introduction: The first year of devolution. The state and the nations, the first year of devolutin in United Kingdom*. Dostopno prek: <http://www.imprint.co.uk/books/State.pdf> (3. september 2010).
44. Heath, Edward. 1998. *The Course of My Life*. London: Hodder & Stoughton.
45. Hamilton, James. 2001. Obvladovanje konfliktov – sporazum o Severni Irski. *Dignitas* 3 (9): 28-42.
46. Horowitz, Donald. 1998. *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley in Los Angeles: University of California Press.
47. Infoplease. 2010. *Map: Ireland*. Dostopno prek: <http://www.infoplease.com/atlas/country/ireland.html> (16. avgust 2010).
48. Irwin, Colin. 2003. Devolution and the State of Northern Ireland Peace Process. *Global Review of Ethnopolitics* 2 (3): 1-21.
49. Jevtić, Miroljub. 1989. *Savremeni džihad kao rat*. Beograd: Nova knjiga.
50. Jones, Bill. 1994. *Political Issues in Britain Today*. Manchester: Manchester University Press.
51. Kovačević, Živorad. 2004. *Međunarodno pregovaranje*. Beograd: Diplomatska akademija.
52. Kremenjuk, Victor A., ur. 2002. *International negotiation; Analysis, Approaches, Issues*. San Francisco: Jossey-Bass.
53. Lavery, Brian. 2006. *Blair and Ahern Warn Ulster: End the Standoff by Fall Deadline*. Dostopno prek: <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9B05E0DE1130F934A35757C0A9609C8B63> (8. avgust 2010).
54. Mac Ginty, Roger in John Darby. 2002. *Guns and Government*. New York: Palgrave.
55. Mallie, Eamon in David McKittrick. 2001. *Endgame in Northern Ireland*. London: Hodder & Stoughton.
56. McDonald, Henry in Owen Bowcott. 2008. Northern Ireland Parties Reach Devolution Agreement. *The Guardian*, 18. november. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/uk/2008/nov/18/northern-ireland-devolution-police> (27. avgust 2010).

57. McCaffery, Steven in David Young. 2010. Assembly Passes Policing and Justice Devolution. *The Independent*, 9. marec. Dostopno prek: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/assembly-passes-policing-and-justice-devolution-1918742.html> (3. september 2010).
58. McGrath, Conor in Eoin O'Malley. 2008. *Irish Political Studies Reader. Key contributions*. New York: Routledge.
59. McKittrick, David in David McVea. 2001. *Making Sense of the Troubles*. London: Penguin Books.
60. McKittrick, David. 2008. Sinn Fein left isolated at Stormont in stand-off with DUP over power-sharing. *The Independent*, 19. september. Dostopno prek: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/sinn-fein-left-isolated-at-stormont-in-standoff-with-dup-over-powersharing-935411.html> (27. avgust 2010).
61. Meršol, Mitja. 2005. Po britanskih volitvah: odtopi in imenovanja. *Delo* 47 (106): 4.
62. Mitchell, George. 1999. *Making peace*. New York: Knopf.
63. Možina, Stane in Janez Damjan. 1992. *Poslovno komuniciranje*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
64. Northern Ireland Life and Times. 2007. *Political Attitudes*. Dostopno prek: http://www.ark.ac.uk/nilt/2006/Political_Attitudes/UNINATID.html (16. avgust 2010).
65. Northern Ireland Statistics and Research Agency. 2010. *Population Statistics*. Dostopno prek: <http://www.nisra.gov.uk/demography/default.asp3.htm> (16. avgust 2010).
66. Obershall, Anthony. 2007. *Conflict and Peace Building in Divided Societies: Responses to ethnic violence*. New York: Routledge.
67. O'Brien, Maire in Cruise Conor. 1994. *Ireland: a Concise History*. London: Thames and Hudson.
68. Reynolds, Andrew. 1999-2000. Constitutional Pied Piper: The Northern Irish Good Friday Agreement. *Political Science Quarterly* 114 (4): 613-37.
69. Reynolds, Andrew. 2002. *The Architecture of Democracy*. New York: Oxford University Press.
70. R. Fishbach, Michael. 2006. *The Peace Process and Palestinian Refugee Claims: Addressing Claims for Property Compensation and Restitution*. Washington: United States Institute of Peace Press.

71. Rolston, Bill in David Miller. 1996. *War and Words. The Northern Ireland Media Reader*. Belfast: Beyond the Pale Publications.
72. Ruane, Joseph in Jennifer Todd. 1999. *After the Good Friday Agreement. Analysing Political Change in Northern Ireland*. Dublin: University College Dublin Press.
73. Salt, Jeremy. 1997. History and the Meaning of the Disaster: Ara band Palestinian Politics from 1948-1993. V *Remaking the Middle East*, ur. Paul J. White in William S. Logan, 297-330. Oxford: Berg.
74. Saner, Raymond. 2000. *The Expert Negotiator; Strategy, Tactics, Motivation, Behaviour, Leadership*. Haag: Kluwer Law International.
75. Saunders, Harold H. 1999. *A Public Peace Process: Sustained Dialogue to Transform Racial and Ethnic Conflict*. New York: St. Martin's Press.
76. Starkey, Brigit. 1999. *Negotiating a Complex World*. Lanham inc.: Rowman and Littlefield Publishers.
77. Stelle, Paul, John Murphy in Richard Russill, ur. 1989. *It's a Deal: A Practical Negotiation Handbook*. London: McGraw-Hill Book Company.
78. Šurk, Barbara. 2002. Premora v vojni je konec. *Delo*, 20 (7. januar).
79. Thatcher, Margaret. 1993. *The Downing Street Years*. New York: HarperCollins.
80. Tillet, Gregory. 1991. *Resolving Conflict: a Practical Approach*. Sydney: Sydney University Press.
81. *Ustanovna listina Združenih narodov*. 1945. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter6.shtml> (3. september 2010).
82. Van Creveld, Martin. 1993. *Nuclear Proliferation and the Future of Conflict*. New York: Free Press.
83. Verri, Pietro. 1992. *Dictionary of the International Law of Armed Conflict*. Geneva: International Committee of the Red Cross.
84. Walter, Barbara. 1997. The Critical Barrier to Civil War Settlement. *International Organization* 51 (3): 335-61.
85. Wolfsfeld, Gadi. 2004. *Communication, Society and Politics: Media and the Path to Peace*. Cambridge: Cambridge University Press.
86. Žagar, Mitja. 2001. Kako bi lahko razklenili začaran krog? Posredovanje, mediacija ter usposabljanje za preprečevanje in razreševanje etničnih konfliktov. *Razprave in gradivo* 38/39: 68-93.